

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему **Управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0728
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування
освітньої програми фінанси і кредит
спеціалізації Банківська справа
Оберемко Є.В.

Керівник к.е.н., доцент Швець Ю.О.

Рецензент к.е.н., доцент Сейсебаєва Н.Г.

Запоріжжя – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит
Спеціалізація Банківська справа

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Оберемкові Євгенієві Віталійовичу

1. Тема роботи: «Управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка»
керівник роботи: Швець Юлія Олександрівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1110-с.
2. Строк подання студентом роботи: 25 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності АПК «Нестерянка», монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність оборотного капіталу, управління оборотним капіталом; виявити особливості управління оборотним капіталом підприємства; дослідити показники ефективності використання оборотного капіталу; проаналізувати ефективність використання оборотного капіталу; застосувати методи оцінки; висвітлити особливості управління оборотним капіталом АПК «Нестерянка».
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 10 рис., 29 табл. і 57 формули.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Швець Ю.О., к.е.н., доцент	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Швець Ю.О., к.е.н., доцент	13.09.2019 р.	13.09.2019 р.
3	Швець Ю.О., к.е.н., доцент	18.10.2019 р.	18.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 12.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2019 р. – 17.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	18.10.2019 р. – 28.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	29.11.2019 р. – 10.12.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	11.12.2019 р. – 24.12.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедрі	25.12.2019 р.	виконано

Студент _____
(підпис)

Є.В.Оберемко
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

Ю.О. Швець
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

І.Ю. Кисільова
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 125 с., 10 рис., 29 табл., 70 джерел, 7 додатки.

Об'єктом дослідження є оборотний капітал на підприємстві АПК «Нестерянка».

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розвиток теоретико–методичних та організаційних положень щодо удосконалення управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу підприємства АПК «Нестерянка».

Завдання: 1) розглянути сутність, склад, структуру оборотного капіталу; 2) вивчити процес управління оборотним капіталом підприємства; 3) зробити аналіз показників стану та ефективності використання оборотного капіталу підприємства; 4) удосконалити методику управління використанням оборотного капіталу підприємства та надати оцінку її ефективності.

Методи дослідження: логічного узагальнення, дедуктивний, фінансово–економічного та статистичного аналізу, порівняння, зведення, ситуаційного аналізу, критичного аналізу та узагальнення теоретичних досліджень.

Одержані результати та їх новизна: 1) набули подальшого розвитку: алгоритм оптимізації джерел формування оборотного капіталу; модель розробки стратегії управління оборотним капіталом підприємств; 2) вперше використано методику управління використанням оборотного капіталу та методику обчислення оптимальних значень основних показників оцінки стану оборотного капіталу і загального фінансового стану підприємства.

Практичне значення мають запропоновані рекомендації щодо управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка».

Результати дослідження можуть бути застосовані вітчизняними підприємствами для удосконалення управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу підприємства.

ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, УПРАВЛІННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ, МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ

SUMMARY

Qualifying work: 125 pp., 10 figures, 29 tables, 70 sources, 7 applications.

The object of the research is working capital at the enterprise of APC «Nesteryanka».

The purpose of the master's qualification work is to develop theoretical and methodological and organizational provisions for improving the management of the efficiency of placement and use of working capital of the enterprise of APC «Nesteryanka».

Objectives: 1) to consider the nature, composition, structure of working capital; 2) to study the process of managing the working capital of the enterprise; 3) to analyze the indicators of the state and efficiency of the working capital of the enterprise; 4) improve the method of managing the use of working capital of the enterprise and provide an assessment of its effectiveness.

Research methods: logical generalization, deductive, financial and economic and statistical analysis, comparison, summary, situational analysis, critical analysis and generalization of theoretical studies.

The obtained results and their novelty: 1) were further developed: algorithm for optimization of sources of working capital formation; model of development of strategy of working capital management of enterprises; 2) for the first time used the working capital management methodology and the method of calculating the optimal values of the main indicators of the working capital condition and the general financial condition of the enterprise.

The recommendations for managing the efficiency of placement and use of working capital of NJSC «Nesteryanka» are of practical importance.

The results of the study can be applied by domestic enterprises to improve the management of the efficiency of placement and use of working capital of the enterprise.

WORKING CAPITAL, EFFICIENCY, MANAGEMENT, USE OF
WORKING CAPITAL, MANAGEMENT METHODS

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗМІЩЕННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Економічна сутність, склад, структура оборотного капіталу та характеристика його компонентів.....	11
1.2 Управління оборотним капіталом підприємства.....	27
1.3 Показники ефективності оборотного капіталу підприємств.....	36
Висновки до розділу 1	45
2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	47
2.1 Загальна фінансово-господарська характеристика АПК «Нестерянка»	47
2.2 Аналіз фінансового стану підприємства	57
2.3 Аналіз показників стану та ефективності використання оборотного капіталу підприємства	78
Висновки до розділу 2.....	84
3 НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗМІЩЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	85
3.1 Удосконалення методики управління використанням оборотного капіталу АПК «Нестерянка» та оцінка її ефективності.....	85
3.2 Проблеми та шляхи підвищення ефективності розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка».....	107
Висновки до розділу 3.....	114
ВИСНОВКИ.....	115
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	120
ДОДАТКИ.....	126

ВСТУП

Світова фінансова криза з усією гостротою поставила перед

підприємствами проблему виживання та адаптації до принципово нових умов господарювання. Мінімізація витрат, підвищення операційної мобільності, зниження рівня заборгованості, забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості - всі ці та інші питання постають сьогодні дуже гостро. Визначені проблеми так чи інакше пов'язані з питаннями ефективного управління оборотним капіталом промислового підприємства. Удосконалення управління оборотним капіталом - один із найважливіших чинників підвищення загальної економічної ефективності виробництва та фінансової стійкості підприємств в сучасних умовах. Проблема управління ефективністю формування, розміщення та ефективного використання оборотного капіталу підприємства була та залишається досить актуальною як для вітчизняних, так і закордонних вчених.

В наукових працях західних авторів Ю. Ф. Бригхема, Р. Брейлі, Д. К. Ван Хорна, Б. Коласса, С. Майерса, С. Росса, Р. Самуельсона, Д. Сигела, А. Шапіро, Д. Шима та інших особлива увага зосереджена на розгляді окремих теоретичних аспектів та практичного досвіду управління оборотним капіталом. Проте існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні економіки у цілому, так і на рівні підприємства, зокрема. Так, незважаючи на значну кількість публікацій, що освітлюють окремі аспекти проблем формування та використання оборотного капіталу, дослідження цього процесу, його сутності, особливостей, факторів, що впливають на ефективність його використання підприємствами вимагають подальшої розробки. Існуючі роботи вчених не повною мірою враховують усі особливості сучасного стану формування оборотного капіталу підприємств, залишається невирішеною низка дискусійних питань, а саме: відсутній єдиний підхід до управління формуванням оборотного капіталу підприємств, який дозволяв би встановити величину оборотного капіталу і його елементів з урахуванням поставлених цілей, особливостей операційної діяльності та критеріїв формування оборотного капіталу підприємств. Тому дослідження системи формування та використання оборотного капіталу як важливого

чинника підвищення ефективності функціонування промислового підприємства набуває особливої актуальності та підтверджує необхідність поглибленого дослідження теоретичних аспектів управління розміщенням та використанням оборотного капіталу підприємства, а також свідчить про актуальність досліджуваної у магістерській роботі проблематики у науковому та практичному плані.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розвиток теоретико-методичних та організаційних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу підприємства в ринкових умовах господарювання.

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі основні задачі дослідження:

- розглянуто сутність, склад, структуру оборотного капіталу та надано характеристику його компонентів;
- вивчено процес управління оборотним капіталом підприємства;
- систематизовано показники ефективності оборотного капіталу підприємств;
- надано загальну фінансово-господарську характеристику досліджуваному підприємству;
- проведено аналіз фінансового стану підприємства;
- зроблено аналіз показників стану та ефективності використання оборотного капіталу підприємства;
- удосконалено методику управління використанням оборотного капіталу підприємства та надано оцінку її ефективності;
- запропоновано заходи з покращення управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу підприємства;
- визначено проблеми та шляхи підвищення ефективності розміщення та використання оборотного капіталу підприємства.

Об'єктом дослідження є процес розміщення та використання оборотного капіталу на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних аспектів організації процесу управління розміщенням та використанням оборотного капіталу підприємства.

Основу теоретико-методичних розробок становлять результати наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних вчених і фундаментальні положення економічної теорії. Під час проведення дослідження застосовувались такі методи: логічного узагальнення – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики й викладання послідовності положень магістерської роботи; дедуктивний – для дослідження теоретичних аспектів управління розміщенням та використанням оборотного капіталу підприємства; фінансово-економічного та статистичного аналізу, порівняння, зведення – при оцінюванні фінансового стану підприємства; ситуаційного аналізу – при розробці рекомендацій щодо виявлення проблем та шляхів підвищення ефективності розміщення та використання оборотного капіталу; критичного аналізу та узагальнення теоретичних досліджень – для теоретичного узагальнення одержаних результатів та формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, статистичні дані АПК «Нестерянка», результати власних досліджень та проведеного аналізу.

Набули подальшого розвитку: алгоритм оптимізації джерел формування оборотного капіталу; модель розробки стратегії управління оборотним капіталом підприємств. Вперше використано методику управління використанням оборотного капіталу та методику обчислення оптимальних значень основних показників оцінки стану оборотного капіталу і загального фінансового стану підприємства.

Практичне значення мають запропоновані рекомендації щодо налагодження управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка».

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РОЗМІЩЕННЯМ ТА ВИКОРИСТАННЯМ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність, склад, структура оборотного капіталу та характеристика його компонентів

Теоретичні дослідження будь-яких економічних процесів та явищ повинні бути підґрунтям для прийняття тих чи інших управлінських рішень у практичному їх відображенні. Саме тому для підвищення ефективності використання оборотного капіталу на підприємстві потрібно досліджувати сутність цієї категорії.

В економічній літературі, нормативно-правових актах, у господарській практиці поряд з поняттям «оборотний капітал» вживають поняття «оборотні кошти», «обігові кошти», «оборотні активи», «оборотні засоби», «поточні активи». Навколо економічної сутності цих категорій науковці ведуть тривалу полеміку, зумовлену суперечностями і відсутністю одностайності у їх трактуванні. Це призводить до різних тлумачень перерахованих вище понять і зумовлює потребу у їх систематизації за певними підходами.

У своїх працях такі науковці, як А. М. Поддєрьогін [55], Я. Б. Дроб [30], І. В. Зятковський [36], Д. С. Моляков [48], В. В. Буряковський [24], Т. О. Приймак [59], С. Ю. Вігуржинська [89], Г. М. Азаренкова [7], та ін. розглядали поняття «оборотного капіталу», «оборотних коштів», «оборотних активів», «оборотних засобів», «поточних активів». Аналіз праць науковців свідчить, що існує безліч підходів до визначення категорії «оборотний капітал» і в сучасній економічній літературі немає його однозначного тлумачення.

Отже, на сьогодні досить поширеною є думка науковців про те, що необхідна систематизація підходів до висвітлення поняття «оборотний

капітал» та визначення такого поняття, яке лежатиме в основі майбутніх досліджень.

Дослідивши різні економічні літературні джерела, можна виділити різні підходи щодо визначення економічної сутності оборотних коштів, які взаємопов'язані із такими поняттями, як оборотні активи, оборотний капітал та оборотні засоби. Багато вчених–економістів ототожнюють поняття оборотний капітал з оборотними коштами чи оборотними активами.

Отже, аналізуючи різні визначення оборотних коштів вченими–економістами, необхідно виділити основні три підходи (табл. 1.1):

- 1) кошти, які авансуються у виробничі оборотні фонди та фонди обігу;
- 2) сукупність майнових цінностей;
- 3) активи, які перетворюються у грошові кошти (готівку) протягом одного року.

Таблиця 1.1 – Підходи вчених до визначення економічної сутності оборотних коштів

№	Підхід	Автор
1	Це кошти, які авансуються у виробничі оборотні фонди та фонди обігу	А. Поддєрьогін, С. Покропивний, Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко, Є. Брігхема, С. Б. Барнгольц
2	Це сукупність майнових цінностей	Роштейна Л. О., Білик М. Д., Бланк І. О.
3	Це активи, які перетворюються у грошові кошти (готівку) протягом одного року	Ковальов В. В., Зві Боді Роберт Мертон

Так, А. Поддєрьогін дає таке визначення оборотним коштам: «оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [55].

Таке визначення, на нашу думку, розкриває глибокий зміст цього поняття, враховуючи те, що кошти можуть авансуватись з метою отримання економічного блага. Проте одним із елементів фондів обігу є грошові кошти на поточному рахунку підприємств, тому недоцільним є авансування коштів у кошти. Також ототожнення оборотного капіталу з оборотними коштами є невиправданим, враховуючи, що гроші мають вартісну форму, а капітал за своєю природою має не тільки вартісну, але й натурально–речову форму.

Подібної думки щодо визначення оборотних коштів дотримується проф. С. Покропивний, який вважає, що «...оборотні кошти – це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування й забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу» [56].

На думку Роштейна Л. О., «...оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться у розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей» [61].

Г. М. Азаренкова та інші вважають, що «...оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції» [7].

В.В. Ковальов вважає, що оборотний капітал «...належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені у них протягом року або одного виробничого циклу» [41].

Якщо вважати, що мобільні активи – це оборотні активи, то представлене визначення не є правильним, оскільки ототожнює мобільні активи підприємства з грошовими коштами, хоча вони є одними із елементів цих активів, а не є ними.

Вітчизняний економіст М. Д. Білик подає таке визначення [16]: «...оборотні активи виробничого підприємства – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їхньої

ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями».

М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька визначають оборотний капітал як «...сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує господарський процес і повністю використовується протягом одного операційного циклу» [15].

Подібно таке визначення трактує відомий сучасний економіст І. О. Бланк: «...оборотні (поточні) активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного операційного циклу» [18].

Останні два визначення мають майже однаковий зміст, проте визначають різні поняття: «оборотні активи – оборотний капітал». На думку Є. Брігхема: «...оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і рахунки дебіторських заборгованостей» [23].

Зві Боді та Роберт Мертон представили таке визначення: «...оборотні активи – суми грошових коштів компанії та усі інші статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші» [34]. Формулювання оборотних активів, з погляду цих авторів, є невиправданим, оскільки статті балансу включають як оборотні, так і необоротні активи.

Якщо розглядати оборотні активи та оборотні кошти, необхідно виділити, що оборотні активи – це ширше поняття, оскільки включає як виробничі запаси, готову продукцію, так і грошові кошти.

Слід звернути увагу на ототожнення економістами таких понять, як «оборотні активи» та «оборотні засоби». Проте оборотні засоби – це некоректний переклад з російської мови «оборотные средства», доцільніше перекласти, як оборотні кошти.

Проаналізувавши основні поняття сутності оборотних коштів, оборотного капіталу та оборотних активів, необхідно розрізняти ці три визначення, враховуючи, що оборотні кошти – це кошти, які спрямовані на

фінансування виробничого циклу з метою отримання додаткового прибутку, а оборотний капітал – об'єднує в собі як матеріальну-речову, так і вартісну форму капіталу, при тому, що оборотні кошти відображають тільки вартісну форму. Порівнюючи оборотні активи з оборотними коштами, необхідно виділити, що оборотні активи – це ширше поняття, оскільки грошові кошти є одними із елементів оборотних активів.

Розглянувши різні підходи до економічної сутності оборотних коштів і конкретизувавши їх поняття, слід звернути увагу на формування джерел цих коштів.

Для здійснення безперервного виробництва підприємство повинно мати необхідну суму обігових коштів. Надлишок чи нестача цих коштів можуть призвести до знецінення коштів внаслідок інфляційних процесів або до скорочення виробництва та зменшення прибутку.

Для покращання роботи підприємства та збільшення прибутку йому необхідно порівнювати фактичну наявність обігових коштів з нормативом, що дає змогу визначити нестачу або надлишок власних обігових коштів.

Так, основними причинами нестачі власних обігових коштів може бути підвищення цін внаслідок інфляційних процесів, нецільове використання обігових коштів; несвоєчасне фінансування приросту нормативу обігових коштів; наявність дебіторської заборгованості тощо. Надлишок власних обігових коштів може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку, неповного внеску платежів до бюджету, безоплатного надходження (отримання) товарноматеріальних цінностей від інших організацій, неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом тощо [38].

Отже, визначення джерел формування оборотних коштів є важливою ділянкою на підприємстві.

Традиційно виділяють власні та залучені джерела фінансування оборотних коштів підприємств.

Мінімальна потреба підприємства в оборотних коштах покривається за рахунок таких власних ресурсів: статутний фонд (пайові внески членів

засновників, внески іноземних учасників, надходження від емісії цінних паперів); відрахування від прибутку; цільове фінансування та цільові надходження (з бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів); приріст постійних пасивів (мінімальна заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахування на обов'язкове пенсійне страхування, на соціальне страхування, резерв майбутніх платежів, авансування покупців).

Додаткова потреба в оборотних коштах забезпечується за рахунок залучених джерел.

Традиційними залученими джерелами оборотних коштів на підприємстві є короткострокові банківські кредити, комерційні кредити та кредиторська заборгованість.

Банківський короткостроковий кредит – це кошти, які позичаються на принципах платності та поверненості для забезпечення виробничого циклу підприємства.

Комерційний кредит – це кредитні відносини між підприємствами з приводу оплати товарів з відтермінуванням платежу.

Кредиторська заборгованість – це короткострокові зобов'язання підприємств, які виникають за: розрахунками з бюджетом; розрахунковими документами, термін оплати яких не настав і які не сплачено у строк; невідфактурованими поставками–розрахунками взаємних вимог, векселями, термін оплати яких не настав і які не сплачено в строк; короткостроковими кредитами [46].

Найгостріша проблема нестачі оборотних коштів – це несвоєчасне надходження коштів від дебіторів за відвантажену продукцію, тобто утворення на підприємстві дебіторської заборгованості. Невиправдана дебіторська заборгованість є іммобілізацією власного капіталу, а перевищення її певного рівня може призвести до втрати ліквідності і навіть зупинки виробництва. Така ситуація доволі характерна для національної економіки з її хронічними неплатежами.

Джерела формування оборотних коштів підприємств зведемо у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Джерела формування оборотних коштів підприємств

Джерела формування оборотних коштів	
Власні	статутний фонд відрахування від прибутку цільове фінансування та цільові надходження приріст постійних пасивів
Залучені	короткострокові кредити комерційні кредити кредиторська заборгованість
Факторинг	нетрадиційна банківська послуга

У науковій літературі описано кілька підходів до розуміння сутності та змістовних особливостей оборотного капіталу. Можна виділити такі чотири підходи, які є найпоширенішими (табл. 1.3):

Таблиця 1.3 – Підходи вчених до визначення економічної сутності оборотного капіталу

№	Підхід	Автор
1	2	3
1	Оборотний капітал – сума грошових коштів, інвестованих для формування оборотних фондів та фондів обігу	А. М. Поддєрьогін, Я. Б. Дроба, І. В. Зятковський, Д. С. Моляков, В. В. Буряковський, В. Я. Кармазін, С. В. Кламбет, Т. О. Приймак, С. Ю. Вігуржинська, Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко
2	Оборотний капітал – сукупність мобільних активів, які використовуються протягом операційного циклу	М. В. Володькіна, В. Ковальов, І. В. Зелгавіс, В. М. Шелудько, Р. Н. Холт, І. А. Бланк, М. Д. Білик, Н. О. Власова
3	Оборотний капітал – авансована вартість	Є. Є. Румянцева, В. В. Кулішов, Л. І. Абалкін, О. П. Пархоменко, П. А. Лайко, М. В. Мних, О. В. Авраменко
4	Оборотний капітал – інвестиції, що вкладені в оборотні активи	Є. Ф. Брігхем, Р. А. Слав'юк, Ю. А. Арутюнов, В. І. Аранчій

1. Оборотно́й капітал розуміється як сума грошових коштів, інвестованих для формування оборотних фондів та фондів обігу. Цей підхід

наголошує на грошовій природі оборотного капіталу, одним із призначень якого є платіжне обслуговування капіталу взагалі. При цьому вчені, які тяжіють до цього підходу, вважають поняття «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «обігові кошти» синонімами.

А. М. Поддєрьогін поняття «оборотний капітал» і «оборотні кошти» розглядає як синоніми і дає таке визначення: «оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [55].

У роботі Я. Б. Дроба зустрічається таке ж визначення оборотного капіталу «грошове вираження вкладень у виробничі оборотні засоби та засоби обігу, призначені для процесу виробництва і реалізації продукції» [30].

На думку І. В. Зятковського, «обігові кошти – це грошові кошти, авансовані в обігові виробничі фонди і фонди обігу, які забезпечують безперервність процесу виробництва і проведення розрахунків» [36].

Д. С. Моляков подає розширений варіант такого ж визначення, але використовує термін «оборотні кошти», під якими розуміє «авансовану в грошовій формі вартість для планомірного створення та використання оборотних виробничих фондів та фондів обігу в мінімально необхідних розмірах, що забезпечують виконання підприємством виробничої програми і своєчасного здійснення розрахунків» [48].

Згідно з позицією В. В. Буряковського, В. Я. Кармазіна, С. В. Кламбет, «оборотні засоби – це сукупність грошових засобів, авансованих для формування і використання оборотних виробничих фондів і фондів обігу, котрі забезпечують безперервність процесу виробництва і продажу продукції» [24]. Тобто під подібним до попередників визначенням подається поняття «оборотні засоби».

Т. О. Приймак зазначає, що «оборотні кошти – це сукупність грошових засобів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу» [59].

С. Ю. Вігуржинська розділяє таку думку і стверджує, що: «оборотні кошти – це сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів обігу і забезпечення їх неперервного кругообігу» [89].

Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко вважають, що «оборотні кошти – це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції, які беруть участь у виробничому процесі один раз і повністю переносять свою вартість на собівартість продукції» [7].

2. Оборотний капітал розглядається як сукупність мобільних активів, які використовуються протягом операційного циклу. Саме в такому плані подано визначення оборотних активів у законодавчо–нормативній базі [2]. Також таку позицію підтримують М. В. Володькіна [26], В. Ковальов [41], І. В. Зелгавілс [35], В. М. Шелудько [77], Р. Н. Холт [73], І. А. Бланк [20], М. Д. Білик [15], Н. О. Власова [25].

М. В. Володькіна дає таке трактування: «оборотний капітал – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції» [26].

В. В. Ковальов зазначає, що оборотний капітал «належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу» [41].

І. В. Зелгавілс також трактує оборотний капітал як «грошові кошти й мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва й обороту та отримання прибутку» [35].

В. М. Шелудько пропонує таке визначення: «оборотні активи – це активи, що обслуговують господарський процес і забезпечують його неперервність» [77].

Р. Н. Холт трактує оборотний капітал як «активи, які можуть бути переведені в готівку протягом одного року» [73].

І. О. Бланк стверджує, що «оборотні (поточні) активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо–комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу» [20].

На нашу думку, вказане визначення відображає зміст поняття «оборотні активи», але не дає змістовної характеристики оборотного капіталу, який, як відомо, має здатність до самозростання.

М. Д. Білик зазначає, що «оборотні активи виробничого підприємства – це група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями» [15]. У запропонованому визначенні достатньо повно розкрито зміст оборотних активів та вказано на необхідність узгодження їхніх обсягів з поточними зобов'язаннями. Слід звернути увагу, що так звані «мобільні активи», до яких входять продукція на складі та виробничі запаси, не можна вважати ліквідними активами. Крім того, оборотні активи використовуються не лише у операційній діяльності підприємств, а й також у фінансовій та інвестиційній (хоча б тому, що працівники мають отримувати заробітну плату, яка формується в результаті авансованих внесків підприємця).

Згідно з позицією Н. О. Власової, О. А. Круглової, Н. І. Безгінова, оборотні активи – це «сукупність матеріальних та грошових цінностей, що обслуговують поточний господарський процес підприємства, які знаходяться в постійному кругообігу і в повному обсязі переносять свою вартість на товари (роботи, послуги), що реалізуються, протягом одного операційного циклу, з метою отримання економічної вигоди (прибутку)» [25].

3. Оборотний капітал розуміється як авансована вартість. Такий підхід трактує оборотний капітал як рухому відновлювальну частину вартості, що формується в результаті операційної діяльності.

На визначенні вартісної сутності та напрямків використання оборотного капіталу ґрунтується трактування цієї категорії згідно з поглядами Є. Є. Румянцевої: «оборотний капітал – вартість оборотних засобів організації в грошовому вираженні, що забезпечує закупівлю сировини, інвестиції у безперервне виробництво (незавершене виробництво), інвестиції у готову продукцію, покриття різниці між дебіторською заборгованістю й кредиторською заборгованістю» [62].

В. В. Кулішов вважає, що «оборотний капітал (оборотні засоби) – частина продуктивного капіталу, вартість якого в процесі споживання цілком переноситься на продукт і повертається до підприємця в грошовій формі протягом кожного кругообігу капіталу» [45].

Подібне визначення зустрічається в економічній енциклопедії за редакцією Л. І. Абалкіна: «оборотний капітал – це частина виробничого капіталу, вартість якого повністю переноситься на виготовлений товар та повертається у грошовій формі після його реалізації» [10].

О. П. Пархоменко пропонує таке визначення: «оборотний капітал – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства» [53].

Згідно з позицією П. А. Лайко та М. В. Мних «оборотні активи – це вартість, що авансована в кругообіг виробничих фондів і фондів обертання для забезпечення безперервності процесу виробництва й обертання» [46].

Згідно з позицією О. В. Авраменка «оборотний капітал – це планомірно авансована в грошовій формі сукупна вартість, яка необхідна для підтримки безперервності кругообігу і повертається у вихідну форму після його завершення» [8].

4. Оборотний капітал розглядається як інвестиції, що вкладені в оборотні активи. Оборотний капітал фактично інвестується, тобто вкладається

у певні об'єкти з метою отримання позитивних економічних результатів внаслідок звичайної господарської діяльності.

На нашу думку, саме такий підхід відображає сутність оборотного капіталу як економічної категорії.

Згідно з позицією Є. Ф. Брігхема «оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готівку, ліквідні цінні папери, товарно–матеріальні запаси і рахунки дебіторських заборгованостей» [23].

Р. А. Слав'юк пропонує таке тлумачення: «оборотні засоби (оборотний капітал) – це частина капіталу підприємства, вкладеного в його поточні активи, сукупність оборотних виробничих фондів, фондів обігу, авансованих для забезпечення поточної діяльності» [65].

На думку Ю. А. Арутюнова, «оборотний капітал – це інвестиції в поточні активи, які називають також оборотними коштами. Особливістю оборотного капіталу є те, що він авансується, що припускає повернення коштів після кожного виробничого циклу або кругообігу, що включає виробництво продукції, її реалізацію, одержання виручки» [10].

В. І. Аранчій пише: «обігові кошти (оборотний капітал) – це кошти, витрачені на придбання чи виготовлення оборотних активів підприємства, які необхідні для забезпечення на підприємстві безперервності процесу виробництва і реалізації продукції та отримання прибутку» [9].

Отже, ототожнення оборотного капіталу з оборотними коштами чи оборотними активами є неможливим, оскільки оборотні кошти мають тільки вартісну форму, оборотні активи мають тільки матеріальну форму, а оборотний капітал має і вартісну, і матеріальну форми.

До складу оборотного капіталу на мікрорівні включають оборотні кошти та короткострокові фінансові короткострокові інвестиції. Оборотні кошти складаються з коштів, вкладених в оборотні фонди та фонди обігу. Оборотні фонди – це частина оборотного капіталу, яка повністю зношується під час виробництва, змінює первинний вигляд, повністю переносить свою вартість на вартість готового продукту. За речовим змістом оборотні фонди являють

собою предмети праці та деякі засоби праці. Фонди обігу – оборотні кошти, які забезпечують безперервність виробничого процесу. До складу фондів обігу включають: готову продукцію, грошові кошти на рахунках в установах банків, готівкові кошти.

Отже, оборотний капітал під час виробництва постійно змінює свою форму. Він приймає натурально–речову форму оборотних активів, але лише по завершенню операційного циклу виготовлення кінцевого продукту. Оборотний капітал не витрачається і не зношується, а інвестується. Вартість оборотного капіталу має здатність до зростання.

Отже, дослідивши різні економічні літературні джерела, можемо виділити такі підходи до визначення економічної сутності оборотного капіталу: по-перше, оборотний капітал як сума грошових коштів, інвестованих для формування оборотних фондів та фондів обігу; по-друге, оборотний капітал як сукупність мобільних активів, які використовуються протягом операційного циклу; по-третє, оборотний капітал як авансована вартість; по-четверте, оборотний капітал як інвестиції, що вкладені в оборотні активи. Отже, оборотний капітал підприємства має матеріальну та вартісну форми. Оборотний капітал можна подати або як перелік певного майна, або як його вартість. Оборотний капітал, якщо ми маємо на увазі саме частину капіталу, а не просто «матеріальні активи» або «цінності», слід розглядати як інвестицію в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що є умовою забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції. Вказана позиція враховує вартісну природу оборотного капіталу, і при цьому виділяє його речове втілення.

Важливою характеристикою оборотного капіталу є його здатність до кругообігу. Кругообіг оборотних активів, які є матеріально–речовим відображенням оборотного капіталу, визначають як безперервний процес обігу активів під час виробництва. Кругообіг оборотних активів виникає з єдності оборотних фондів та фондів обігу.

У процесі виробничої діяльності відбувається постійна трансформація окремих елементів оборотних активів. Підприємство купує сировину і матеріали, виробляє продукцію, реалізує її, зазвичай, в кредит, у результаті чого виникає дебіторська заборгованість, яка через певний проміжок часу перетворюється на грошові кошти. Цей цикл зображено на рис. 1.1 [52].

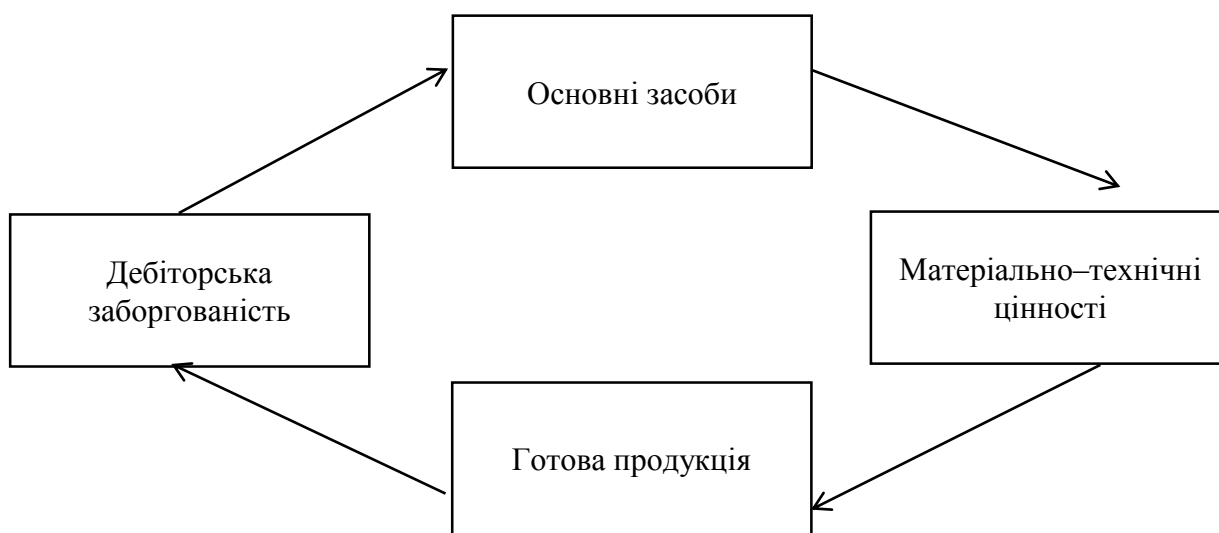

Рис. 1.1 – Кругообіг оборотного капіталу [52]

Циркуляційна природа оборотного капіталу має ключове значення в управлінні чистим оборотним капіталом.

У практиці планування та обліку господарської діяльності до оборотного капіталу включають: виробничі запаси; незавершене виробництво та напівфабрикати власного виготовлення; витрати майбутніх періодів; готову продукцію; товари; векселі одержані; дебіторську заборгованість (довгострокова; за товари, роботи, послуги; за розрахунками; поточні фінансові інвестиції; грошові кошти та їхні еквіваленти); інші оборотні активи [60].

Виробничі запаси становлять найбільшу частину оборотного капіталу. До них належать запаси малоцінних і швидкозношуваних предметів, сировина, основні і допоміжні матеріали, пальне, покупні напівфабрикати і

комплектуючі вироби, запасні частини, тара, будівельні та інші матеріали, призначені для споживання в процесі операційного циклу.

Незавершене виробництво – це предмети праці, обробку (переробку) яких яе завершено, і вони перебувають безпосередньо на робочих місцях або в процесі транспортування від одного робочого місця до іншого.

Витрати майбутніх періодів – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але які буде включено до собівартості продукції у наступних періодах. До них належать витрати на підготовку виробництва, освоєння випуску нових виробів, раціоналізація і винахідництво, придбання науково–технічної та економічної інформації.

Готова продукція – запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками та відповідають технічним умовам і стандартам.

Векселі одержані – заборгованість покупців та інших дебіторів за відвантажену продукцію, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями. Вексель – це цінний папір у вигляді довгострокового зобов'язання, складеного у письмовому вигляді за певною формою.

Дебіторська заборгованість – сума боргів, що належить підприємству і виникла внаслідок невиконання комерційно–господарських, фінансово–грошових зобов'язань з боку юридичних чи фізичних осіб, які є дебіторами.

Поточні фінансові інвестиції – це так звані портфельні інвестиції, що вкладаються підприємством в акції, облігації та інші цінні папери, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів).

Грошові кошти та їхні еквіваленти – це кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів.

Інші оборотні активи – це суми оборотних активів, які не можуть бути включені до наведених вище елементів оборотного капіталу.

Співвідношення між окремими елементами оборотних активів, виражене у відсотках до їхньої загальної вартості, називається структурою оборотного капіталу. Вона формується під впливом низки факторів і повільно змінюється в часі.

Отже, оборотний капітал підприємства характеризує загальну вартість ресурсів у грошовому виразі, інвестованих в оборотні активи. Оборотний капітал є вартісною субстанцією всіх видів оборотних активів підприємства. Формування й регулювання окремих елементів оборотного капіталу має свої особливості. З огляду на це виокремлюють оборотний капітал у сферах виробництва та обігу, а також поділяють його на нормований і ненормований. На рис. 1.2 представлено складові елементи оборотного капіталу підприємства.

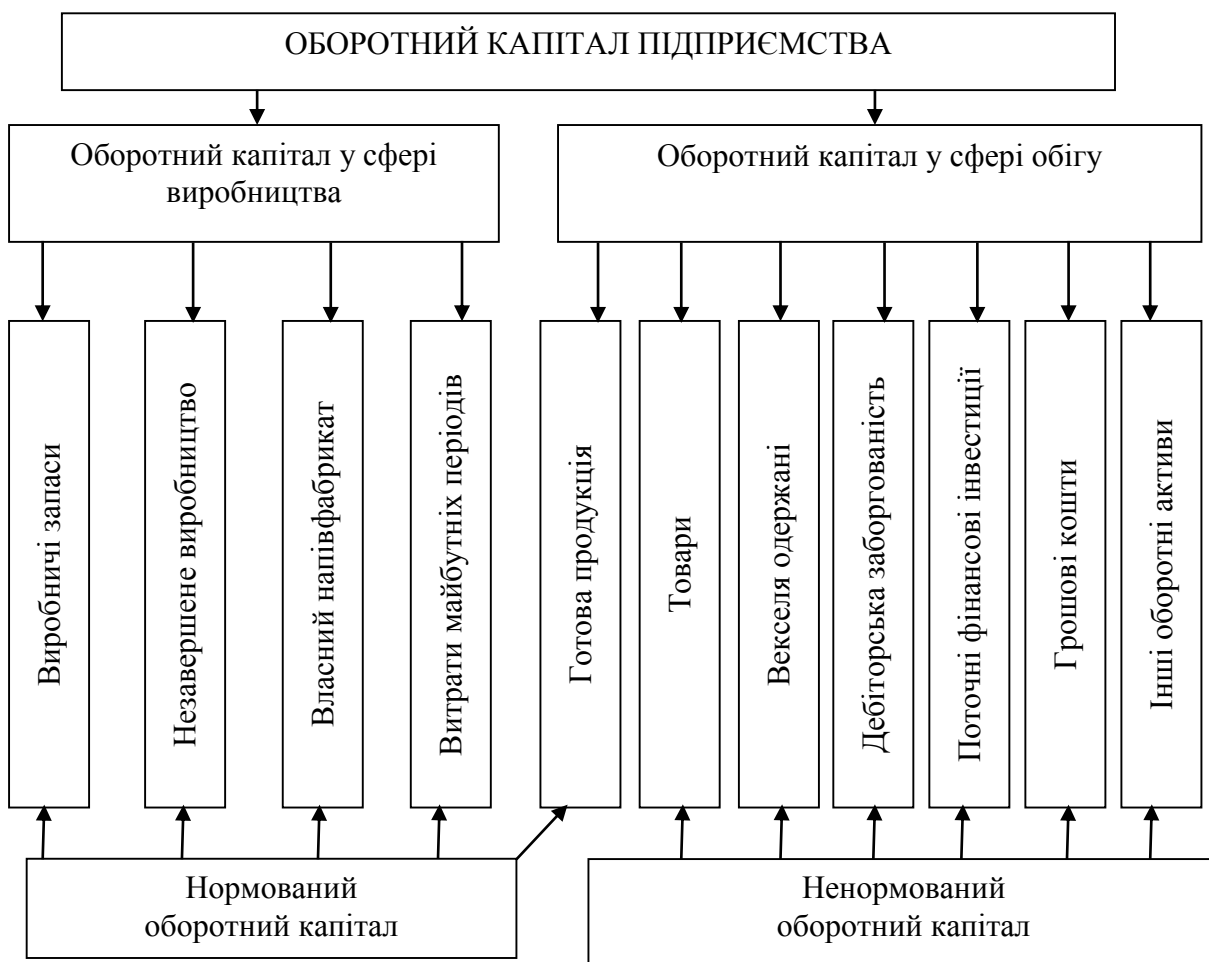

Рис. 1.2 – Складові елементи оборотного капіталу підприємства [60]

Оборотний капітал у сфері виробництва надходить у виробництво у своїй натуральній формі і в процесі виготовлення продукції цілком споживається і переносить свою вартість на створений продукт.

Оборотний капітал у сфері обігу пов'язаний з обслуговуванням процесу товарообороту. Він не бере участі у створенні вартості, а є її носієм. Після закінчення виробничого циклу, виготовлення продукції та її реалізації вартість оборотного капіталу повертається в складі виручки від реалізації продукції. Це створює можливість систематично поновлювати процес виробництва, який здійснюється шляхом безперервного кругообігу оборотного капіталу.

Нормований оборотний капітал – це елементи оборотних активів, мінімальні запаси яких постійно потрібні підприємству і через це вони плануються. До них відносяться всі елементи оборотного капіталу у сфері виробництва і готова продукція. З цих елементів на підприємствах визначається норма оборотного капіталу – економічно обґрунтований мінімальний обсяг запасів товарно–матеріальних цінностей, достатній для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції.

Отже, оборотний капітал підприємства – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує господарський процес і повністю використовується протягом одного операційного циклу.

1.2 Управління оборотним капіталом підприємства

Існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними. До них слід віднести проблеми забезпечення оборотним капіталом з визначенням структури та джерел його формування, розроблення ефективної системи управління оборотним капіталом підприємства.

Управління оборотним капіталом полягає в пошуку ефективних форм його фінансування, оптимізації обсягу, удосконаленні структури, забезпеченні прийняттого рівня ліквідності та підвищенні ефективності використання [64].

Політика управління оборотним капіталом повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи, що зводиться до вирішення таких двох важливих задач, як забезпечення платоспроможності та обсягу, структури і рентабельності активів.

На основі аналізу розробок дослідників [8; 30; 31; 40; 78; 88] пропонуємо наступну систему управління оборотним капіталом підприємства, яка наведена на рис. 1.3.

Рис. 1.3 – Система управління оборотним капіталом підприємства

Одним з головних завдань управління капіталом є оптимізація величини оборотних коштів. Перш за все необхідно виключити можливість їх гострого дефіциту, який може призвести до фінансової кризи на підприємстві. При плануванні потреби в оборотному капіталі необхідно не тільки враховувати результати аналізу оборотного капіталу за попередній період, але й очікуваний ринковий попит на виготовлену продукцію, тобто слід спрогнозувати

очікуваний обсяг збуту. У відповідності з прогнозом збуту визначають в які оборотні активи і в якому обсязі направляти інвестиції, а також через який період часу необхідно знайти нові джерела фінансування.

Структура оборотних активів повинна відповідати вибраній підприємством моделі їх фінансування. В економічній літературі виділяють в основному три підходи до фінансування оборотного капіталу: консервативний, поміркований, агресивний [32].

Консервативна політика включає комбінацію консервативних стратегій формування і фінансування оборотного капіталу. Помірна поєднує консервативну політику щодо формування оборотного капіталу і агресивну щодо джерел його фінансування. Агресивна комбінує агресивні стратегії.

При комплексній консервативній політиці підприємницький ризик є мінімальним і забезпечується менша віддача (оборотність, рентабельність капіталу), помірна політика супроводжується середнім ризиком і середньою віддачею, агресивна – високим ризиком і високим рівнем ефективності використання оборотного капіталу.

В основу цих підходів покладено класифікацію оборотного капіталу, згідно з якою вони можуть бути постійним та змінним. Тому в процесі управління оборотним капіталом слід встановлювати його сезонну складову, яка виражається різницею між максимальною та мінімальною потребою в ньому протягом року. Характер формування оборотного капіталу пов'язаний із обранням довгострокових або короткострокових джерел фінансування постійної та змінної його частини.

В табл. 1.4 – представлено підходи до фінансування оборотного капіталу підприємства [31].

Таблиця 1.4 – Підходи до фінансування капіталу [31]

Вид капіталу	Підхід до фінансування капіталу		
	агресивний	помірний	консервативний
Необоротний	40 % – ДЗ;	20 % – ДЗ;	10 % – ДЗ;

	60 % – ВК	80 % – ВК	90 % – ВК
Постійний оборотний	50 % – ДЗ; 50 % – ВК	25 % – ДЗ; 75 % – ВК	100 % – ВК
Змінний оборотний	100 % – КЗ	100 % – КЗ	50 % – ВК; 50 % – КЗ

Контроль оборотного капіталу – це організований підприємством процес перевірки виконання всіх управлінських рішень у сфері формування та використання оборотного капіталу з метою реалізації розробленої стратегії розвитку підприємства. Для того, щоб бути ефективним, контроль повинен мати певні важливі властивості. Йому слід бути стратегічно спрямованим, орієнтованим на кінцеві результати, бути економічним, оперативним, своєчасним і постійним. Використання на підприємстві якісно злагодженої системи контролю допоможе істотно підвищити ефективність процесу управління оборотним капіталом [36].

Під час аналізу ефективності використання оборотного капіталу розглядається динаміка обсягу та динаміка складу оборотного капіталу з метою оцінювання рівня його ліквідності. Далі вивчається динаміка оборотності окремих видів оборотного капіталу в загальній його сумі.

Належний рівень ефективності використання оборотного капіталу підприємства можливо контролювати шляхом:

1) покращення оборотності оборотного капіталу є одним з пріоритетних завдань управління оборотного капіталу підприємства, оскільки показник оборотності є одним з ключових показників, що характеризує ефективність його використання [39];

2) підвищення рівня рентабельності оборотного капіталу, що визначається як відношення прибутку від звичайної діяльності до оборотного капіталу [39];

3) забезпечення необхідного рівня ліквідності активів та поточної платоспроможності підприємства. Хоч усі види оборотного капіталу є ліквідними, загальний рівень їх ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства [42];

4) забезпечення фінансової стійкості. Практика формування оборотного капіталу повністю за рахунок власних фінансових ресурсів свідчить про високий рівень фінансової незалежності підприємства [44].

Запропонована система управління оборотним капіталом дозволяє визначити ефективність використання оборотного капіталу та контролювати ефективність формування та використання оборотного капіталу.

Ефективне управління оборотними коштами впливає на результативність діяльності підприємств, збалансованість вхідних та вихідних грошових потоків, на платоспроможність, фінансову стійкість, тривалість операційного та фінансового циклів, прибутковість діяльності.

Результати аналізу особливостей діяльності промислових підприємств та логічна модель взаємного впливу результатів діяльності підприємства та рівня оборотного капіталу, дозволили зробити висновок щодо недосконалості політик управління оборотним капіталом, які застосовуються промисловими підприємствами, їх невідповідність сучасним умовам господарювання. Відсутність врахування галузевих особливостей, факторів мінливості зовнішнього середовища, механізмів держаного регулювання та неможливість комплексної оцінки ефективності управління оборотними активами роблять цей процес не прогнозованим з точки зору впливу на елементи фінансового стану промислових підприємств.

Розглянемо існуючі методи управління оборотними коштами.

Найпоширенішим поглядом на управління оборотними коштами є їх управління за групами: управління запасами; управління дебіторської заборгованістю; управління грошовими коштами [58].

В рамках управління запасами застосовують такі методи: нормування; метод контролю запасів – ABC-метод; оптимізація запасів на основі визначення оптимального розміру партії готової продукції, моделі Уілсона та XYZ-моделі.

Метод нормування запасів полягає у встановленні певних норм запасів на плановий період. Та якщо у період планово–адміністративної економіки

підприємства мали чітко визначені обсяги виробництва та реалізації, то в сучасних умовах непередбачуваності змін у зовнішньому середовищі, складно визначити нормований запас товарно–матеріальних цінностей.

Метод контролю запасів (метод АВС) припускає, що запаси підприємства умовно можна поділити на три групи:

– група А – найважливіші запаси, які вимагають створення страхового резерву. За цією групою доцільно проводити систематичний облік і контроль запасів; для розрахунку нормативних запасів потрібно використовувати моделі їхньої оптимізації, в тому числі модель Уілсона;

– група В – менш значні запаси, контроль і аналіз яких достатньо проводити у вигляді щомісячної інвентаризації. Використання моделей оптимізації запасів може дати значний економічний ефект від операційної діяльності підприємства;

– група С – охоплює різноманітний асортимент малоцінних видів запасів, збереження яких не вимагає значних витрат. Ці види запасів закупаються, звичайно, у великій кількості [58].

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, який поділяє сировину на 3 класи залежно від рівномірності їх споживання у виробництві. їх класифікації по структурі споживання (XYZ-аналіз). В цьому випадку розраховується коефіцієнт варіації продажу з подальшим групуванням кожного товару у три категорії. До категорії «Х» відносяться товари, що характеризуються стабільною величиною споживання і високою точністю прогнозу (коефіцієнт варіації перебуває в межах 0–10 %). Категорія «Y» – це запаси, споживання яких характеризується відомими тенденціями (наприклад, сезонними коливаннями попиту) і середніми можливостями прогнозування (коефіцієнт варіації знаходиться в межах 10–20 %). Запаси категорії «Z» споживаються нерегулярно і характеризуються невисокою точністю прогнозування (коефіцієнт варіації вище 20 %). Але такий вид аналізу також має окремі

недоліки, пов'язані зі складністю адекватної оцінки та помилками у розрахунку коефіцієнту варіації [59].

Багато уваги у теорії та практиці управління запасами приділяється методам оптимізації запасів.

Одним з видів застосування оптимізаційних моделей управління запасами є модель Уілсона. Але вона є доцільною, якщо на підприємстві виконуються такі умови: попит на продукцію приблизно постійний. Тобто рівень запасів змінюється з постійним темпом в проміжку між двома поставаннями; час поставання постійний і однозначно визначений; відсутність запасів неприпустима; замовлення на нове поставання робиться один раз у кожному циклі; величина замовлення постійна [75].

Таким чином, зазначені методи управління запасами мають ідеалістичний характер, вони не пристосовані до застосування в умовах інфляції, мінливих зовнішніх умов і, отже, вони практично не використовуються в управлінні промисловим підприємством.

Управління дебіторською заборгованістю здійснюється, в основному, коефіцієнтним методом. Це обґрунтовується тим, що аналізу та оцінки потребує реальна вартість існуючої дебіторської заборгованості, співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, оборотність дебіторської заборгованості. Проте, поряд з цим, не існує чітких критеріїв оцінки таких коефіцієнтів.

В управлінні грошовими коштами підприємства використовується визначення їх оптимальної величини за моделями Баумоля або Міллера–Орра.

Модель Баумоля може бути застосована лише у випадку, коли грошові кошти підприємства стабільні та прогнозовані, тобто в умовах невизначеності зовнішнього середовища її використання не є доцільним.

Модель Міллера–Орра ґрунтується на визначенні мінімально та максимально припустимого залишку готівки: коли фактичні залишки готівки досягли нижньої межі, керівництво підприємства має прийняти рішення про збільшення готівки шляхом продажу частини ліквідних цінних паперів та

навпаки, під час досягнення верхньої межі підприємство купує цінні папери. Отже, модель Міллера-Орра більш близька до реальних умов господарювання.

На основі власних досліджень та праць вітчизняних вчених можливо визначити певні недоліки традиційних підходів до управління окремими елементами оборотних коштів (табл. 1.5) [79].

Таблиця 1.5 – Недоліки традиційних методів управління оборотними коштами підприємств [79]

Елемент оборотних коштів	Метод управління оборотними коштами	Недоліки
1	2	3
Запаси	Нормування	1. Може бути використаний для управління лише тією частиною оборотних активів, яка нормується. 2. В сучасних умовах непередбачуваності змін у зовнішньому середовищі, складно визначити нормований запас ТМЦ
	Оптимізація на основі моделі Уілсона	В основу моделі Уілсона були введені умови, які в реальному житті виробничої системи не виконуються. Таким чином, ця модель має ідеалістичний характер
	ABC–метод	Класифікація запасів за вартістю, не враховуючи нерівномірність попиту та значимість для виробництва
	XYZ–модель	Складність адекватної оцінки та можливі помилки у розрахунку коефіцієнту варіації
Дебіторська заборгованість	Коефіцієнтний аналіз	Відсутність чітких критеріїв для прийняття управлінських рішень
Грошові кошти	Модель Баумоля	Обмеженість застосування лише у випадку, коли грошові кошти підприємства стабільні та прогнозовані, тобто в умовах невизначеності зовнішнього середовища її використання не є доцільним

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
---	---	---

	Модель Міллера-Орра	Модель не бере до уваги вартість незапланованих змін грошових коштів. З цього погляду управління грошовими коштами стає стратегічною метою і не може обмежитися простою моделлю
--	---------------------	---

Узагальнення висновків щодо неможливості та недоцільності застосування управління оборотними коштами за окремими елементами без взаємозв'язку та взаємодії з іншими складовими дозволяє обґрунтувати комплексний характер управління оборотними коштами промислових підприємств. Підходи вітчизняних науковців до комплексного управління оборотними коштами, їх переваги та недоліки наведено в ДОДАТКУ А.

Отже, під час вдосконалення управління оборотним капіталом промислових підприємств треба приділяти увагу показникам оборотності запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів. Прискорення оборотності зазначених показників дозволить зменшити потребу в оборотних коштах, скоротити виробничий та фінансовий цикли. Досягти цього можливо шляхом оптимізації розміру запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів. Такий аналіз дозволяє сформулювати основні завдання, які повинні бути вирішені для розробки принципів ефективного управління оборотними коштами.

Узагальнення недоліків та переваг існуючих підходів до управління оборотним капіталом промислових підприємств дозволяє отримати систему принципів та завдань, які повинні бути вирішені для розробки ефективної моделі управління оборотними коштами, а також інструментів, за допомогою яких буде виконані поставлені завдання.

Така модель управління оборотним капіталом промислових підприємств повинна швидко реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища (для оборотних коштів промислових підприємств має значення рівні дебіторської та кредиторської заборгованості, стан ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності оборотних коштів) та вміння пристосовуватися до цих змін.

1.3 Показники ефективності оборотного капіталу підприємств

Раціональне використання оборотного капіталу можливе лише при виконанні принципів, адекватних ринковим відносинам:

- 1) забезпечення оптимального співвідношення між необхідним обсягом оборотних коштів і їх виробничою потребою;
- 2) економне і раціональне розпорядження товарно–матеріальними цінностями;
- 3) мінімізація витрат на створення виробничих запасів;
- 4) забезпечення мінімального надходження оборотних коштів у виробничих запасах при виконанні безперервності виробничого процесу;
- 5) максимально можливе самофінансування потреб у оборотних коштах.

Виконання наведених принципів дозволяє створювати оптимальні виробничі та комерційні умови, що впливають на загальну ефективність функціонування підприємства.

Найчастіше власні оборотні кошти (ВОК) розраховують як різницю між оборотними активами та поточними зобов'язаннями (за рядками балансу 260 і 620): $ВОК = \text{Рядок 260} - \text{Рядок 620}$.

За Методичними рекомендаціями щодо аналізу фінансово–господарського стану підприємств та організацій, затвердженими Державною податковою адміністрацією України від 16.06.2000 р. власні оборотні активи розраховують як різницю між власним капіталом і необоротними активами, проте з останніх вираховують довгострокову дебіторську заборгованість [12].

$$ВОК = (\text{Рядок 380} - [\text{Рядок 080} - \text{Рядок 050}]).$$

Визначення власних оборотних коштів за двома методичними підходами мають правову основу.

Неврегульованість розміщення оборотних активів і джерел їх формування обумовили пропозиції з удосконалення алгоритму розрахунку

власних оборотних коштів щодо повноти їх урахування. Можна виділити такі методичні підходи:

$$1) \text{ ВОК} = (\text{Рядок } 260 + \text{Рядок } 270) - (\text{Рядок } 620 + \text{Рядок } 630).$$

За цим методичним підходом запропоновано до оборотних активів додати ті оборотні активи, які знайшли відображення в розділі III активу балансу, і від цієї суми відняти дані розділу IV пасиву та поточні зобов'язання, які відображено в розділі V пасиву:

$$2) \text{ ВОК} = (\text{Рядок } 260 + \text{Рядок } 270] - (\text{Рядок } 620 + \text{Рядок } 630).$$

За другим розрахунком власних оборотних коштів передбачено враховувати всі витрати та доходи майбутніх періодів. Якщо підприємство має на балансі довгострокові кредити, то їх також ураховують, оскільки вони призначені для капітальних інвестицій.

$$3) \text{ ВОК} = (\text{Рядок } 260 + \text{Рядок } 270] - (\text{Рядок } 480 + \text{Рядок } 620 + \text{Рядок } 630].$$

Івахненко В. М. Пропонує таку форму розрахунку [87].

$$4) \text{ ВОК} = \text{Рядок } 380 + \text{Рядок } 430 - \text{Рядок } 080.$$

П'ятий методичний підхід розрахунку запропонував Мендрул О. Г. [81].

$$5) \text{ ВОК} = \text{Рядок } 380 + \text{Рядок } 430 + \text{Рядок } 630 - \text{Рядок } 080.$$

За цим методом пропонують прирівняти до власних пасивів забезпечення наступних витрат і платежів та доходи майбутніх періодів і від цієї суми відняти необоротні активи.

$$6) \text{ ВОК} = \text{Рядок } 380 + \text{Рядок } 430 + \text{Рядок } 480 - \text{Рядок } 080.$$

I, нарешті, шостий методичний підхід полягає в тому, що за цим алгоритмом до суми розділів I і II пропонують додати довгострокові зобов'язання, а потім від цієї суми відняти необоротні активи.

Усі наведені методики при їх застосуванні дають різні результати щодо наявності власних оборотних коштів підприємства (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Розмір власних оборотних коштів підприємства

№	Формула розрахунку
1	Рядок 260 – Рядок 620

2	(Рядок 260 + Рядок 270) – (Рядок 620 + Рядок 630)
3	(Рядок 260 + Рядок 270) – (Рядок 480 + Рядок 620 + Рядок 630)
4	Рядок 380 – (Рядок 080 – Рядок 050)
5	Рядок 380 + Рядок 430 – Рядок 080
6	Рядок 380 + Рядок 430 + Рядок 630 – Рядок 080
7	Рядок 380 + Рядок 430 + Рядок 480 – Рядок 080

Порівняння фактичної наявності оборотних коштів з нормативом дає змогу встановити нестачу або надлишок власних оборотних коштів.

До показників, що характеризують стан оборотних коштів, відносять коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства ($K_{p.v}$).

Цей показник визначають як відношення вартості оборотних коштів до вартості майна підприємства:

$$K_{p.v} = \frac{\Phi_v}{M}, \quad (1.1)$$

де Φ_n – фактична наявність (вартість оборотних коштів, грн);

M – вартість майна підприємства, грн.

Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів показує, яку частку в майні підприємства вони займають. Залежно від типу виробництва, виду продукції та інших чинників ця частка може бути різною.

Коефіцієнт швидкості обороту характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот, тобто проходять усі стадії кругообороту на підприємстві:

$$O = \frac{C \times T}{P}, \quad (1.2)$$

де O – строк обороту оборотних коштів, днів;

C – середні залишки нормованих оборотних коштів, грн;

T – тривалість періоду, за який обчислюється оборот, днів;

P – обсяг реалізованої продукції, грн.

Середню вартість оборотних коштів можна розрахувати як середню арифметичну або середню хронологічну. Дані для розрахунку використовують залежно від періоду (рік, півріччя, квартал тощо), за який визначають оборотність. Отже, формула, за якою визначають середню арифметичну, буде мати такий вигляд:

$$C = \frac{(C_1 + C_2 + \dots + C_{12} + C_{13})}{13}, \quad (1.3)$$

де $C_1 + C_2 + \dots + C_{12}$ – сума (вартість) оборотних коштів на початок кожного місяця року (з січня по грудень);

C_{13} – сума оборотних коштів на початок наступного року.

Середню суму оборотних коштів із середньою хронологічною обчислюють за формулою:

$$C = \frac{(1/2 C_1 + C_2 + \dots + C_{12} + C_{13})}{12}. \quad (1.4)$$

Хоча результати підрахунків за обома формулами мають незначні розбіжності, розрахунок, виконаний за формулою (1.2), вважають точнішим.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовують коефіцієнт обороту, який визначають за формулою:

$$K_0 = \frac{P}{C}, \quad (1.5)$$

де K_0 – коефіцієнт обороту;

P – обсяг реалізації;

C – середня величина оборотних коштів.

Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за період, що аналізується. Чим більше оборотів вони здійснюють, тим краще використовуються.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів є оберненим до коефіцієнта обороту показником і визначається за формулою:

$$K_3 = \frac{C}{P}. \quad (1.6)$$

Він характеризує наявність оборотних коштів у кожній гривні реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на 1 грн. обороту, тим ефективніше вони використовуються.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів застосовують коефіцієнт ефективності і рентабельності:

$$K_e = \frac{\Pi}{C}, \quad (1.7)$$

де Π – прибуток від реалізації продукції, грн;

P – рентабельність оборотних коштів, %.

Якщо K_e є абсолютним показником і характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів, то P – відносний показник, що визначає ступінь використання оборотних коштів. Чим більше значення першого і другого показників, тим ефективніше використовуються оборотні кошти.

Ступінь ліквідності в цілому оборотних активів і кожної їх групи визначається як відношення відповідної частки оборотних активів до короткострокових зобов'язань.

Найчастіше в практиці застосовують такі показники:

- коефіцієнт забезпечення власними коштами ($K_{з.к}$)
- коефіцієнт покриття (K_p);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$).

Коефіцієнт забезпечення власними коштами ($K_{з.к}$) визначають як відношення різниці між обсягами власних коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до фактичної вартості наявних

у підприємства оборотних засобів – виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, грошей, дебіторської заборгованості:

$$K_{з.к} = \frac{B_k}{\sum_{о.к}} , \quad (1.8)$$

де B_k – власні кошти, грн; $\sum_{о.к}$ – загальна сума оборотних коштів, грн.

Коефіцієнт характеризує наявність власних оборотних коштів, необхідних для фінансової стабільності підприємства. Якщо значення коефіцієнта спадає нижче за 0,1, підприємство є неплатоспроможним.

Коефіцієнт покриття $K_{п}$ – це найбільш узагальнюючий показник ліквідності балансу, який визначається як відношення всіх поточних активів підприємства до суми короткострокових зобов'язань:

$$K_{п} = \frac{\sum_{п.а}}{\sum_{к.з}} , \quad (1.9)$$

де $\sum_{п.а}$ – сума всіх поточних активів, грн;

$\sum_{к.з}$ – сума короткострокових зобов'язань, грн.

Цей коефіцієнт характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення його боргів протягом року. Вважають, що його рівень у межах 2,0–2,5 є прийнятним. Коли $K_{п}$ стає меншим за 1,0, структура балансу вважається незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$) обчислюють як відношення суми грошових коштів та короткострокових фінансових інвестицій підприємства до короткострокових зобов'язань, грн:

$$K_{абс.л} = \frac{\Gamma_k + K_B}{\sum_{к.з}} , \quad (1.10)$$

де Γ_k – грошові кошти;

Γ_b – короткострокові інвестиції;

$\Sigma_{к.з}$ – сума короткострокових зобов'язань.

Показник характеризує негайну готовність підприємства погасити свою заборгованість. Достатнім є значення коефіцієнта 0,25–0,35. Якщо його значення менше ніж 0,2, підприємство вважається неплатоспроможним.

Отже, фінансово стійким є такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних засобів покриває кошти, вкладені в активи, не допускає невиправданої дебіторської та кредиторської заборгованості, своєчасно розраховується за своїми зобов'язаннями.

Показники стану й ефективності використання оборотних коштів узагальнено в табл. 1.7.

Таблиця 1.7 – Показники стану й ефективності використання оборотних коштів

№	Показник	Визначення	Економічна суть
1	2	3	4
1	Наявність оборотних коштів	$(B_k + B) - (\Phi_{oc} + ПК)$	Характеризує величину власних оборотних коштів
	а) нестача	$\Phi_n < H$	Перевищення нормативу оборотних коштів над фактичною наявністю
	б) надлишок	$\Phi_n > H$	Перевищення фактичної наявності оборотних коштів над нормативом
2	Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства	Φ_n / M	Відображує частку вартості оборотних коштів у загальній вартості майна підприємства

Продовження таблиці 1.7

1	2	3	4
3	Оборотність	$\Phi_{об} \cdot T / B_p$	Характеризує час, за який оборотні кошти здійснюють один оборот
4	Коефіцієнт обороту	$B_p / \Phi_{об}$	Характеризує кількість оборотів за період, що аналізується

5	Коефіцієнт завантаження	$\Phi_{об} / V_p$	Показує, скільки оборотних коштів авансовано в 1 грн. реалізованої продукції
6	Прибутковість	$\Pi / \Phi_{об}$	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів
7	Рентабельність	$\Pi \cdot 100\% / \Phi_{об}$	Визначає ступінь використання оборотних коштів

V_k – власні кошти; V – забезпечення наступних витрат; $\Phi_{ос}$ – основні засоби та інші необоротні активи; Π_k – позикові кошти; Φ_n – фактична наявність оборотних коштів; N – норматив оборотних коштів; M – вартість майна підприємства; C – середня вартість оборотних коштів; T – тривалість періоду, за який обчислюється оборот оборотних коштів; V_p – обсяг реалізації продукції; Π – прибуток від реалізації продукції.

В усіх цих формулах бере участь показник суми оборотних коштів, який складається з оборотних коштів у виробничих запасах, оборотних коштів у виробництві, готової продукції, коштів і коштів у розрахунках.

$$\Phi_{об} = \Phi_{з.р} + \Phi_{н.в} + \Phi_{г.п} + \Phi_{н.н}, \quad (1.11)$$

де $\Phi_{з.р}$ – запас ресурсів;

$\Phi_{н.в}$ – незавершене виробництво;

$\Phi_{г.п}$ – запас готової продукції на складі;

$\Phi_{н.н}$ – ненормовані оборотні кошти (готова продукція відвантажена).

Ефективність використання оборотних коштів на підприємстві характеризується швидкістю їхнього обороту (оборотністю).

Для оцінювання ефективності використання оборотних фондів використовують наступну систему показників.

Коефіцієнт оборотності, що розраховується шляхом ділення вартості реалізованої продукції за діючими оптовими цінами за певний період на середній залишок оборотних коштів за той самий період.

Коефіцієнт оборотності показує, скільки оборотів здійснили оборотні кошти за певний період, і розраховується за формулою:

$$K_{об} = \frac{ВРП}{ОК}, \quad (1.12)$$

де $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності, оборотів;

ВРП – вартість реалізованої продукції, грн.;

ОК – середній залишок оборотних коштів, грн.

Середній залишок оборотних коштів розраховують за формулою середньої хронологічної:

$$K_{об} = \frac{ОК1/2 + ОК2... + ОКn-1 + ОКn/2}{n-1}, \quad (1.13)$$

де ОК1... n-1 – розмір оборотних коштів на початок кожного місяця розрахункового періоду, грн.;

ОКn – величина оборотних коштів на початок першого місяця наступного періоду, грн.;

n – загальна кількість місяців.

Показником, оберненим коефіцієнту оборотності, є коефіцієнт завантаження оборотних коштів, який показує, скільки оборотних коштів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції за певний період. Розмір цього показника обчислюється за формулою:

$$K_{об} = \frac{ОК}{ВРП}, \quad (1.14)$$

Тривалість одного обороту оборотних коштів визначається як співвідношення кількості днів у розрахунковому періоді і коефіцієнта оборотності за той же період:

$$T_{об} = \frac{ДП}{K_{об}} \quad \text{або} \quad \frac{ДП \cdot ОК}{ВРП}, \quad (1.15)$$

де $T_{об}$ – тривалість одного обороту, днів;

ДП – дні періоду.

Для характеристики економічної ефективності використання оборотних коштів може бути використаний показник рентабельність оборотних коштів, який являє собою відношення прибутку від реалізації продукції до середніх залишків оборотних коштів:

$$P_{ок} = \frac{ВП(ЧП)}{ОК} \times 100\%, \quad (1.16)$$

де $P_{ок}$ – рентабельність оборотних коштів, %;

ВП – валовий прибуток, грн.

Для розрахунку рентабельності оборотних коштів можна використовувати різні види прибутку, основні з них – валовий та чистий. Залежно від цього отримуємо і відповідні показники рентабельності оборотних коштів – валову або чисту рентабельність.

Висновки до розділу 1

Оборотний капітал – це частина продуктивного капіталу, вартість якого повністю переноситься на новостворений продукт і повертається підприємству у грошовій формі після реалізації товару. Оборотний капітал у своїй основі – це авансовані підприємством кошти на формування запасів предметів праці, які після відповідної переробки перетворюються в готову продукцію – товар, та кошти, що обслуговують процес обороту товару.

Важливою характеристикою оборотного капіталу є його здатність до кругообігу. На підприємствах у процесі виробництва оборотний капітал здійснює певний кругообіг, тобто проходять грошову, виробничу і товарну стадії. Підвищення ефективності та адаптації системи управління оборотними

коштами промислових підприємств містить значний обсяг функціональних особливостей, проте, обов'язковим є і системний підхід в окресленій площині. Таким чином, системний підхід до управління оборотним капіталом підприємств повинен бути спрямований на пізнання та конструювання всієї сукупності їх оптимальних характеристик, що забезпечать ефективність як складної динамічної цілісності.

Не існує загальних підходів до визначення моделі побудови ефективного фінансово–економічного стану промислового підприємства. Тому подальші дослідження необхідно присвятити побудові гнучкої моделі з визначення ефективності оптимізаційних рішень з управління оборотними коштами, із вбудованими у неї логістичними регуляторами, що дозволить урахувати всю необхідну кількість факторів впливу на кінцевий стан оборотних коштів та їх окремих складових та адаптувати до мінливого середовища.

Поліпшення використання оборотних коштів підприємств і підвищення ефективності виробництва можна досягти через: скорочення виробничих запасів товарно–матеріальних цінностей у зв'язку з переходом на оптову торгівлю та прямі економічні зв'язки з постачальниками; прискорення обороту оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних, залежалих товарно–матеріальних цінностей. Вважаємо за доцільне оцінювати ефективність використання оборотних активів підприємства шляхом вибору декількох найважливіших показників.

2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1 Загальна фінансово-господарська характеристика АПК «Нестерянка»

АПК «Нестерянка» – спеціалізоване підприємство з випуску мостових, козлових і кранів спецпризначення. Підприємство займається виробництвом підйомного і такелажного устаткування, виробництвом металевих конструкцій, оптовою торгівлею промисловим обладнанням.

Предметом діяльності АПК «Нестерянка» є:

– збут, проектування, виготовлення, монтаж, технічне обслуговування, ремонт та модернізація підйомально–транспортного обладнання, а також надання, збут, передача та продаж пов'язаних з цим послуг та робіт, здійснення посередницької діяльності, імпорتنих та експортних операцій, надання маркетингових послуг та консультацій, навчання персоналу;

– виробництво, ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування та іншої продукції виробничо–технічного призначення;

– виконання всіх видів пусконаладжувальних робіт.

Управління Товариством здійснюють:

загальні збори акціонерів – Вищий орган товариства;

наглядова Рада – контролюючий та регулюючий орган;

рада директорів Товариства – виконавчий орган;

ревізійна комісія – контрольний орган.

Статутний фонд Товариства складає 6412280 гривень та розподілений на 1832080 простих іменних акцій номінальною вартістю 3,5 гривень кожна.

Оперативний бухгалтерський та статистичний облік і звітність АПК «Нестерянка» веде у порядку, встановленому законодавством України.

Майно Товариства складається з основних і оборотних коштів, а також цінностей, вартість яких відображена у балансі Товариства.

Продукція АПК «Нестерянка» – промислові крани, у тому числі стандартні крани, крани для важких режимів роботи та підймальні системи для робочих місць, такі як легкі кранові системи та вантажопідймальні маніпулятори; компоненти, у тому числі канатні талі, кранові комплекти, електричні ланцюгові талі, ручні талі та допоміжне обладнання; крани для атомної енергетики; портові крани; розвантажувачі насипного матеріалу; автовантажувачі; крани для корабельних.

Технічна оснащеність і багатий професійний досвід колективу ведучого підприємства важкого кранобудівництва забезпечили надійну експлуатацію більше 9 тисяч вантажопідйомних кранів, у тому числі з унікальними технічними параметрами: вантажопідйомність до 710 тонн, проліт до 80 м, висота підйому до 82 м.

Продукцією АПК «Нестерянка» оснащені об'єкти енергетики, машинобудування металургії і інших галузей в більш ніж 20 країнах світу: Росія, Боснія, Іран, Афганістан, Канада, Ірак, Алжир, Куба, Ангола, Китай.

Виробничі потужності АПК «Нестерянка» дозволяє випускати наступну продукцію, перелік якої наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Перелік основної продукції АПК «Нестерянка»

№	Найменування продукції	Кількість
1	2	3
1.	Крани козлині:	
2.	Вантажопідйомністю до 50т	150 шт.
3.	Вантажопідйомністю 50–100т	5 шт.
4.	Вантажопідйомністю понад 100т	5 шт.
5.	Крани мостові:	
6.	Вантажопідйомністю до 50т	80 шт.
7.	Вантажопідйомністю 50–100т	20 шт.
8.	Вантажопідйомністю понад 100т	20 шт.
9.	Устаткування гідропоруд і нестандартизоване устаткування	1 000 т.

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
10.	Металоконструкції зварні	20 000т.
11.	Литво сталеве	4 000 т.
12.	Поковки і штампування ковальські	4 000 т.

Оптимальне поєднання ціни і якості, оновлення в сучасних умовах розвитку ринку матеріально–технічних і організаційно–економічних структур дозволяють АПК «Нестерянка» успішно конкурувати в середині цільових ринків по ремонту підйомно–транспортного устаткування.

На АПК «Нестерянка» розроблена і впроваджена система забезпечення якості, що охоплює весь комплекс виробництва від розробки і до монтажу.

Сертифікована інтегрована система менеджменту (ІСМ) на АПК «Нестерянка» включає в себе три стандарти:

1. ISO 9001: 2008 – Системи управління якістю;
2. BS OHSAS 18001: 2007 – Системи менеджменту безпеки та охорони здоров'я;
3. ISO 14001: 2004 – Системи управління якістю.

Вони діють в області виробництва вантажопідймальних кранів, їх частин та механізмів, нестандартного обладнання і складних металоконструкцій до них.

На АПК «Нестерянка» раніше розробивши і сертифікував систему управління якістю за ДСТУ ISO 9001: 2009, з 2012 року керівництво підприємства, як наступний крок в удосконаленні діяльності, визначило пріоритетним побудова інтегрованої системи менеджменту.

Могутні виробнича і наукова бази, сучасні технології і кваліфіковані кадри дозволяють колективу підприємства створювати підйомно–транспортне устаткування високої якості в короткі терміни.

Оптимальне поєднання ціни і якості, оновлення в нинішніх умовах розвитку ринку матеріально-технічних і організаційно-економічних структур дозволяють продукції АПК «Нестерянка» успішно конкурувати всередині цільових ринків збуту підйомно–транспортного устаткування.

Основними постачальниками сировини та комплектуючих АПК «Нестерянка» є в основному підприємства України, з якими налагоджено довгострокові надійні зв'язки. Серед них: ТОВ «ГД Запоріжсталь» м. Запоріжжя, ТОВ «Укрніхром» м. Дніпро, ВАТ «ДАЗ» м. Дніпро, ТОВ «Поліус-Н» м. Харків, ТОВ НПП «Теплоспай» м. Суми, ТОВ НПФ «Поліс-С» м. Київ, ТОВ «Електротехснаб», м. Київ, ЗАТ СП «ФОБОС», м. Кременчук.

АПК «Нестерянка» має довгострокові контракти з багатьма постійними споживачами. Географія поставок дуже велика: Росія, Китай, Алжир, Індія, Іран, Узбекистан, Республіка Білорусь. Розподіл споживачів в Україні та на зовнішніх ринках наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Розподіл споживачів АПК «Нестерянка» в Україні та на зовнішніх ринках

Вид продукції	Частка в загальному обсязі реалізації (%) за регіонами		
	Україна	Країни СНД та Балтії	Країни далекого зарубіжжя
Крани козлинні	4,5	58,3	37,2
Крани мостові:	87,5	12,5	0,0
Металоконструкції зварні	44,9	46,7	8,4
Всього	13,6	54,2	32,2

У відвантаженні на експорт можна виділити декілька основних торгових потоків: ринок Росії – 63 % від загального відвантаження на експорт; ринок Білорусії – 18 %; Прибалтика – 8 %; СНД (без Росії і Білорусії) – 4 %; дальнє зарубіжжя – 7 % (рис. 2.1).

Тобто, незважаючи на суттєве розширення виробничих зв'язків, пріоритетним напрямом експорту залишається Російська Федерація.

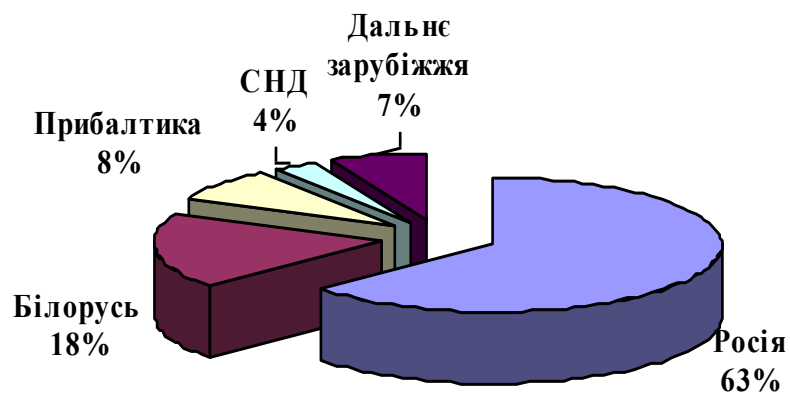

Рис. 2.1 – Структура експорту продукції АПК «Нестерянка»

На додатку 3 представлена організаційна структура АПК «Нестерянка». Особлива роль менеджменту персоналу в АПК «Нестерянка» полягає в тому, що саме менеджмент виконує роль постачальника робочої сили всім структурним підрозділам. Система менеджменту персоналу АПК «Нестерянка» забезпечує не лише постачання робочої сили, вона несе відповідальність за розвиток персоналу, ефективну мотивацію до праці, створювання безпечних умов праці тощо. Стратегія менеджменту персоналу АПК «Нестерянка» також тісно пов'язана зі стратегією підприємства стосовно відповідальності перед клієнтом, суспільством та акціонерами.

Весь персонал підприємства АПК «Нестерянка» поділяється на 2 групи (рис. 2.2).

Рис. 2.2 – Класифікація персоналу підприємства АПК «Нестерянка»

Як бачимо з рис. 2.2, весь персонал АПК «Нестерянка» поділяється на персонал виробничої сфери (персонал, що бере участь у виробничій діяльності та обслуговує її) та персонал невиробничої сфери.

Аналіз використання людських ресурсів АПК «Нестерянка» за 2016–2018 роки наведено в табл. 2.3

Таблиця 2.3 – Аналіз використання людських ресурсів АПК «Нестерянка» за 2016–2018 рр.

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік		Відхилення +, –	
			план	факт	від 2017 року	від плану
1.Обсяг продукції, млн,грн.	3650,0	3800,0	3240,0	3100,0	–700,0	–140,0
2. Середньорічна чисельність робітників, чол.	1200,0	1230,0	1232,0	1239,0	+9,0	+7,0
3. Кількість днів, відпрацьованих 1 робітником, днів (5:4)	228,00	230,00	238,0	237,0	+7,0	–1,0
4. Середня тривалість робочого дня, год. (5:3)	6,50	7,70	8,0	7,85	+0,15	–0,15
5. Кількість годин, відпрацьованих 1 робітником, год (3x4)	1650,0	1771,0	1904,0	1860,0	+89,0	–44,0
6. Фонд робочого часу, тис. год. ((2x3):100)	2130,5	2178,3	2345,7	2305,2	+126,8	–40,6
7. Відпрацьовано всіма робітниками людино–днів (2x3)	272300	282900	293216	293643	+13743,0	+427,0
8. Середньорічний виробіток 1 робітника, (1:2x1000) тис.грн.	2065,0	3089,0	2630,0	2502,0	–587,0	–128,00
9. Середньоденний виробіток 1 робітника, (1:7x1000) тис.грн.	12,65	13,43	11,05	10,56	–2,87	–0,49
10. Кількість людино–годин, відпрацьованих усіма робітниками за рік, тис.люд.–год. (2x5):1000	2567,0	2178,3	2345,7	2304,5	126,21	–41,19
11. Середньогодинний виробіток 1 робітника, грн. (1:10x1000)	1674,0	1744,0	1381,0	1345,0	–399	–36

З табл. 2.3 бачимо, що трудові ресурси підприємства використовуються недостатньо. У середньому 1 робітником відпрацьовано по 237 днів, замість 238, у зв'язку з цим цілоденні витрати робочого часу на 1 робітника складають

1 день, а на всіх 1239 днів або 9912 годин. У зв'язку з тим, що кожний робітник недопрацював у середньому за рік 1 день, недодало продукції на 13591 тис.грн. На підприємстві також існують внутрішньозмінні втрати робочого часу, які за день складають 0,15 год., а за всі дні, відпрацьовані всіма робітниками –44046. Загальні втрати робочого часу складають 53958 годин. Втрачено продукції на суму 60828 тис.грн.

Основні функціональні структури, які ведуть бухгалтерський облік та виконують фінансовий аналіз в АПК «Нестерянка» – фінансовий відділ та бухгалтерія. На них покладається обов'язок своєчасно надавати звіти про результати фінансово–господарської діяльності підприємства.

Далі проведемо аналіз фінансово–господарської діяльності АПК «Нестерянка». Основні економічні показники діяльності АПК «Нестерянка» узяті з ДОДАТКІВ Б (Ф–1 «Баланс») та В (Ф–2 «Звіт про фінансові результати»), наведені у табл. 2.4, 2.5.

Таблиця 2.4 – Основні економічні показники діяльності АПК «Нестерянка»

№ п/п	Показник	Період			Зміни за звітний період	
		2018	2017	2016	Тис.грн. (гр.1– гр.2)	% (гр.3/ гр.2)
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	10000	9568	9167	+833	9,1
2	Собівартість реалізованої продукції	8500	8200	8000	+500	6,2
3	Валовий прибуток від реалізації	1500	1325	1167	+333	28,5
4	Адміністративні витрати	350	290	270	+80	29,6
5	Витрати на збут	150	130	120	+30	25,0
6	Собівартість реалізованої продукції з урахуванням адміністративних витрат на збут	9000	8534	8390	+610	7,3
7	Прибуток від реалізації	1000	894	777	+223	28,7
8	Інші операційні доходи	150	130	120	+30	25,0
9	Прибуток від операційної діяльності	1150	920	897	+253	28,2
10	Прибуток від участі в капіталі	30	45	40	–10	–25
11	Інші фінансові доходи	20	28	30	–10	–33,0

12	Прибуток від звичайної діяльності	1200	1120	967	+233	24,1
13	Податок на прибуток	360	340	290	+70	24,1
14	Чистий прибуток	840	725	677	+163	24,1
15	Грошовий потік (Чистий прибуток+амортизація)	1040	934	827	+213	25,8

Як бачимо з табл. 2.4, дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2018 рік склав 12000 тис.грн., що на 1000 тис.грн. більше, ніж у 2016 році. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції у 2018 році збільшився на 833 тис.грн., що в динаміці складає 9,1 %. Собівартість реалізованої продукції збільшилась на 500 тис.грн. Валовий прибуток від реалізації склав 1500 тис.грн, що на 333 тис.грн. більше, ніж у 2016 році. Інші операційні доходи збільшилися на 30 тис.грн., що сприяло збільшенню валового доходу на 363 тис.грн., що на 7,8 % більше, ніж у минулому році.

Таблиця 2.5 – Структура прибутку від звичайної діяльності АПК «Нестерянка»

№ п\п	Показник	Розмір у тис.грн. за період			Частка,% за період			Зміни у структурі пунктів
		2018	2017	2016	2018	2017	2016	
1	Прибуток від операційної діяльності	1150	920	897	95,8	93,2	92,8	-3,0
2	Прибуток від участі в капіталі	30	45	40	2,5	3,2	4,1	+1,6
3	Інші фінансові доходи	20	28	30	1,7	2,8	3,1	+1,4
4	Прибуток від звичайної діяльності	1200	1120	967	100,0	100,0	100,0	0

Дані табл. 2.5 свідчать про збільшення у звітному періоді прибутку на 24,1 %. Цьому сприяло збільшення прибутку від операційної діяльності на 28,2 % за рахунок збільшення обсягів реалізації та відносного зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Собівартість продукції – один з найважливіших показників фінансового аналізу. У ньому фокусуються у грошовому вираженні витрати матеріально–

технічних, трудових та фінансових ресурсів у зв'язку з підготовкою, веденням виробництва та реалізацією продукції.

АПК «Нестерянка» класифікує витрати за економічними елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати (собівартість реалізованих виробничих запасів, сумнівні борги та втрати від знецінення запасів, визнані економічні санкції).

Проведемо аналіз динаміки операційних витрат АПК «Нестерянка». Вихідні дані для цього аналізу (дод. В Ф–2 «Звіт про фінансові результати») наведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки операційних витрат АПК «Нестерянка»

№ п/п	Показник	Період			Відхилення	
		2016	2017	2018	Абсолютні (гр.2–гр.1)	відносні (гр.3/гр.1 * 100%)
1	Виручка від реалізації продукції	9167	9568	10000	833	9,09
2	Матеріальні витрати	4030	4280	4500	470	11,66
3	Витрати на оплату праці	2925	2945	2975	50	1,71
4	Відрахування на соц.заходи	1125	1130	1145	20	1,78
5	Амортизація	150	180	200	50	33,3
6	Інші операційні витрати	160	170	180	20	12,5
7	Операційні витрати разом (р.2+ р.3+ р.4+ р.5+ р.6)	8390	8560	9000	610	7,27

Дані табл. 2.6 свідчать про матеріаломісткий характер виробництва АПК «Нестерянка»: частка матеріальних витрат у попередньому періоді становила 48 %, у звітному – 50 %. Темпи збільшення витрат за цією статтею на 4,4 пункта перевищили темпи збільшення повної собівартості. Операційні витрати за попередній період становлять 8390 тис. грн. за звітний – 9000 тис. грн. Сукупні витрати збільшились на 7,27 %, а матеріальні – на 11,66 % (їх частка в сукупних витратах найбільша – 50 %). Темпи збільшення виручки від

реалізації продукції перевищили темпи збільшення собівартості відповідно на 9,09 та 7,27 %. Випередження становить 1,82 пункта.

Збільшення витрат спричинюється збільшенням матеріальних витрат. Зменшення витрат спричинюється, коли темпи збільшення виручки від реалізації перевищують темпи збільшення собівартості.

Проведемо аналіз структури операційних витрат за економічними елементами. Дані для аналізу про економічні елементи операційних витрат відображаються у фінансовій звітності (форма № 2, розд. 2 «Елементи операційних витрат»).

Вихідні дані та розрахунки для аналізу собівартості продукції за економічними елементами наведені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Економічні елементи операційних витрат АПК «Нестерянка»

Елемент витрат	Витрати, тис. грн., за період			Частка, %, за період			Відхилення (+,-)	
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	тис. грн.	%
Матеріальні витрати	4030	4280	4500	48,0	49,0	50,0	+470	+ 11,7
Витрати на оплату праці	2925	2945	2925	34,9	35,1	33,1	+50	+ 1,7
Відрахування на соціальні заходи	1125	1130	1145	13,4	12,5	12,7	+20	+ 1,8
Амортизація	150	180	200	1,8		2,2	+50	+33,3
Інші операційні витрати	160	170	180	1,9	1,9	2,0	+20	+ 12,5
Разом	8390	8560	9000	100,0	100,0	100,0	+610	+ 7,3

Дані табл. 2.7 свідчать про матеріаломісткий характер виробництва: частка матеріальних витрат у попередньому періоді становила 48 %, у звітному – 50 %. Темпи збільшення витрат за цією статтею на 4,4 пункта перевищили темпи збільшення повної собівартості. Лише на третину сукупні витрати зумовлені оплатою праці: відповідно в попередньому періоді– 34,9 %, у звітному – 33,1 %. Темпи збільшення витрат на оплату праці в 4,3 раза нижчі,

ніж загальні темпи збільшення витрат (7,3:1,7). Найвищими темпами збільшувалась амортизація, що призвело до збільшення частки витрат засобів праці в сукупних витратах.

Отже, провівши аналіз фінансової діяльності АПК «Нестерянка», можна зробити висновки про поліпшення фінансового стану підприємства впродовж звітного періоду.

2.2 Аналіз фінансового стану підприємства

Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є фінансова стійкість.

Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання. Цей ступінь незалежності можна оцінювати за різними критеріями:

- рівнем покриття матеріальних обігових коштів (запасів) стабільними джерелами фінансування;
- платоспроможністю підприємства (спроможністю покрити термінові зобов'язання мобільними активами);
- часткою власних або стабільних джерел фінансування.

Визначимо фінансову стійкість АПК «Нестерянка» за критерієм стабільності джерел покриття запасів.

Вартість запасів (З) порівнюється з послідовно поширюваним переліком таких джерел фінансування: власні обігові кошти (ВОК), власні обігові кошти і довгострокові кредити та позики (ВОК+Кд); власні обігові кошти, довго- та короткострокові кредити та позики (ВОК+Кд+Кк). Згідно з цим сума власних обігових коштів визначається як різниця між власним капіталом (ВК) та вартістю необоротних активів (НА), на покриття якої насамперед спрямовується власний капітал, тобто:

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА}. \quad (2.1)$$

Наявність власних обігових коштів – мінімальна умова фінансової стійкості. Загальноприйнятою формулою визначення власних обігових коштів (робочий капітал) є різниця між оборотними активами та короткостроковими зобов'язаннями, або різниця між сумою власного капіталу і довгострокових зобов'язань та необоротними активами. Власні обігові кошти є частиною обігових коштів, яка фінансується за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань.

Відповідно до забезпеченості запасів згаданими варіантами фінансування можливі 4 типи фінансової стійкості:

1. Абсолютна стійкість – для забезпечення запасів достатньо власних обігових коштів; платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < \text{ВОК}$$

2. Нормальна стійкість – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів залучаються довгострокові кредити та позики; платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < \text{ВОК} + \text{Кд}$$

3. Нестійкий фінансовий стан – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів та позик залучаються короткострокові кредити; платоспроможність порушена, але її можливо відновити:

$$З < \text{ВОК} + \text{Кд} + \text{Кк}$$

4. Кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів не вистачає «нормальних» джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство:

$$З > \text{ВОК} + \text{Кд} + \text{Кк}$$

Проаналізуємо фінансову стійкість АПК «Нестерянка».

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства за даними балансу (ДОДАТОК Б Ф–1 «Баланс») складемо агрегований баланс.

Загальна вартість майна збільшилась на 9,1%; при цьому необоротні активи збільшувались швидше, ніж оборотні (відповідно 9,7 і 8,5%). У пасиві

частка власного капіталу збільшилась на 7,7 пункта, а розміри довгострокових зобов'язань зменшилися на 3,2 пункта.

На основі структури змін в активі та пасиві можна зробити висновки про те, які джерела в основному забезпечували надходження нових коштів і в які активи були інвестовані. Агрегований баланс наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Агрегований АПК «Нестерянка» за 2018 р.

АКТИВ			ПАСИВ		
	На початок періоду	На кінець періоду		На початок періоду	На кінець періоду
Необоротні активи (НА)	4000	4390	Власний капітал (ВК)	4690	5790
Запаси (З)	3100	2300	Довгострокові зобов'язання (Кд)	1350	950
Кошти, розрахунки та інші активи (К)	900	2040	Короткострокові зобов'язання (Кк)	1650	1700
Баланс	8000	8730	Баланс	8000	8730

У табл. 2.9 наведено аналіз фінансової стійкості підприємства за даними агрегованого балансу.

Таблиця 2.9 – Фінансова стійкість АПК «Нестерянка»

№ п/п	Показник	На початок 2018 року	На кінець 2018 року
1	Власний капітал	4690	5790
2	Необоротні активи	4000	4390
3	Власні обігові кошти (р.1–р.2)	690	1400
4	Довгострокові зобов'язання	1350	950
5	Наявність власних та довгострокових джерел покриття запасів (р.3+р.4)	2040	2350
6	Короткострокові кредити та позики	1650	1700
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5–р.6)	3690	4050
8	Запаси	3100	2300
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3–р.8)	-2410	-900

10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів та довгострокових кредитів та позик (р.5–р.8)	-1060	+50
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7–р.8)	+590	+1750
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий	Нормальн.
13	Запас стійкості фінансового стану, днів	+23,2	+63
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів, коп. (р.11/р.8)	0,19	0,76

Таким чином, за 2018 рік якісно змінився тип фінансової стійкості підприємства: воно перейшло з нестійкого фінансового стану до нормального насамперед завдяки збільшенню власного капіталу та одночасному зменшенню запасів. Забезпеченість запасів джерелами формування є сутність фінансової стійкості, її зовнішнім проявом, а наслідком є платоспроможність.

Поряд з абсолютними показниками фінансової стійкості розрахуємо сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності. Основними з них є коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності. Розрахуємо ці показники для підприємства АПК «Нестерянка» за 2018 рік.

Коефіцієнт поточної ліквідності визначається за формулою:

$$К \text{ л.п.} = \frac{\text{Поточні активи ПА}}{\text{Поточні пасиви ПП}} \quad (2.2)$$

$$К \text{ л.п. на початок року} = 4000/1960=2,04;$$

$$К \text{ л.п. на кінець року} = 4340/1990=2,18.$$

Значення К л.п. показує, скільки грошових одиниць обігових коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Критичне значення К л.п. = 1. Значення К л.п. = 1–1,5 свідчить про те, що підприємство вчасно ліквідує борги.

Коефіцієнт швидкої ліквідності визначається за формулою:

$$К \text{ л.ш.} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запаси} \quad \text{ПА-З}}{\text{Поточні пасиви} \quad \text{ПП}} = \quad (2.3)$$

К л.ш. на початок року = $900/1960=0,46$;

К л.ш. на кінець року = $2040/1990=1,025$.

Коефіцієнт ліквідності абсолютної визначається за формулою:

$$К л.а. = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні пасиви}} = \frac{К}{ПП} \quad (2.4)$$

К л.а. на початок року = $400/1960=0,20$

К л.а. на кінець року = $90/1990=0,04$.

Значення цього коефіцієнта повинно перебувати в межах 0,2–0,35. Він характеризує здатність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість. У підприємства не вистачить грошових коштів на покриття невідкладних зобов'язань. Показник ліквідності абсолютної зменшився в 5 разів.

Ринкова стійкість визначається показниками, що характеризують рентабельність підприємства, ефективність менеджменту, ділову активність, інвестиційну діяльність, дивідендну політику. За критерієм вартості залучення капіталу, а також ураховуючи позитивний вплив фінансового важеля, було б вигідно формувати активи за рахунок позикових коштів.

Надамо оцінку ринковій стійкості підприємства АПК «Нестерянка» за 2017 та 2018 рр.

Коефіцієнт автономії (незалежності) визначається за формулою:

$$К авт = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви}} = \frac{ВК}{П} \quad (2.5)$$

2017 р. = $4500+150+40/8000=0,59$; 2018 р. = $5600+150+40/8700=0,66$.

К авт характеризує частку власників підприємства в загальній сумі авансових коштів. Що більше значення цього показника, то більшою є фінансова стійкість підприємства і його незалежність від кредиторів. У загальній сумі фінансових ресурсів частка власного капіталу не повинна бути меншою від 50%, тобто $K_{авт} > 0,5$. Мінімальне значення ($K_{авт} = 0,5$), свідчить про те, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті його власними коштами. $K_{авт}$ за звітний період підвищився.

Коефіцієнт фінансової незалежності визначається за формулою:

$$K_{ф.з.} = \frac{\text{Пасиви}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{П}}{\text{ВК}} \quad (2.6)$$

2017 р. = $8000/4690=1,71$; 2018 р. = $8730/5790=1,51$.

Цей показник обернений до коефіцієнта автономії. Збільшення $K_{ф.з.}$ свідчить про підвищення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, та навпаки. Якщо $K_{ф.з.} = 1$, підприємство не має позик. Фінансова незалежність підвищилась: на 1 грн. власного капіталу припадає на 20 коп. менше.

Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів визначається за формулою:

$$K_{з/в} = \frac{\text{Залучені кошти}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}} \quad (2.7)$$

2017 р. = $1350+1960/4690=0,71$; 2018 р. = $950+1940/5790=0,50$.

Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів дорівнює коефіцієнту автономії. Якщо нормальне мінімальне значення $K_{авт} = 0,5$, то

нормальне співвідношення залучених та власних коштів $K_{з/в} = 1$. Значення цього коефіцієнту показує, скільки позикових коштів припадає на 1 грн. власного капіталу. Збільшення $K_{з/в}$ свідчить про деяке зниження фінансової стійкості, і навпаки.

Коефіцієнт мобільності визначається за формулою:

$$K_{o/n} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Необоротні активи}} \quad (2.8)$$

$$2017 \text{ р.} = 4000/4000=1; 2018 \text{ р.} = 4340/4390=0,99.$$

За умов збереження мінімальної фінансової стійкості підприємства $K_{з/в}$ має бути обмежений зверху значенням співвідношення вартості оборотних та необоротних активів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначається за формулою:

$$K_m = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.9)$$

$$2017 \text{ р.} = 690/4690=0,15; 2018 \text{ р.} = 1400/5790=0,24.$$

Значення K_m показує частку власного капіталу, що використовується для фінансування поточної діяльності підприємства. Збільшення значення цього показника свідчить про можливість вільно маневрувати власними коштами.

Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів визначається за формулою:

$$K_{\text{зап}} = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Запаси}} \quad (2.10)$$

Запаси

2017 р. = $690/3100=0,22$; 2018 р. = $1400/2300=0,61$.

Нормальне значення цього відносного показника становить 0,6–0,8.

Коефіцієнт виробничих фондів визначається за формулою:

$$K_{\text{в.ф.}} = \frac{\text{Виробничі фонди}}{\text{Актив}} \quad (2.11)$$

2017 р. = $2400+900+1000/8000=0,54$; 2018 р. = $2900+710+1220/8730=0,55$.

Визначається відношенням балансової вартості виробничих фондів (основних коштів, виробничих запасів) до підсумку балансу. За даними господарської практики нормальне значення $K_{\text{в.ф.}} \geq 0,5$. Якщо показник менший від нормального значення, слід вжити заходів, щодо поповнення майна виробничого призначення, залучивши додаткові власні кошти.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів визначається за формулою:

$$K_{\text{д.з.}} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Довгострокові зобов'язання+ Власний капітал}} \quad (2.12)$$

2017 р. = $1350/4690+1350=0,22$; 2018 р. = $950/5790+950=0,14$.

Цей показник використовують для характеристики структури джерел коштів. Значення $K_{\text{д.з.}}$ показує частку довгострокових кредитів у сукупних стабільних джерелах фінансування. Збільшення значення цього показника свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів, тобто про погіршення фінансової стійкості.

Коефіцієнт структури довгострокових вкладень визначається за формулою:

$$K_{с.д.в.} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Необоротні активи}} \quad (2.13)$$

$$2017 \text{ р.} = 1350/4000=0,34; 2018 \text{ р.} = 950/4390=0,22.$$

Цей показник показує, яка частка необоротних активів профінансована чужими коштами, тобто не належить підприємству.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості визначається за формулою:

$$K_{к.з.} = \frac{\text{Короткострокові зобов'язання}}{\text{Зобов'язання}} \quad (2.14)$$

$$2017 \text{ р.} = 690/3100=0,59; 2018 \text{ р.} = 1990/2940=0,68.$$

Отже, збільшення частки термінових зобов'язань свідчить про деяку втрату фінансової стійкості.

Коефіцієнт автономії джерел формування запасів визначається за формулою:

$$K_{а.з.} = \frac{\text{Власні обігові кошти} \quad \text{ВОК}}{\Sigma \text{ основних джерел формування запасів} \quad \text{ВОК+Кд+КК}} \quad (2.15)$$

$$2017 \text{ р.} = 690/3690=0,19; 2018 \text{ р.} = 1400/4050=0,35$$

Отже, частка основних, так званих нормальних джерел формування запасів збільшилась, тобто фінансова стійкість підвищилась.

Коефіцієнт кредиторської заборгованості визначається за формулою:

$$K_{кр.з.} = \frac{\text{Кредиторська заборгованість}}{\text{Зобов'язання}} \quad (2.16)$$

2017 р. = $950+130+183/3310=0,38$; 2018 р. = $800+130+160/2940=0,37$.

Коефіцієнт співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованістю визначається за формулою:

$$K_{кр.з.} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Кредиторська заборгованість}} \quad (2.17)$$

2017 р. = $200/950=0,21$; 2018 р. = $850/800=1,06$.

Отже, за 2018 рік значення показника збільшилось. Бажано зменшити абсолютні розміри кредиторської та дебіторської заборгованості.

Таим чином, в 2018 році фінансова стійкість підприємства підвищилась, але слід вжити термінових заходів щодо нормалізації показника абсолютної ліквідності.

Далі проведемо аналіз ліквідності балансу АПК «Нестерянка».

Основне завдання аналізу ліквідності балансу перевірити синхронність надходжень і витрачання фінансових ресурсів, тобто здатність підприємства розрахуватись по зобов'язанням власним майном у визначені періоду часу. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань. Що швидше той чи інший вид активу може набрати грошової форми, то вища його ліквідність. Абсолютну ліквідність мають грошові кошти.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні статей активу, що згруповані за ознакою ліквідності та розміщенні в порядку спадання

ліквідності, зі статтями пасиву, що згруповані за ознакою термінів погашення і розміщені в порядку збільшення строковості зобов'язань.

Якщо при такому порівнянні активів вистачає, то баланс ліквідний, а підприємство платоспроможне. У противному разі підприємство неплатоспроможне, а баланс неліквідний.

Для аналізу ліквідності балансу статті вихідного балансу розподіляють і порівнюють за групами:

найліквідніші активи (кошти та поточні фінансові інвестиції) мають дорівнювати кредиторській заборгованості або перевищувати її; терміни – приблизно до 3-х місяців.

Швидкореалізовані активи (дебіторська заборгованість та інші оборотні активи) мають дорівнювати або перевищувати короткострокові пасиви; терміни – 3-6 місяців.

Повільнореалізовані активи (запаси) мають дорівнювати або перевищувати довгострокові зобов'язання (кредити та ін.)

Важкореалізовані активи (нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції та інші необоротні активи) мають дорівнювати джерелам власних коштів або перевищувати їх (вони взагалі вважаються безстроковими).

Баланс ліквідності АПК «Нестерянка», що складений за вихідними даними додатку Б наведений у табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Аналіз ліквідності балансу за звітний період АПК «Нестерянка» за 2018 р.

Активи	Розмір		Пасиви	Розмір		Нестача (-), надлишок (+)	
	На початок року	На кінець року		На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року
1	2	3	4	5	6	7	8
Найбільш ліквідні	650	1140	Найтерміновіші зобов'яз-	1260	1090	-610	+50

			зання				
Швидко-реалізовувані	250	900	Коротко-Строкові	740	940	-490	-40
Повільно-реалізовувані	3100	2300	Довгострокові	1350	950	+1750	+1350

Продовження таблиці 2.10

1	2	3	4	5	6	7	8
Важко–реалізовувані	4000	4390	Постійні	4650	5750	–650	–1360
Баланс	8000	8730	Баланс	8000	8730	0	0

Як бачимо з табл. 2.10, наведений баланс як на початок, так і на кінець року не є абсолютно ліквідним. На початок року найліквідніші активи покривають найтерміновіші зобов'язання лише наполовину – 51,5 %; швидкореалізовуваних активів вистачає лише на 33,8 %, щоб погасити короткостркові зобов'язання. Важкореалізовуваних активів також не вистачає для покриття постійних пасивів. Тільки за третьою групою активи істотно перевищують пасиви – майже на 130 %. Станом на кінець року ліквідними є вже перша і третя групи; нестача швидкореалізовуваних активів дорівнює лише 4 % суми короткострокових пасивів. Зберігається дефіцит необоротних активів проти суми постійних пасивів, який дорівнює 23,6 %.

У цілому баланс ліквідності АПК «Нестерянка» на кінець 2018 року свідчить про поліпшення фінансового стану підприємства впродовж звітного періоду.

За даними балансу ліквідності розрахуємо узагальнюючий показник ліквідності Кл:

$$Кл = \frac{a_1A_1 + a_2A_2 + a_3A_3}{a_1П_1 + a_2П_2 + a_3П_3}, \quad (2.18)$$

де a_1, a_2, a_3 – вагові коефіцієнти;

A_1, A_2, A_3 ; $П_1, П_2, П_3$ – підсумки за першою, другою та третьою групами відповідно активів та пасивів.

Узагальнюючий показник ліквідності Кл відносний; він показує скільки ліквідних коштів припадає на зобов'язання з урахуванням вагових

коефіцієнтів за групами активів та пасивів. Ці коефіцієнти відображають значущість тієї чи іншої групи. Збільшення значення Кл свідчить про зміцнення платоспроможності підприємства, та навпаки.

Якщо $a_1 = 1$; $a_2 = 0,5$; $a_3 = 0,3$, то Кл відповідно на кінець і початок 2018 року:

$$\text{Кл}_0 = \frac{(1 \cdot 650 + 0,5 \cdot 250 + 0,3 \cdot 3100)}{(1 \cdot 1260 + 0,5 \cdot 740 + 0,3 \cdot 1350)} = 1705/2035 = 0,84;$$

$$\text{Кл}_1 = \frac{(1 \cdot 1140 + 0,5 \cdot 900 + 0,3 \cdot 2300)}{(1 \cdot 1090 + 0,5 \cdot 940 + 0,3 \cdot 950)} = 2280/1845 = 1,24;$$

Отже, показник ліквідності АПК «Нестерянка» за 2018 рік збільшився на 47,6 %.

Також для аналізу фінансового стану підприємства використовують різні показники рентабельності. Усі вони відносні і показують, скільки одиниць прибутку (балансового, чистого, операційного) отримують на 1-цю реалізовану продукцію (активів, виробничих фондів, власного капіталу). Сукупність показників рентабельності всебічно відбиває ефективність виробничої операційної та фінансової діяльності підприємства.

Основні показники рентабельності, наведені в табл. 2.11, розраховують за вихідними даними фінансової звітності, а саме: за формами № 1 «Баланс» і № 2 «Звіт про фінансові результати» (додаток Б і В з вихідними даними). Розширений перелік показників рентабельності наведений у дод. Є.

Визначимо вплив на зміну рентабельності таких чинників, як зміна цін та собівартості реалізованої продукції.

Таблиця 2.11 – Основні показники рентабельності АПК «Нестерянка»

Рентабельність		Формула для розрахунку
	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.100}}{\text{Ф.№2,р.035}} = \frac{1150}{10000} = 0,115 \text{ коп.}$
2. Реалізованої продукції за прибутком від реалізації RQ	$\frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.050} - \text{р.070} - \text{р.080}}{\text{Ф.№2,р.035}} = \frac{1500 - 350 - 150}{10000} = 1 \text{ грн.}$
3. Реалізованої продукції за чистим прибутком R Q	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чиста виручка від реалізації}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№2,р.035}} = \frac{840}{10000} = 0,084 \text{ коп.}$
4. Капіталу активів Ra	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Актив балансу}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.280}} = \frac{840}{8000} = 0,105 \text{ коп.}$
5. Власного капіталу Rвк	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.380} + \text{р.430} + \text{р.630}} = \frac{840}{4500 + 150 + 40} = 0,179 \text{ коп.}$
6. Виробничих фондів Rвф	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виробничі фонди}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.030} + \text{р.100} + \text{р.120}} = \frac{840}{2400 + 900 + 1000} = 0,195 \text{ коп.}$

Позначимо рентабельність продукції попереднього та звітного періодів відповідно RQ0 та RQ1. Загальна зміна рентабельності:

$$\Delta RQ = RQ1 - RQ0. \quad (2.19)$$

Рентабельність реалізованої продукції становить:

$$RQ0 = P_0/V_0; RQ1 = P_1/V_1, \quad (2.20)$$

де – P_0, P_1 – прибуток від реалізації продукції за період відповідно попередній та звітний;

$$P_0 = V_0 - S_0; \quad P_1 = V_1 - S_1; \quad (2.21)$$

де S_0, S_1 – собівартість реалізованої продукції за період відповідно попередній та звітний; V_0, V_1 – чиста виручка від реалізації продукції за період відповідно попередній та звітний; тоді

$$RQ_0 = ((V_0 - S_0) / V_0); \quad RQ_1 = ((V_1 - S_1) / V_1). \quad (2.22)$$

Вплив на зміну рентабельності цінового чинника ΔR_p розрахуємо методом ланцюгових підстановок. Припустимо, що собівартість не змінюється (залишається на рівні попереднього року):

$$\Delta R_p = ((V_1 - S_0) / V_1) - (V_0 - S_0) / V_0). \quad (2.23)$$

Припустимо, що виручка від реалізації продукції не змінюється, а береться на рівні звітнього року, тоді вплив фактора змін собівартісті:

$$\Delta R_s = ((V_1 - S_1) / V_1) - (V_1 - S_0) / V_1). \quad (2.24)$$

Сума впливу двох наведених чинників відповідає загальній зміні рентабельності за період:

$$\Delta RQ = \Delta R_p + \Delta R_s. \quad (2.25)$$

$$RQ_0 = 777/9167=0,0847, \text{ або } 8,47 \text{ коп. (на 1 грн);}$$

$$RQ_1 = 1000/10000=0,10 \text{ або } 10 \text{ коп. (на 1 грн);}$$

$$\Delta RQ = 0,10 - 0,0847 = 0,0153 \text{ або } 1,53 \text{ коп. (на 1 грн);}$$

$\Delta R_p = ((1000-8390)/10000) - (9167-8390)/9167)) = 0,763$ або $0,763$ коп.
(на 1 грн);

$R_s = ((10000-9000)/10000) - (10000-8390)/10000)) = -0,061$ або $-6,1$ коп.
(на 1 грн);

$\Delta RQ = \Delta R_p + \Delta R_s = 0,0763 - 0,061 = 0,0153$ або $1,53$ коп. (на 1 грн);

Отже, рентабельність реалізованої продукції збільшилась завдяки підвищенню цін. Водночас збільшення собівартості зменшило рентабельність. Якщо зміни рентабельності ($0,0153$) узяти за 100% , то вплив цін дорівнюватиме $+498,7\%$, а собівартості $-398,7\%$. Інакше кажучи, завдяки підвищенню цін (при стабільній собівартості) рентабельність могла збільшитись майже в 5 разів ($0,0763/0,0153 = 4,99$). Але збільшення собівартості привело до зменшення рентабельності майже у 4 рази ($0,061/0,0153=3,99$).

Далі проведемо аналіз рентабельності капіталу ПАТ «АПК–Нестерянка».

Рентабельність капіталу (активів), або економічна рентабельність визначається за формулою:

$$RA = PQ / A, \quad (2.26)$$

де PQ – прибуток від реалізації продукції;

A – активи (валюта балансу).

Якщо чисельник та знаменник помножити на чисту виручку від реалізації V , то рентабельність активів можна вважати добутком двох показників–співможників, а саме: рентабельності реалізованої продукції RQ та ресурсовіддачі, або оборотності активів Q_a , або коефіцієнта трансформації K_t , економічний зміст якого полягає в тому, що він показує скільки виручки отримає підприємство з кожної грошової 1 -ці, вкладеної в активи підприємства, тобто:

$$RA = PQ V / AV = PQ V / VA = RQOa. \quad (2.27)$$

Рентабельність капіталу АПК «Нестерянка» за звітний період становить:

$$RA = PQ / A = 1000 / ((8000+8730)/2) \times 100\% = 12\%.$$

Регулювання рентабельності капіталу зводиться до впливу на рентабельність продукції та оборотність активів. Якщо рентабельність продукції збільшити неможливо, то, збільшуючи оборотність залучених ресурсів, збільшують рентабельність капіталу. Оборотність капіталу в цілому та його складових (основних та обігових коштів, у тому числі запасів, дебіторської заборгованості, коштів тощо) має виняткове значення для оцінювання фінансового стану підприємства, його ділової активності.

Далі проведемо аналіз рентабельності власного капіталу.

У практиці фінансового аналізу рентабельність власного капіталу вважають найважливішим підсумковим показником, де фокусуються результати всіх напрямків діяльності підприємства.

Регулювання рентабельності капіталу зводиться до впливу на рентабельність продукції та оборотність активів. Якщо рентабельність продукції неможливо збільшити, то збільшуючи оборотність залучених ресурсів, збільшують рентабельність капіталу.

Рентабельність власного капіталу визначають як добуток рентабельності реалізації за чистим прибутком RQ, оборотності активів Oa та коефіцієнта фінансової залежності (відношення сукупного капіталу до власного) Kфз, тобто:

$$R_{вк} = R Q * Oa * K_{фз} = P/BK = (P/V) * (V/A) * (A=П/ BK), \quad (2.28)$$

де P – чистий прибуток;

V – чиста виручка від реалізації;

A – активи;

П – пасиви.

Чистий прибуток АПК «Нестерянка» становить 840 тис.грн., середньорічний розмір власних коштів – 5240 тис.грн. (р. 380, 430 та 630 форми 1 «Баланс» додатку Б), чиста виручка від реалізації – 10000 тис. грн., середньорічна валюта балансу – 8365 тис.грн.

Розрахуємо рентабельність власного капіталу за звітний період:

$$Рвк = 840/5240 = (840/10000)*(10000/8365)*(8365/5240) = 0,16 = 16 \%$$

З наведеної трифакторної моделі рентабельності власного капіталу випливає, що на її значення істотно впливає збільшення частки позикових коштів, тобто так званий фінансовий ліверидж, який супроводжується підвищенням ризику втрати підприємством фінансової незалежності.

З огляду на цей ризик фінансовий відділ АПК «Нестерянка» визначає і регулює рівень фінансового важеля, з'ясовує, на скільки відсотків зміниться рентабельність власного капіталу при зміні валового прибутку (ВП) на 1 % за умов різних часток позикового капіталу в пасивах підприємства. Рівень фінансового важеля АПК «Нестерянка» за 2018 рік представлено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Рівень фінансового важеля АПК «Нестерянка» за 2018 р.

№	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис. грн. разом	8000			8000			8000		
2	У тому числі: Власний капітал	5600			4000			1600		
3	Позиковий капітал	2400			4000			6400		
4	Прибуток до сплати % і податку, валовий прибуток	1300	1500	2000	1300	1500	2000	1300	1500	2000
5	% до позики	480	480	480	800	800	800	1280	1280	1280
6	Прибуток	820	1020	1520	500	700	1200	20	220	720
7	Податок на прибуток	246	306	456	150	210	360	6	66	216
8	Чистий прибуток	574	714	1064	350	490	840	14	154	504
9	Рентабельність власного капіталу,%	0,10 2	0,12 7	0,19	0,08 7	0,122	0,21	0,009	0,09 6	0,31 5

Аналогічно до дії механічного важеля, що передбачає внаслідок прикладання невеликих зусиль отримання помітного результату, дія

фінансового важеля полягає в тому, що незначні зміни валового прибутку можуть спричинити істотні зміни рентабельності власного капіталу.

Рівень фінансового важеля:

$$РФВ = \Delta R_{вк, \%} / \Delta ВП, \% \quad (2.29)$$

$$РФВ_{п/к} = 30 \% = (((0,19 - 0,102) / 0,102) * 100) / (((2000 - 1300) / 1300) * 100) = 1,60.$$

$$РФВ_{п/к} = 50 \% = (((0,21 - 0,087) / 0,087) * 100) / 53,85 = 2,62.$$

$$РФВ_{п/к} = 80 \% = (((0,315 - 0,009) / 0,009) * 100) / 53,85 = 63,14.$$

Якщо частка позикового капіталу становить 30%, та зміна валового прибутку на 1% спричинює збільшення $R_{вк}$ на 1,6%, при позиковому капіталі 50% – на 2,62%, при позиковому капіталі 80% – на 63,14%. Якщо прибуток менший, підприємству доцільно нарощувати капітал за критерієм $R_{вк}$, використовуючи власні джерела (від’ємний фінансовий важіль), якщо прибуток більший, доцільно залучати позикові кошти (додатний важіль). Зворотний напрямок дії фінансового важеля: при незначному зменшенні валового прибутку рентабельність власного капіталу істотно знизиться на підприємстві з високим фінансовим важелем і несуттєво – з низьким.

Розглянемо п’ятифакторну модель рентабельності власного капіталу АПК «Нестерянка».

Ця модель включає такі показники: рентабельність реалізації, коефіцієнт фінансової залежності, частка термінових зобов’язань у валюті балансу, коефіцієнт загального покриття, оборотність поточних активів.

Розширена формула для визначення впливу чинників на рентабельність власного капіталу:

$$R_{вк} = P/VK = (P/V) * (A=П/ ВК) * (ПП/А) * (ПА/ПП) * (V/ПА), \quad (2.30)$$

де ПА, ПП – поточні активи та пасиви за даними балансу підприємства.

$$R_{вк} = 840/5240 = (840/10000) * (8365/5240) * (1975/8365) * (4170/1975) * (10000/4170) = 0,16 = 16\%.$$

Якщо цю формулу наповнити коефіцієнтом реінвестування чистого прибутку K_p (нерозподілений прибуток), отримаємо коефіцієнт нарощування власного капіталу за рахунок прибутку ΔBK_p , який визначається відношенням реінвестуваного прибутку до власного капіталу:

$$\Delta BK_p = (Pr/BK) * (A/BK) * (ПП/A) * (ПА/ПП) * (V/ПА) * (Pr/P), \quad (2.31)$$

де Pr – частка реінвестованого прибутку.

$$Pr * BK = 840 / (4500 + 150 + 40) = 0,1791.$$

Коефіцієнт реінвестування чистого прибутку:

$$K_p = 600 / 840 = 0,714, \text{ де } 600 \text{ – реінвестований прибуток.}$$

Темп збільшення власного капіталу:

$$\Delta BK = R'_{BK} * (Pr/P) = 0,1791 * 0,714 = 12,8\% \quad (2.32)$$

Підвищення рентабельності власного капіталу детермінує темп збільшення виручки від реалізації продукції: $\Delta V = (K_p R_{BK}) / (1 - K_p R_{BK}) = (0,714 * 0,16) / (1 - 0,714 * 0,16) = 12,9\%$.

Далі проведемо аналіз рентабельності виробничих фондів АПК «Нестерянка».

Рівень рентабельності виробничих фондів за 2018 р. становить 26,29 %, за 2017 рік – 22,49%, тобто рентабельність збільшилась на 3,8 пункта.

Факторна модель рентабельності виробничих фондів:

$$R_{BF} = P / (OB\Phi + OB'BF) = (P/V) / ((OB\Phi/V) + (OB'BF/V)) = 1 - (S/V) / ((OB\Phi/V) + (OB'BF/V)) = (1 - ((ЗП/V) + (M/V) + (Am/V))) / ((OB\Phi/V) + (OB'BF/V)), \quad (2.33)$$

де P/V – рентабельність продукції;

S/V – витрати на 1 грн. продукції за повною собівартістю;

$ЗП/V$, M/V , Am/V – частка відповідно з/пл, вартості матеріалів та амортизації у реалізованій продукції V ;

ОВФ,ОбВФ – середня за період вартість виробничих фондів відповідно основних та оборотних;

ОВФ/ V – фондомісткість продукції за основними виробничими фондами;

ОбВФ/V – коефіцієнт закріплення обігових коштів.

Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності виробничих фондів наведені в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності виробничих фондів АПК «Нестерянка»

№ п/п	Показник	Період	
		2018	2017
1	Прибуток від звичайної діяльності, тис.грн	1200	967
2	Чиста виручка від реалізації продукції	10000	9167
3	Середньорічна вартість основних виробничих фондів	2650	2400
4	Середньорічна вартість виробничих фондів, тис.грн	4565	4300
5	Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів (запасів), тис.грн	1915	1900
6	Коефіцієнт фондомісткості продукції, коп. на 1 грн.	26,50	26,18
7	Коефіцієнт закріплення обігових коштів, коп. на 1 грн.	19,15	20,73
8	Рентабельність реалізованої продукції, коп. на 1 грн.	12,0	10,55
9	Рентабельність виробничих фондів, коп. на 1 грн.	26,29	22,49

Отже, як бачимо з табл. 2.13, збільшення частки прибутку на 1 грн. реалізованої продукції спричинило підвищення рівня рентабельності на 3,09 пункта ($25,58 - 22,49$), де $25,58 = 12 / (26,18 + 20,73) * 100$ %. Збільшення фондомісткості, або зменшення фондовіддачі основних виробничих фондів, призвело до зниження рентабельності виробничих фондів на 0,17 пункта ($25,41 - 25,58$), де $25,41 = 12 / (26,5 + 20,73) * 100$ %. Зменшення коефіцієнта закріплення оборотних виробничих фондів, спричинило підвищення рентабельності виробничих фондів на 0,88 пункта ($26,29 - 25,41$). Рентабельність фондів підвищилась на 3,8 пункта ($3,09 - 0,17 + 0,88$).

2.3 Аналіз показників стану та ефективності використання оборотного капіталу підприємства

Стан оборотного капіталу підприємства характеризується насамперед наявністю його на певну дату. Наявність власного оборотного капіталу свідчить про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати діяльність. Найчастіше власний оборотний капітал розраховують як різницю між оборотними активами та поточними зобов'язаннями. Проте існує також методика, за якою власний оборотний капітал розраховують як різницю між власним капіталом та необоротними активами. Зробити даний аналіз можна з допомогою кількох показників, розрахованих в табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Показники стану оборотного капіталу в АПК «Нестерянка» за 2014 – 2018 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2014 р., +/-
Власний оборотний капітал	6813	5754	6891	14197	19442	12629
Норматив оборотного капіталу	6251	5843	5642	6780	13218	6967
Надлишок (+) або нестача (-) оборотного капіталу	+562	-89	+1249	+6780	+6224	5662

Проаналізувавши дані, наведені в табл. 2.14, можна зробити висновки про стан оборотного капіталу протягом 2014–2018 років. Варто зазначити, що протягом аналізованих п'яти років величина власного оборотного капіталу збільшилася на 12629 тис. грн., спостерігається тенденція щодо зростання величини власного оборотного капіталу. У 2014 та 2016–2018 рр. спостерігається надлишок власного оборотного капіталу на АПК «Нестерянка», про це свідчить його порівняння із нормативом. У 2015 році присутній брак власного оборотного капіталу у розмірі 89 тис. грн. Нестача оборотного капіталу свідчить про неможливість покрити поточні потреби в оборотних коштах за рахунок власних джерел. Таку ситуацію на підприємстві можна пояснити через зменшення власних оборотних коштів, які зменшилися за рахунок збільшення вартості необоротних

активів, а саме основних засобів. Це свідчить про плани підприємства розширювати діяльність у майбутньому і пояснювалося закупівлею нового обладнання.

Ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю.

Швидкість обороту оборотних засобів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство.

Тому абсолютне чи відносне зростання оборотних засобів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх маси.

Швидкість обертання оборотних активів є показником ефективності їх використання. Прискорення оборотності впливає на поліпшення фінансового стану підприємства.

Для проведення аналізу оборотності визначають і досліджують такі показники: коефіцієнт оборотності; тривалість одного обороту в днях; коефіцієнт завантаження оборотних коштів. Ці показники знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Якщо коефіцієнт оборотності збільшується, то тривалість одного обороту і коефіцієнт завантаження зменшується, що є позитивним явищем і навпаки.

В табл. 2.15 проведений розрахунок показників ефективності використання оборотних коштів АПК «Нестерянка» за 2014–2018 рр.

Таблиця 2.15 – Показники ефективності використання оборотних активів АПК «Нестерянка» за 2014 – 2018 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення
----------	---------	---------	---------	---------	---------	------------

						2018 р. до 2014 р., +/-
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,66	1,98	2,39	2,25	2,48	0,82
Період обороту оборотних активів, днів	216,87	181,82	150,63	160,00	145,16	-71,71
Коефіцієнт завантаження коштів в обороті	0,60	0,50	0,42	0,45	0,40	-0,20

Коефіцієнт оборотності визначають діленням суми виручки на середньорічну вартість оборотних активів. Він показує скільки разів обернулися за рік оборотні активи. Ми можемо спостерігати висхідну динаміку цього показника, протягом 2014–2018 років коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 0,82, що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві за визначений період.

У зв'язку з цим зменшилась тривалість одного обороту з 216,87 днів у 2014 році до 145,46 днів у 2018 році (на 71,71 днів). Період обороту обігових коштів вказує на те, скільки триває один оборот обігових коштів. Позитивним є скорочення цього періоду.

Коефіцієнт завантаження коштів в обороті – величина, зворотна коефіцієнту оборотності коштів. Він характеризує суму оборотних коштів, що авансуються на 1 грн. виручки від реалізації продукції. Іншими словами, являє собою оборотну фондоємність, тобто витрати оборотних коштів для одержання 1 грн. реалізованої продукції, робіт, послуг. Чим менше коефіцієнт завантаження засобів, тим ефективніше використовуються оборотні кошти. Цей показник також зменшився з 0,60 грн. у 2014 році до 0,40 грн. у 2018 році, тобто на 0,20 грн., що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві.

Після аналізу показників ефективності використання оборотних активів АПК «Нестерянка» можна зробити висновок, про підвищення використання останніх за період за 2014–2018 рр, що є наслідком переважно зростання виручки від реалізації продукції.

Далі проведемо більш детально факторний аналіз оборотності оборотних активів АПК «Нестерянка» в 2014–2018 рр. (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Факторний аналіз оборотності оборотних коштів АПК «Нестерянка» за 2014–2018 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2014 р., +/-
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн	11887	12745	16053	24730	44206	32319
2. Кількість днів періоду, що аналізується	360	360	360	360	360	–
3. Одноденна виручка, тис. грн.	33,02	35,40	44,59	68,69	122,79	89,77
4. Середній залишок оборотних коштів, тис. грн.	7156,5	6432,5	6721	11010	17850	10693,5
5. Оборотність оборотних коштів, днів (ряд. 4 · ряд. 2 / ряд. 1)	216,87	181,82	150,63	160,00	145,16	–71,71
6. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, кількість оборотів (ряд. 1 /ряд. 4)	1,66	1,98	2,39	2,25	2,48	0,82
7. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті, грн. (ряд. 4 /ряд. 1)	0,60	0,50	0,42	0,45	0,40	–0,20

Виходячи з наведених у табл. 2.16 даних, можна сказати, що оборотність оборотних коштів за рік прискорилась на 71,71 дня. Це привело: до збільшення коефіцієнта оборотності оборотних коштів на 0,82; до зниження коефіцієнта завантаження коштів в обороті на 0,20 грн.

На зміну оборотності оборотних коштів впливають два фактори: зміна обсягу виручки від реалізації продукції та зміна середнього залишку

оборотних засобів. Вплив першого фактора визначається так: середній залишок оборотних коштів (базисний рік) / одноденну виручку за звітний рік за мінусом оборотності оборотних коштів за базисний рік.

У нашому випадку оборотність оборотних коштів прискорилося на 71,71 дня, оскільки: зростання обсягу виручки від реалізації прискорило на 158,59 днів: $156,5/122,79 - 216,87 = - 158,59$; натомість збільшення середнього залишку оборотних коштів на 10693,5 тис. грн. уповільнило оборотність оборотних коштів на 86,88 днів. Проведемо перевірку правильності виконаних розрахунків: $- 158,59 + 86,88 = - 71,71$ днів.

Метою аналізу оборотності оборотних коштів є також визначення суми грошей, що їх було вивільнено з обороту внаслідок прискорення оборотності оборотних коштів або додатково залучено в оборот унаслідок уповільнення такої оборотності. Для цього проведемо такий розрахунок: різницю в оборотності у днях помножимо на звітну одноденну виручку. За даними аналізованого підприємства, прискорення оборотності оборотних коштів на 71,71 днів вивільнило з обігу грошові кошти в сумі 8805,27 тис. грн.: $- 71,71 * 122,79 = - 8805,27$ тис. грн.

Величину економічного ефекту, отриманого від прискорення оборотності оборотних коштів, можна визначити, використовуючи коефіцієнт завантаження коштів в обороті. Якщо в базисному році для одержання однієї гривні виручки було витрачено 0,60 грн. оборотних коштів, то у звітному році – тільки 0,40 грн., тобто менше на 0,20 грн. на кожну гривню виручки. Отже, загальна сума економії оборотних коштів з усього обсягу виручки становить: $0,20 * 44206 = 8841,2$ тис. грн.

Для більш глибокого аналізу ефективності використання оборотних коштів проведемо аналіз ефективності формування дебіторської заборгованості (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Стан дебіторської заборгованості підприємства АПК «Нестерянка» за 2014–2018 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2014 р., +/-
Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства, %	1,5	0,3	5,6	4,7	31,7	30,2
Коефіцієнт безнадійної Дебіторської заборгованості, %	–	–	–	–	–	–
Темп приросту Дебіторської заборгованості, %	–60,2	–83,7	2382,4	60,4	891,3	951,5
Темп приросту чистого доходу від реалізації, %	–2,1	7,2	26,0	54,1	78,8	80,9
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	65,13	210,66	73,13	45,01	11,97	–53,16
Період обороту дебіторської заборгованості, днів	5,58	1,71	4,92	8,00	30,08	24,5

Питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємства збільшується, в 2014 році цей показник склав 1,5 % в загальній сумі оборотних активів, а в 2018 році – 31,7 % (збільшення на 30,2 %). Темп приросту дебіторської заборгованості в 2018 році склав 891,3 %, що більше ніж у 2014 році на 951,5 %, тобто сума дебіторської заборгованості збільшилася. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості значно зменшився (на 53,16) в 2018 році порівняно з 2014 роком, що є негативним для підприємства, оскільки цей показник вказує на інтенсивність обертання заборгованості дебіторів перед підприємством. Зменшення оборотності дебіторської заборгованості свідчить про не ефективні партнерські стосунки з контрагентами. Відповідно період обороту дебіторської заборгованості зростає. У 2018 р. він складав 30,08 днів, що більше ніж у 2014 році на 24,5

днів. Все це дозволяє констатувати погіршення стану грошових розрахунків між дебіторами і АПК «Нестерянка» в 2014–2018 рр..

Висновки до розділу 2

У звітному періоді прибуток збільшився на 24,1 %. Цьому сприяло збільшення прибутку від операційної діяльності на 28,2 % за рахунок збільшення обсягів реалізації та відносного зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Витрати зменшились на 11,66 % завдяки тому, що темпи збільшення виручки від реалізації продукції перевищили темпи збільшення собівартості відповідно на 9,09 та 7,27 %. Випередження становить 1,82 пункта.

Структура змін в активі та пасиві говорить про забезпечення наступних витрат і платежів в розмірі 150 тис.грн. Доходи майбутніх періодів в розмірі 40 тис.грн. показують заборгованість підприємства власне собі.

Загальна вартість майна збільшилась на 9,1 %; при цьому необоротні активи збільшувались швидше, ніж оборотні (відповідно 9,7 і 8,5 %). У пасиві частка власного капіталу збільшилась на 7,7 пункта, а розміри довгострокових зобов'язань зменшилися на 3,2 пункта.

Наведений баланс як на початок, так і на кінець року не є абсолютно ліквідним. Зберігається дефіцит необоротних активів проти суми постійних пасивів, який дорівнює 23,6 %. У цілому баланс ліквідності на кінець року свідчить про поліпшення фінансового стану підприємства.

Аналіз ефективності використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка» в 2014-2018 рр. показав покращення використання оборотних активів та прискорення їх оборотності, яке стало наслідком вивільнення оборотних коштів і збільшення виручки від реалізації продукції. Наявність вивільнених оборотних коштів дає змогу швидше здійснювати реінвестування прибутку і розширювати виробництво. Разом з тим, на фоні покращення використання оборотних активів в цілому, відбулося погіршення стану грошових розрахунків з дебіторами.

3 НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ РОЗМІЩЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Удосконалення методики управління використанням оборотного капіталу АПК «Нестерянка» та оцінка її ефективності

Стратегія управління оборотним капіталом підприємства є частиною загальної фінансової стратегії підприємства та частиною удосконалення методики управління використанням оборотного капіталу, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації та оптимізації структури джерел їх фінансування. Стратегія управління оборотним капіталом – це управлінська діяльність, спрямована на досягнення стратегічної цілі підприємства через процес формування обсягів, структури обігового капіталу, джерел його фінансування та вартості залучення коштів, ефективного використання.

Стратегія управління обіговими капіталом є безперервним процесом, який можна поділити на п'ять етапів:

1. Перший етап – це отримання інформації для оцінки реального стану обігових коштів на підприємстві.
2. Другий етап – це визначення цілей стратегії та основних проблем, на вирішення яких вона буде спрямована.
3. Третій етап – розробка альтернативних стратегій розвитку.
4. Четвертий етап – оцінка запропонованих стратегій та вибір стратегії, яка відповідає вимогам підприємства та цілям його розвитку.
5. П'ятий етап – складання програми стратегії та контроль за її реалізацією.

Формування стратегії управління оборотним капіталом найбільшою мірою залежить від трьох критеріїв. Перший критерій – мінімізація вартості

капіталу, що залежить від вибору способу оптимізації джерел фінансування оборотного капіталу. Другий критерій – максимізація платоспроможності підприємства, що залежить від вибору моделі управління оборотним капіталом підприємства. Третій критерій спрямований на максимізацію рентабельності оборотного капіталу, який базується на результатах рішень попередніх завдань із залучення власного і позикового капіталу та їх різних комбінацій.

Для успішної роботи в області управління оборотним капіталом необхідно бути готовим до прийняття складних і компромісних рішень під час вибору між декількома конфліктуючими можливостями (рис. 3.1).

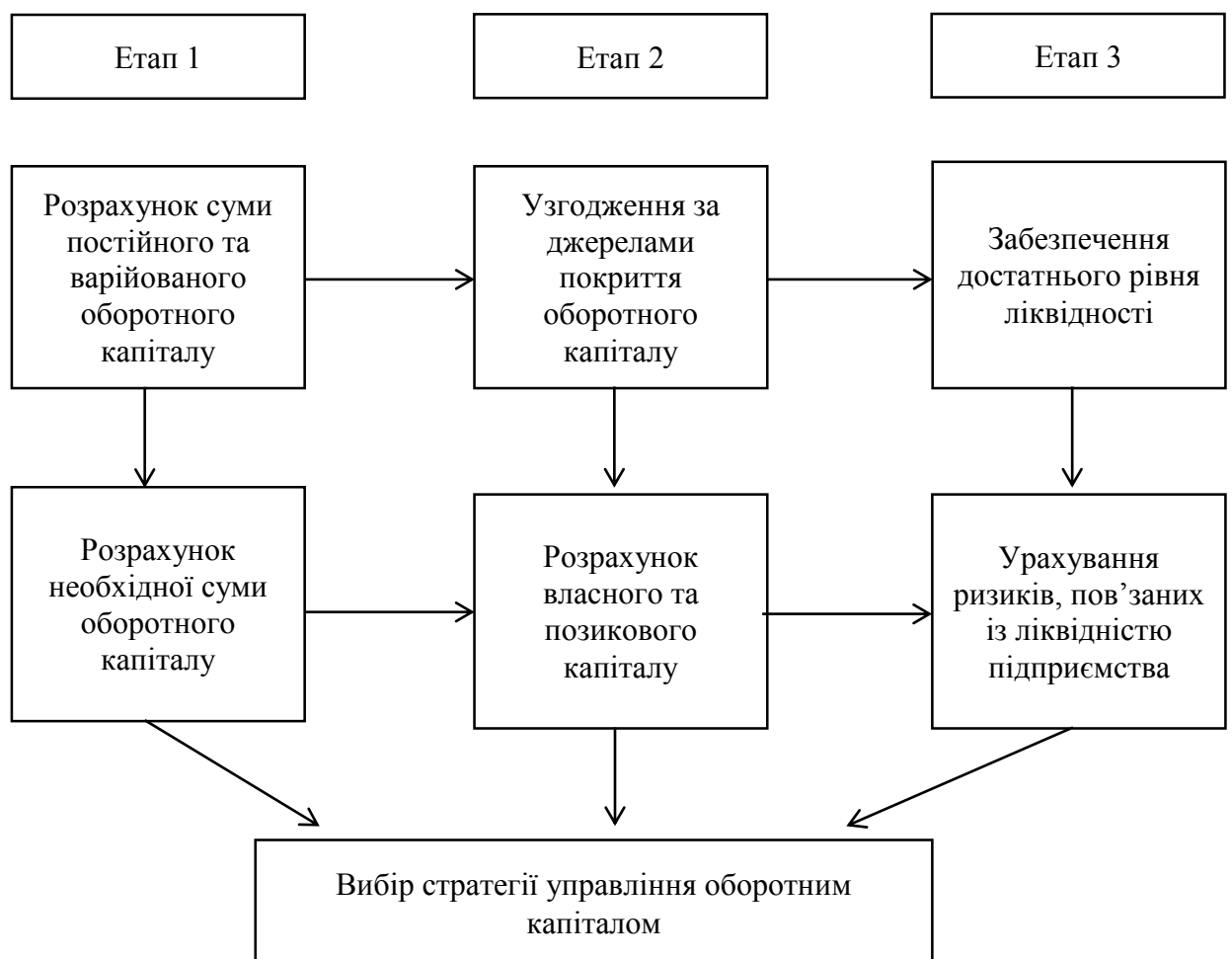

Рис. 3.1 – Етапи прийняття стратегічних рішень

Серед багатьох інструментів управління реалізацією стратегії є «дерево цілей». «Дерево цілей» є наочним графічним зображенням підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл генеральної мети або місії на підцілі, завдання та окремі дії.

Для досягнення генеральної мети – підвищення ефективності системи управління оборотним капіталом – потрібно довести її зміст до кожного рівня системи управління та виконавця на підприємстві, визначити внесок кожного з працівників у стратегічний успіх підприємства. Це можна забезпечити за допомогою декомпозиції цілей та завдань, тобто побудовою «дерева цілей», яке зазначено на рис. 3.2, де встановлюються конкретні, кількісно визначені завдання, для підвищення ефективності управління оборотним капіталом.

Рис. 3.2 – Дерево цілей підвищення ефективності управління оборотним капіталом АПК «Нестерянка»

Виходячи зі сказаного, використання інструмента «дерево цілей» дозволить повною мірою реалізувати стратегію підвищення ефективності управління оборотним капіталом та використовуючи даний інструмент до кожного працівника доводиться інформація щодо його індивідуальних цілей, як вони сприяють досягненню генеральної стратегії та успішного розвитку підприємства.

Необхідністю для кожної стратегії фінансування є розробка цільових нормативів обороту грошових коштів, ліквідності та дохідності власного капіталу. На нашу думку, критеріями віднесення до стратегій фінансування оборотного капіталу повинні бути: величина оборотного капіталу, джерела їх фінансування, витрати на обслуговування дебіторської заборгованості й утримання запасів, період обертання грошових коштів, ліквідність, дохідність власного капіталу.

Консервативна політика управління поточними активами передбачає максимальне нарощування поточних активів, наявність значних виробничих запасів та готової продукції, стимулювання покупців шляхом збільшення обсягу дебіторської заборгованості, наявність значних сум грошових коштів на поточному рахунку. Консервативна політика управління поточними пасивами передбачає низьку питому вагу поточних зобов'язань у загальній сумі всіх пасивів підприємства і значну питому вагу власного капіталу та довгострокового позикового капіталу.

Агресивна політика управління поточними активами передбачає зменшення обсягу поточних активів, їх мінімізацію. Агресивна політика управління поточними пасивами передбачає суттєве переважання поточних зобов'язань у загальній сумі пасивів.

Компромісна політика управління поточними активами передбачає дотримання «центристської позиції». За умови використання такої політики й економічна рентабельність активів, і ризик технічної неплатоспроможності, і період оборотності оборотних активів знаходяться на середньому рівні.

Компромісна політика управління поточними пасивами передбачає середній рівень поточних зобов'язань у загальній сумі пасивів підприємства.

Дана стратегія забезпечуватиме високий рівень фінансової стійкості підприємства, однак призведе до збільшення витрат власного капіталу на їх фінансування, та до зниження рівня його рентабельності.

Таким чином, стратегія управління процесами формування і використання оборотного капіталу має бути спрямована на максимізацію прибутку підприємства за рівня прийнятного ризику для його діяльності, раціонального формування та використання достатнього обсягу оборотного капіталу, що забезпечить оптимальне співвідношення між платоспроможністю та рентабельністю підприємства.

Так, перспективою майбутніх напрацювань є дослідження оптимізації джерел формування оборотного капіталу з метою визначення оптимальної структури та складу оборотних коштів для забезпечення реалізації стратегічних цілей підприємства. Врахування всіх критеріїв ефективності формування і використання оборотного капіталу дозволить підприємству приймати виважені управлінські рішення.

Основою обґрунтування напрямів управління оборотним капіталом промислових підприємств вибрано інтенсивний напрямок розвитку бюджету підприємства, який неможливий без визначення оптимальних обсягів оборотних активів і пошуків ефективних джерел формування капіталу для їх авансування. Такий підхід потребує цілісного механізму управління кругообігом капіталу, фінансових потоків, починаючи з закупівлі товарів і закінчуючи їх реалізацією.

Треба відмітити, що розробка напрямів управління оборотним капіталом має спиратися на загальну стратегію управління підприємницькою діяльністю, обґрунтування якої обов'язково передуює стратегічному плануванню оборотного капіталу.

Відомо, що початковим етапом розробки стратегії управління є визначення місії, мети і задач діяльності підприємства. В процесі

обґрунтування перспективних напрямів функціонування промислових підприємств можуть формуватися різні типи стратегії й розвитку.

При обґрунтуванні стратегії управління оборотним капіталом необхідно виходити з оцінки діючої на підприємстві загальної стратегії. Розробка стратегії управління оборотним капіталом вимагає чіткого взаємозв'язку її з загальними стратегічними установками підприємства.

Для промислових підприємств головними класифікаційними ознаками будь-якої загальної стратегії є динаміка товарообороту і рентабельності. Аналіз фінансово–господарської діяльності підприємства АПК «Нестерянка» дозволив виявити, що в сучасних умовах найбільш поширеною є стратегія «обмеженого зростання». Вона характерна для прибуткових підприємств з невисокими темпами зростання товарообороту.

Серед принципів формування й використання оборотного капіталу основним є орієнтація на потребу в оборотних активах, обґрунтування напряму управління оборотним капіталом повинно ув'язуватись з маркетинговою стратегією підприємства. Загальний обсяг і структура оборотних активів підприємств, як відомо, визначається саме маркетинговою програмою, в основі якої лежить обґрунтування товарної політики підприємства. Відмітимо, що після визначення стратегічних напрямів формування оборотних активів підприємства починається пошук джерел авансування цих активів, тобто обґрунтування стратегії формування і використання оборотного капіталу.

Процес розробки напрямів удосконалення управління оборотним капіталом передбачає виконання таких основних етапів: визначення стратегічних цілей управління оборотним капіталом, формування задач управління, аналіз оборотного капіталу, розробка плану управління оборотним капіталом, контроль і коригування стратегічних рішень при реалізації задач поточного і оперативного рівнів управління.

Модель розробки стратегії управління оборотним капіталом промислових підприємств представлено на рис. 3.3.

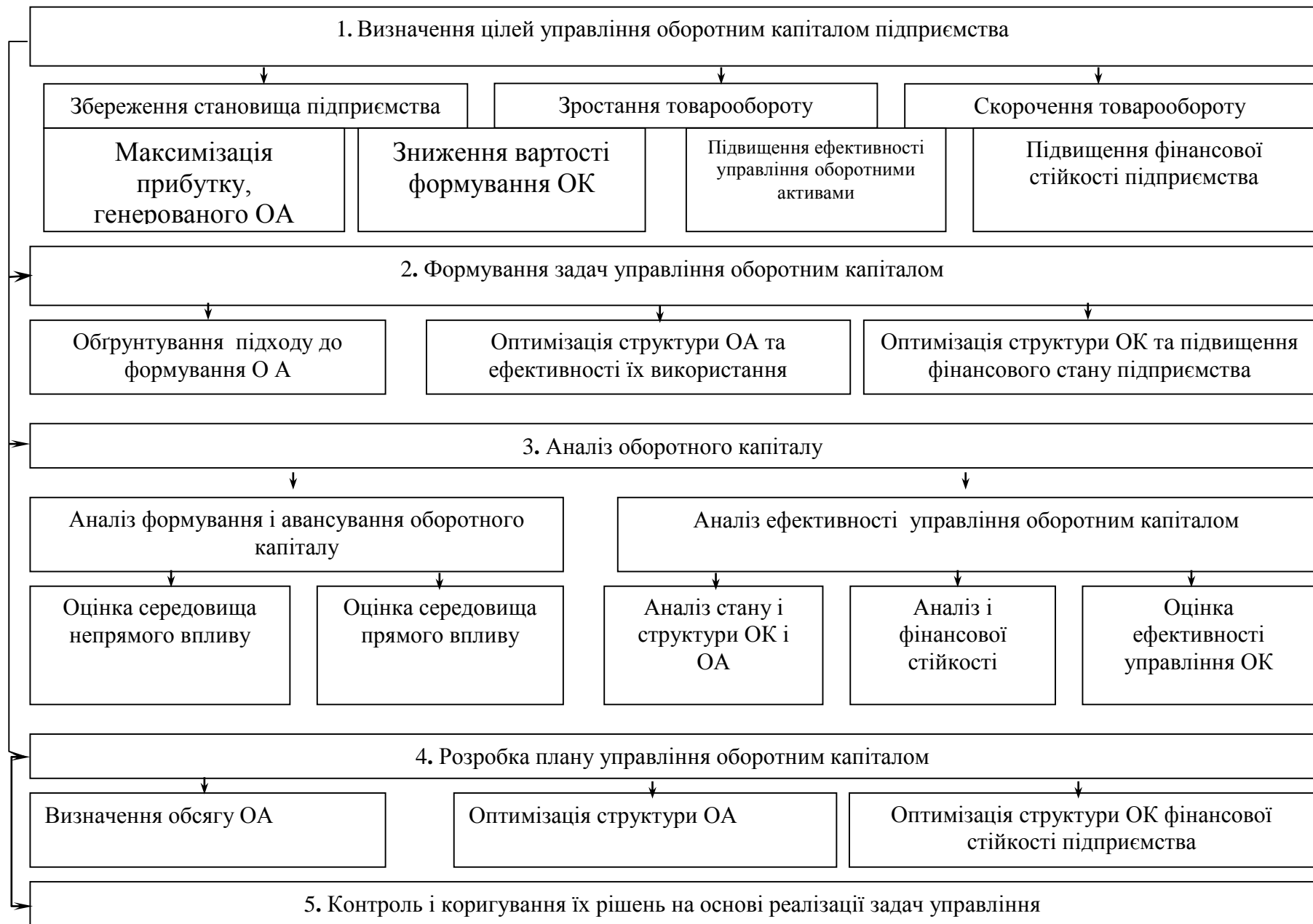

Рис. 3.3 – Модель розробки стратегії управління оборотним капіталом підприємств

Система цілей управління оборотним капіталом є багаторівневою. Реальність і ефективність стратегії забезпечуються конкретністю і вимірюваністю цілей, їх збалансованістю та забезпеченістю ресурсами, чіткою орієнтацією за часом. Слід зазначити, що генеральна ціль управління оборотним капіталом і субпідрядні цілі першого рівня є практично однаковими при застосуванні підприємством будь-якої базової стратегії. Стратегічні ж цілі другого рівня не є однаковими для усіх підприємств. Хоча за своїм змістом всі наведені на рисунку цілі є актуальними для підприємства, пріоритетність тих чи інших цілей визначається кожним підприємством окремо. Ця ієрархія зумовлюється головним чином обраною базовою та фінансовою стратегіями підприємства.

Наступним етапом є проведення всебічного аналізу оборотного капіталу як стратегічного ресурсу підприємства. Аналіз необхідно проводити за двома напрямками: діагностика зовнішніх умов формування і авансування оборотного капіталу підприємства на основі чіткої діагностики ефективності управління формуванням і використанням оборотного капіталу підприємства.

Результатом аналізу має стати всебічна оцінка оборотного капіталу, виявлення особливостей його формування та авансування, тенденцій зміни, можливих і неможливих шляхів поповнення та вартості залучення. Етапність проведення аналізу принципового значення не має, оскільки аналіз внутрішнього середовища викликає необхідність урахування і зовнішнього впливу, а вивчення впливу зовнішнього середовища в свою чергу вимагає аналізу внутрішніх факторів.

Досвід показує, що управління оборотним капіталом повинно забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю діяльності. Це зводиться до вирішення двох важливих завдань: забезпечення платоспроможності (підприємство, яке має недостатній рівень оборотного капіталу, може зіштовхнутись з ризиком неплатоспроможності) та забезпечення достатнього обсягу, структури і рентабельності оборотних активів, що потребує оптимізації цих показників. Кожне рішення, пов'язане з

використанням оборотного капіталу, повинно обґрунтовуватися з позицій рентабельності та авансування оптимальної структури оборотних активів.

Особливої уваги потребує обґрунтування оптимальних значень оцінних показників стану оборотного капіталу. Обґрунтування оптимальних значень цих коефіцієнтів для промислових підприємств повинно базуватись на інших принципах. Розрахунки оптимальних значень ключових фінансових показників, необхідних для обґрунтування стратегії управління оборотним капіталом, повинні проводитись кожним підприємством самостійно.

Враховуючи загальні положення теорії і виявлені практичні підходи до застосування політики формування оборотного капіталу, в роботі приведено методичку обчислення оптимальних значень основних показників оцінки стану оборотного капіталу і загального фінансового стану підприємства (ДОДАТОК А.2). Запропоновані алгоритми ґрунтуються на нормативних показниках, установлених для кожного виду політики формування оборотного капіталу.

Для узагальнення результатів діагностики зовнішніх умов формування та авансування оборотного капіталу і діагностики стану та ефективності управління оборотним капіталом застосовується SWOT-аналіз, аналіз стратегічної позиції (матриця MacKinsey). Проведення SWOT-аналізу передбачає оцінку сильних та слабких сторін внутрішнього середовища, а також впливу зовнішнього середовища підприємства з метою ранжування всіх цих факторів за рівнем впливу на стан оборотного капіталу і об'єктів його авансування. Заключним етапом SWOT-аналізу є встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами, загрозами і можливостями зовнішнього середовища. Для цього будується типова матриця. Слід також зазначити, що, незважаючи на чисельні переваги даного аналітичного методу, його застосування може давати похибки. Це пояснюється тим, що при проведенні SWOT-аналізу нерідко застосовується інформація, отримана методом експертних оцінок. Побудовою результуючої SWOT-матриці закінчується блок стратегічного аналізу і розпочинається безпосередньо стратегічне планування.

Таблиця 3.1 – Показники оцінки стану оборотного капіталу і загального фінансового стану підприємства

Вид політики	Найменування показника			
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Коефіцієнт фінансового левериджу	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власним оборотним капіталом	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
Агресивна	$\frac{K_{фн\ опт} = (1 - K_{моб}) + K_{моб} * ЧОА_{пост} * 0,5}{}$	$K_{фл\ опт} = \frac{K_{фн.опт}}{1 - K_{фн.опт}}$	$K_{заб} = \frac{0,5 * OA_{пост}}{OA}$	$K_{ман} = \frac{0,5 * OA_{пост}}{0,5 * OA_{пост} + HOA}$
Помірна	$\frac{K_{фн\ опт} = (1 - K_{моб}) + K_{моб} * ЧОА_{пост}}{}$	$K_{фл\ опт} = \frac{K_{фн.опт}}{1 - K_{фн.опт}}$	$K_{заб} = \frac{OA_{пост}}{OA}$	$K_{ман} = \frac{OA_{пост}}{OA_{пост} + HOA}$
Консервативна	$\frac{K_{фн\ опт} = (1 - K_{моб}) + K_{моб} * ЧОА_{пост} + K_{моб} * ЧОА_{змін} * 0,5}{}$	$K_{фл\ опт} = \frac{K_{фн.опт}}{1 - K_{фн.опт}}$	$K_{заб} = \frac{OA_{пост} + OA_{змін} * 0,5}{OA}$	$K_{ман} = \frac{0,5 * OA_{змін} + OA_{пост}}{0,5 * OA_{змін} + OA_{пост} + HOA}$

<p>Умовні позначення</p>	<p>Кмоб – коефіцієнт мобільності; ЧОАпост – частка постійних оборотних активів у загальному обсязі оборотних активів; ЧОАзмін – частка оборотних активів змінних у загальному обсязі оборотних активів</p>	<p>Кфл опт – коефіцієнт фінансового левириджу; Кфн опт – коефіцієнт фінансової незалежності оптимальний</p>	<p>$K_{заб}$ – коефіцієнт забезпечення оборотних активів власним оборотним капіталом; ОА – загальний обсяг оборотних активів</p>	<p>Кман – коефіцієнт маневреності власного капіталу; НОА – загальний обсяг необоротних активів</p>
------------------------------	--	--	--	---

Провідна роль при обґрунтуванні стратегії управління оборотним капіталом, як показано в роботі, належить моделюванню і оптимізації. В нинішніх умовах обмеженості джерел поповнення оборотного капіталу найбільш прийнятним слід вважати планування оборотного капіталу і оборотних активів на основі оптимізації. Процес обґрунтування стратегії управління оборотним капіталом потребує використання економіко–математичного інструментарію, який включає розробку економіко–математичних моделей, вибір методів і засобів для проведення розрахунків, пошук та аналіз отриманих результатів, прийняття рішень та контроль.

Виходячи з принципів розробки стратегії управління, в роботі обґрунтовано засади та практичні підходи розв'язання задач управління оборотним капіталом на основі оптимізації його обсягів і мінімізації витрат на формування.

Для вирішення основних задач управління оборотним капіталом підприємств АПК «Нестерянка» показано можливість використання два підходи: перший – аналітичні розрахунки по цільовим функціям (формули 3.1 і 3.14) на конкретних даних для заданого підприємства по сформованій системі обмежень; другій – розрахунок на основі балансової економіко–математичної моделі.

Треба відмітити, що ряд практиків зосереджені на розробці і використанні багатомірних статистичних моделей, які передбачають збирання відповідної інформації, формування вибірки даних, визначення найсуттєвіших факторних ознак, розробку факторної моделі з застосуванням кореляційного аналізу і використанням моделі, прийнятної для управління оборотними активами підприємств.

Відмітимо, що нині підприємства усіх форм власності, як правило, не використовують в управлінні нормативи власного оборотного капіталу тому, що відсутність єдиної методичної бази для розрахунку нормативів оборотних активів і джерел їх авансування, яка відповідала б сучасним

вимогам перехідного періоду, призводить до ігнорування нормативів при управлінні оборотними активами і капіталом.

Також використання кореляційного аналізу підтверджує, що в сучасних умовах відсутні закономірності, які можна було б відобразити за допомогою багатомірних статистичних моделей. Це свідчить про те, що використання статистичних факторних моделей для управління оборотним капіталом не відповідає умовам ефективного їх використання згідно реалій сьогодення.

Досвід діяльності промислових підприємств показує, що розв'язання оптимізаційних задач доцільно здійснювати за двома моделями. Модель ОА призначається для визначення оптимального складу оборотних активів з урахуванням обмежень, які відображають ефективність управління оборотними активами, а модель ДА – для оптимізації складу джерел авансування оборотних активів з урахуванням обмежень, які характеризують фінансовий стан підприємства. Моделі ОА і ДА збалансовані між собою і передбачають взаємний зв'язок в процесі розв'язання задач управління оборотним капіталом.

До параметрів, що оптимізуються при застосуванні моделі ОА, відносяться середньорічні обсяги товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів. Основна мета – мінімізація операційних та альтернативних витрат, пов'язаних з функціонуванням оборотних активів.

Модель ДА призначена для оптимізації структури джерел авансування оборотних активів, до яких належать власний оборотний капітал, довгострокові позики, короткострокові кредити банків, товарні кредити та інша кредиторська заборгованість. Основною метою є мінімізація середньозваженої вартості формування оборотного капіталу.

Постановка оптимізаційних задач основана на таких основних характеристиках:

– збалансованість, тобто рівнозначність обсягів оборотних активів і джерел їх авансування;

– рівень оптимальності загального обсягу та складу оборотних активів, який визначається сумою витрат обігу та альтернативної вартості джерел формування оборотного капіталу;

– рівень оптимальності структури джерел авансування оборотних активів, прийнятого як середньозважена вартість формування оборотного капіталу;

– систему обмежень, яка охоплює показники ефективності управління оборотними активами та фінансовим станом підприємства (поточна і швидка ліквідність підприємства, рівень покриття короткострокових зобов'язань товарними запасами, питома вага матеріальних оборотних активів у їх загальній сумі, інфляційна захищеність оборотних активів, оборотність товарно–матеріальних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів, тривалість операційного циклу і обороту грошових коштів, середній індекс ліквідності оборотних активів), а також показники оцінки структури джерел фінансування оборотних активів (рівень маневреності власного капіталу, середній період погашення кредиторської заборгованості, фінансова стійкість підприємства).

Рентабельність оборотних активів характеризується відношенням прибутку від операційної діяльності до суми цих активів. Кількісно прибуток від операційної діяльності виражається алгебраїчною сумою валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

За умов стабільного товарообігу зміна загального обсягу і структури оборотних активів впливає на операційні витрати. Тому показник оптимальності повинен охоплювати витрати обігу, які залежать від товарних запасів, і альтернативні витрати, що відображають втрати при

відволіканні оборотного капіталу у дебіторську заборгованість, грошові кошти.

Цільова функція моделі оптимізації обсягу і структури оборотних активів при стабільному товарообігу відображає витрати обігу, пов'язані з придбанням та реалізацією товарів, формуванням і використанням капіталу при авансуванні оборотних активів.

$$Z_A = BO_{TЗ} * TЗ + B_{ДЗ} * ДЗ + B_{ГК} * ГК + B_I * I \rightarrow \min, \quad (3.1)$$

де Z_A – цільова функція моделі А;

$BO_{TЗ}$ – витрати обігу, віднесені на товарні запаси, долі одиниці;

$TЗ$ – обсяг товарних запасів, тис. грн.;

$ДЗ$ – розмір дебіторської заборгованості, тис. грн.;

$ГК$ – запас грошових коштів, тис. грн.;

I – розмір інших оборотних активів, тис. грн.;

$B_{ДЗ}, B_{ГК}, B_I$ – альтернативна вартість капіталу, який використовується для авансування відповідно дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів, долі одиниці.

Оптимізаційна модель включає обмеження, яке відображає умови рівності загального обсягу оборотних активів сумі їхніх окремих елементів:

$$TЗ + ДЗ + ГК + I = OA, \quad (3.2)$$

де OA – обсяг оборотних активів підприємства, тис.грн.

В процесі обґрунтування стратегії управління оборотними активами підприємства необхідно застосовувати ряд обмежень, які умови прискорення оборотності товарно–матеріальних запасів, дебіторської

заборгованості і грошових коштів з урахуванням їх достатнього обсягу для нормальної виробничої діяльності, допустимі обсяги товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів, необхідних для нормального функціонування підприємства (ДОДАТОК таблиця А).

Математичний вираз процесу оптимізації джерел авансування оборотних активів аналогічний моделі оптимізації складу оборотних активів, тобто формули 3.1. розкрито виразом цільової функції (3.3).

Цільова функція Z_B передбачає мінімізацію середньозваженої вартості залучення капіталу, який використовується для авансування оборотних активів.

$$Z_B = \frac{BOK}{OA} * B_{BOK} + \frac{ДСЗ * (1 - C_{ПП})}{OA} * B_{ДСЗ} + \frac{ТК * (1 - C_{ПДВ}) * (1 - C_{ПП})}{OA} * B_{ТК} + \frac{ІКЗ}{OA} * B_{ІКЗ} + \frac{ККБ * (1 - C_{ПП})}{OA} * B_{ККБ} \rightarrow \min, \quad (3.3)$$

де Z_B – цільова функція моделі Б;

BOK – обсяг власного оборотного капіталу, тис.грн.;

B_{BOK} – вартість формування власного оборотного капіталу, долі одиниці;

$ДСЗ$ – довгострокові зобов'язання, тис.грн.;

$B_{ДСЗ}$ – вартість довгострокових зобов'язань, долі одиниці;

$ТК$ – обсяг товарного кредиту, тис.грн.;

$B_{ТК}$ – вартість залучення товарного кредиту, долі одиниці;

$C_{ПП}, C_{ПДВ}$ – ставка податку на прибуток та податку на додану вартість, долі одиниці;

$ІКЗ$ – інша короткострокова кредиторська заборгованість, тис.грн.,

V_{IK3} – вартість іншої короткострокової кредиторської заборгованості, долі одиниці;

$KKБ$ – короткострокові кредити банку, тис.грн.,

$V_{KKБ}$ – вартість залучення короткострокових кредитів банку, долі одиниці.

Початковою умовою оптимізації оборотного капіталу прийнято рівність між його обсягом і вартістю оборотних активів:

$$BOK + ДСЗ + ТК + IK3 + KKБ = OA \quad (3.4)$$

Запропонована економіко–математична модель охоплює оптимізацію всіх джерел формування оборотного капіталу з урахуванням системи обмежень, яка формує діапазон їхніх можливих значень (табл. 3.2).

Наведені моделі являють собою єдину балансову систему. Їх реалізація здійснюється методом математичного програмування з використанням стандартного пакета Microsoft Excel.

Таблиця 3.2 – Система обмежень моделі оптимізації оборотного капіталу промислових підприємств

№ п/п	Найменування обмеження	Математичний вигляд обмеження	Номер обмеження
1	2	3	4
1	Нормальний рівень фінансової стійкості підприємства	$ZB - BOK \leq TH3 + KKБ$, де ZB – обсяг запасів і витрат, тис. грн.; $TH3$ – обсяг короткострокової кредиторської заборгованості товарного і нетоварного характеру, тис. грн.	3.16
2	Стабільність коефіцієнта чистого оборотного капіталу	$n \leq \frac{BOK}{OA} \leq m$, де n і m – ідентифіковане для кожного підприємства мінімальне і максимальне значення коефіцієнта забезпеченості власним оборотним капіталом	3.17

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4
3	Норматив коефіцієнта маневреності власного капіталу	$k \leq \frac{BOK}{BK} \leq l$, де BK – обсяг власного капіталу підприємства, тис. грн.; k і l – ідентифіковане мінімальне і максимальне значення коефіцієнта маневреності власного капіталу	3.18
4	Обсяг власного оборотного капіталу, необхідний для нормальної діяльності	$BOK_i^{\min} \leq BOK \leq BOK_j^{\max}$, де $BOK_i^{\min}, BOK_j^{\max}$ – ідентифікований мінімальний і максимальний обсяг власного оборотного капіталу, тис. грн.	3.19
5	Обсяг довгострокових зобов'язань, необхідний для нормальної діяльності	$ДСЗ_i^{\min} \leq ДСЗ \leq ДСЗ_j^{\max}$, де $ДСЗ_i^{\min}, ДСЗ_j^{\max}$ – ідентифікований мінімальний і максимальний обсяг довгострокових зобов'язань, тис. грн.	3.20
6	Обсяг товарного кредиту, необхідний для нормальної діяльності	$TK_i^{\min} \leq TK \leq TK_j^{\max}$, де $TK_i^{\min}, TK_j^{\max}$ – ідентифікований мінімальний і максимальний обсяг товарного кредиту, тис. грн.	3.21
7	Обсяг короткострокових кредитів банку, необхідний для нормальної діяльності	$ККБ_i^{\min} \leq ККБ \leq ККБ_j^{\max}$, де $ККБ_i^{\min}, ККБ_j^{\max}$ – ідентифікований для кожного підприємства мінімальний і максимальний обсяг короткострокових кредитів банку, тис. грн.	3.22
8	Обсяг іншої короткострокової кредиторської заборгованості, необхідний для нормальної діяльності	$ІКЗ_i^{\min} \leq ІКЗ \leq ІКЗ_j^{\max}$, де $ІКЗ_i^{\min}, ІКЗ_j^{\max}$ – ідентифікований для кожного підприємства мінімальний і максимальний обсяг іншої короткострокової кредиторської заборгованості, тис. грн.	3.23

В процесі оптимізації структури джерел авансування оборотних активів використано показники вартості залучення окремих джерел капіталу.

Вартість власного капіталу оцінюється прибутком, який отримує промислове підприємство за результатами господарсько-фінансової

діяльності після покриття всіх витрат і відрахувань до фондів загально відомою формулою:

$$B_{BK} = \frac{П_{ч}}{BK}, \quad (3.5)$$

де B_{BK} – вартість формування власного капіталу, долі одиниці;

$П_{ч}$ – обсяг чистого прибутку підприємства, призначеного для виплати власникам капіталу, тис. грн;

BK – обсяг власного капіталу підприємства, тис. грн.

Вартість залучення довгострокових та короткострокових кредитів визначається як сума всіх витрат підприємства, пов'язаних з отриманням та обслуговуванням позики. Основною складовою цих витрат є відсотки за кредит, які залежать від кон'юнктури фінансового ринку, темпів інфляції, рівня ризику кредитування конкретного підприємства. Витрати за отримані кредити банку необхідно оцінювати з урахуванням податку на прибуток.

Вартість кредиторської заборгованості товарного характеру оцінюється розміром знижок з цін на товари за умов готівкової оплати. Якщо згідно з умовами контракту, застосовується пільга при відстроченні платежів на один місяць, то місячна вартість залучення товарного кредиту буде дорівнювати розміру цінової знижки, яку можна розрахувати за загальновідомою формулою відсотків за кредит:

$$B_{TK} = \frac{360 * ЦЗ}{(1 - ЦЗ) * ВП}, \quad (3.6)$$

де B_{TK} – вартість залучення товарного кредиту на умовах короткострокової відстрочки платні, долі одиниці;

$ЦЗ$ – розмір цінової знижки при готівкових розрахунках за товар;
 $ВП$ – тривалість відстрочки платні, дні.

Вартість стійких пасивів (внутрішньої кредиторської заборгованості) умовно приймається нульовою як спонтанне джерело авансування. Це джерело авансування не належить до чинників авансування, що підлягають управлінню на основі витрат на залучення капіталу.

Визначення мінімальних і максимальних рівнів різних обмежень здійснювалося з використанням відомих статистичних і аналітичних методів. В основу цих методів покладено розрахунки допустимих значень досліджуваних показників в ретроспективному періоді.

Розв'язання задачі оптимізації складу оборотних активів і джерел їх авансування АПК «Нестерянка» охоплює наступні основні етапи (рис. 3.4).

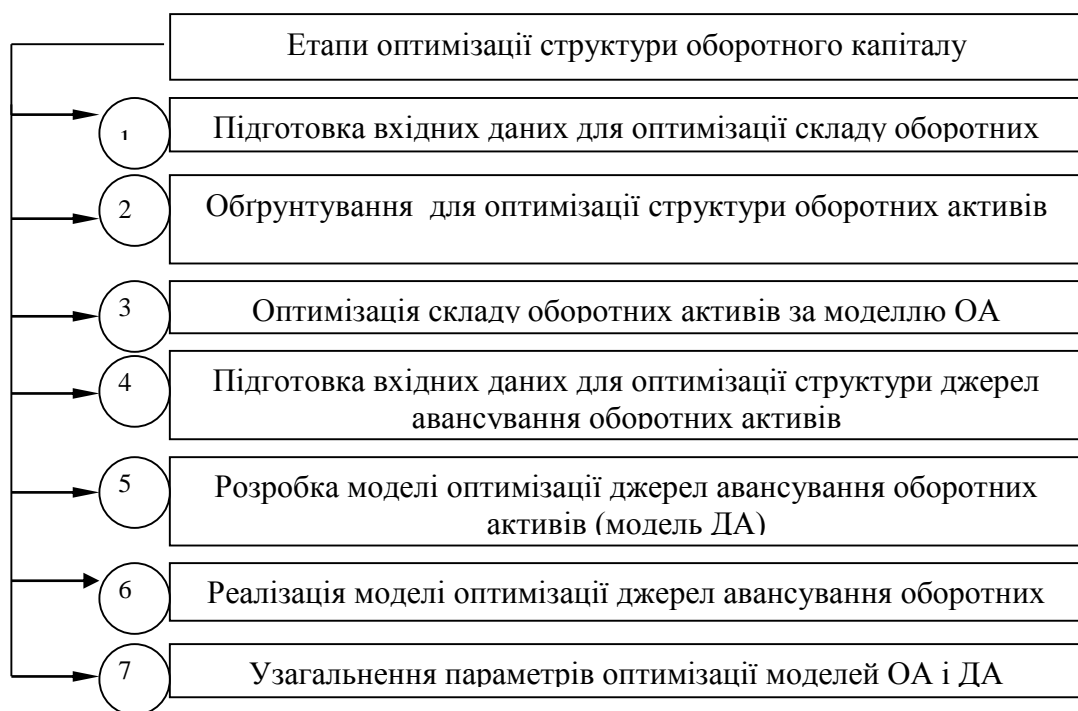

Рис. 3.4 – Процес вирішення задачі оптимізації оборотного капіталу АПК «Нестерянка»

На першому етапі готуються вхідні дані для оптимізації складу оборотних активів, а саме: середній обсяг та склад оборотних активів за їх видами; питомі витрати обігу на 1 грн. товарних запасів; альтернативна

вартість залучення оборотного капіталу, який використовується для авансування товарних запасів і дебіторської заборгованості, формування грошових коштів та інших оборотних активів; показники ефективності управління оборотними активами (коефіцієнти поточної і швидкої ліквідності, а також участі матеріальних запасів у покритті короткострокових зобов'язань); фактичний обсяг поточних зобов'язань підприємства; період обороту товарних запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів.

На другому етапі розробляється модель оптимізації складу і структури оборотних активів (модель ОА) на основі математичного програмування. Вона включає цільову функцію, яка мінімізується, і обмеження у вигляді рівностей або нерівностей.

На третьому етапі розв'язується оптимізаційна задача за моделлю ОА. При пошуку рішення використовується алгоритм лінійної або нелінійної оптимізації, який ґрунтується на використанні ітераційних розрахунків за ньютонівським методом розв'язання системи рівнянь.

До моделі ОА включаються: фактичний склад оборотних активів за їх видами; показники вартісної оцінки окремих видів оборотних активів; величина критерію оптимальності при фактичному складі оборотних активів; оптимальний склад оборотних активів; величина критерію оптимальності складу оборотних активів; система непрямих обмежень моделі; показники ефективності управління оборотними активами; система прямих обмежень параметрів, що оптимізуються.

Результатами вирішення задачі мають бути оптимальні значення товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів, а також величина критерію оптимальності.

Четвертий етап охоплює збір і підготовку вхідних даних для оптимізації структури ДА оборотних активів, головним серед яких є загальний обсяг оборотних активів, джерела їх авансування і вартість залучення оборотного капіталу, обсяги власного капіталу підприємства,

величина запасів і витрат, торговельної надбавки, ставки податків на прибуток і на додану вартість, мінімальні та максимальні обсяги джерел авансування оборотних активів.

На п'ятому етапі формується модель оптимізації джерел авансування оборотних активів, тобто модель ДА, яка аналогічна моделі оптимізації складу оборотних активів (модель ОА). Цільова функція моделі ДА ґрунтується на середньозваженій вартості залучення капіталу для авансування оборотних активів. Система обмежень математичної моделі формує діапазон можливих значень джерел формування оборотного капіталу.

Реалізація моделі ДА здійснюється на шостому етапі з використанням програми Microsoft Excel «Пошук рішення». Серед елементів моделі ДА слід виділяти фактичну структуру джерел авансування оборотних активів, середньозважену вартість формування ОК при фактичному складі джерел авансування, вартість окремих елементів ОК (ДА), оптимальні обсяги ОК (ДА), середньозважену вартість формування ОК при оптимальному складі ДА (елементів оборотного капіталу), систему непрямих обмежень моделі, показники фінансового стану підприємства і систему прямих обмежень параметрів, що оптимізуються.

Розв'язання поставленої задачі дозволить визначити оптимальні обсяги власного оборотного капіталу, довгострокових позик, товарного кредиту, короткострокових кредитів банку, а також середньозважену вартість формування капіталу при фактичному і оптимальному складі джерел авансування оборотних активів.

На завершальному етапі оптимізації оборотних активів і капіталу, що в них авансований, досягається збалансованість параметрів моделей ОА і ДА методом ітерацій, що означає: після кожного циклу пошуку рішення задачі здійснюється передача інформації від однієї моделі до іншої за схемою інформаційних потоків (рис. 3.5).

На рис. 3.5 показано, що оптимальний обсяг оборотних активів як результат реалізації моделі ОА передається в модель ДА для формування прямих і непрямих обмежень, а оптимальні обсяги ДА, визначені за моделлю ДА, передаються в модель ОА для розрахунків вартісних оцінок оборотних активів і формування прямих і непрямих обмежень моделі.

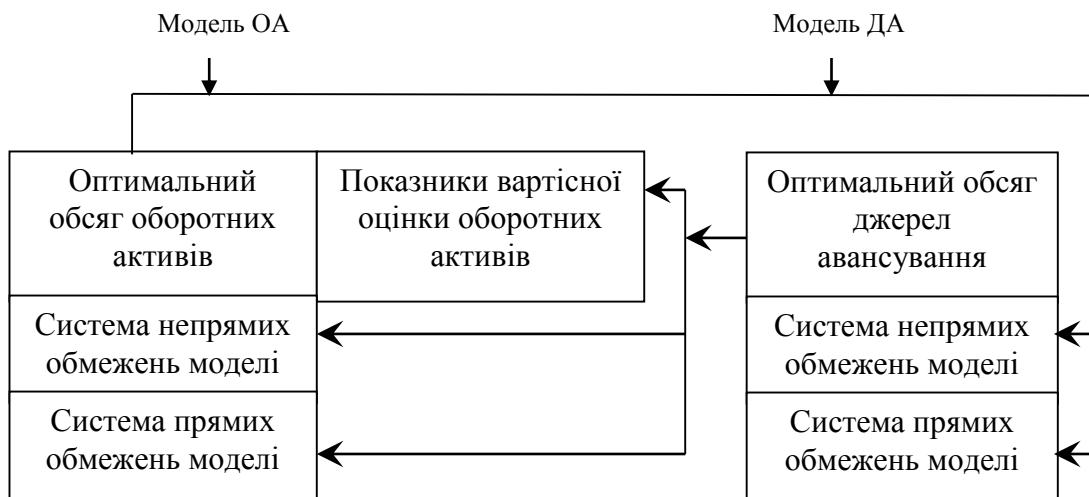

Рис. 3.5 – Інформаційні потоки між моделями ОА і ДА АПК «Нестерянка»

Запропоновану методика доцільно застосовувати при оптимізації джерел формування і напрямків використання оборотного капіталу промислових підприємств.

3.2 Проблеми та шляхи підвищення ефективності розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка»

Вибір напрямів управління оборотним капіталом в роботі розглядається як комплекс заходів, який передбачає механізми оптимізації джерел формування оборотним капіталом і використання кожним окремим підприємством. Результатом виступає досягнення довгострокових

конкурентних переваг підприємства, що потребує вибору прийнятних для практики механізмів обґрунтування ефективної політики залучення і розподілу оборотного капіталу – головного фінансового ресурсу підприємств.

Основою обґрунтування напрямів формування й розподілу оборотного капіталу є визначення потреби в оборотних активах. Така потреба залежить від ефективності логістичного потоку на кожному підприємстві і пов'язана найперше з факторами обсягу і витрат товарообігу.

Треба відмітити, що результати аналізу динаміки товарообігу і рівня рентабельності дослідити на прикладі одного підприємства не дозволяє повністю розкрити питання формування й розподілу оборотного капіталу, тому в роботі розглянуто для прикладу декілько типових торгівельних підприємств, які можуть бути основою диференційованого підходу до розробки механізмів оптимізації оборотного капіталу з використанням запропонованих цільових функцій (модель ОА і ДА).

Вихідним етапом оптимізації оборотного капіталу виступає її основа – оборотні активи. За допомогою запропонованої моделі оптимізації оборотних активів визначено оптимальний їх склад з урахуванням рентабельності та інших показників ефективності фінансово–господарської діяльності промислових підприємств.

Аналіз структури оборотних активів у взаємозв'язку з джерелами їх авансування та основними економічними показниками діяльності підприємств показує, що в сучасних економічних умовах (при нестачі або відсутності власного оборотного капіталу) ймовірність збоїв у ході операційної діяльності є досить великою. Нераціональне забезпечення потреби в оборотному капіталі неодмінно призводить до збільшення операційних витрат, фінансових втрат і втраченої вигоди.

Для підприємств, що застосовують агресивний підхід до формування оборотних активів ці втрати виявляються найбільш вагомими. Як показали

розрахунки на для підприємства АПК «Нестерянка» зі стабільним товарообігом (табл. 3.4), фактичний склад оборотних активів суттєво відрізняється від оптимального, визначеного за цільовою моделлю ОА. Враховані витрати при оптимальній структурі оборотних активів будуть на 20,4% меншими від фактичних. Дослідження впливу загального обсягу оборотних активів на оптимальну їх структуру показало, що збільшення обсягів оборотних активів у АПК «Нестерянка» з 80 до 120 тис. грн. (табл. 3.3) викликає необхідність підвищення обсягів товарних запасів на 15,7 %, а грошових коштів – у 3,4 рази.

Таблиця 3.3 – Оцінка оптимальності складу оборотних активів АПК «Нестерянка» за 2018 р. на основі цільової функції (модель ОА)

№	Найменування показника	Умовні позначення	Значення показника		Відхилення фактичного значення від оптимальн. (+, -)
			Факт.	Оптим.	
1	2	3	4	5	6
1	Товарні запаси, тис. грн.	ТЗ	53,10	44,70	8,40
2	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	ДЗ	5,30	16,40	-11,10
3	Грошові кошти, тис. грн.	ГК	28,30	21,60	6,70
4	Інші оборотні активи, тис. грн.	І	1,00	5,00	-4,00

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6
5	Обмеження 1: загальний обсяг оборотних активів, тис. грн.	У1	87,70	87,70	–
6	Загальний обсяг поточних зобов'язань, тис. грн.	ПЗ	83,70	83,70	–
7	Обмеження 2: поточна ліквідність,	У2	1,05	1,05	–
8	Обмеження 3: негайна ліквідність,	У3	0,34	0,25	0,09
9	Обмеження 4: участь запасів у покритті поточної заборгованості,	У4	0,63	0,53	0,10
10	Обмеження 5: інфляційна захищеність, коеф.	У5	0,62	0,57	0,05
11	Обмеження 6: період обороту товарних запасів, дні	У6	28,96	36,62	-7,66

12	Обмеження 7: період обороту дебіторської заборгованості, дні	У7	407,02	107,86	299,16
13	Обмеження 8: період обороту грошових коштів, дні	У8	2,47	3,37	-0,90
14	Обмеження 9: мінімальне значення товарних запасів, тис. грн.	У10	42,00	42,00	-
15	Обмеження 10: мінімальне значення дебіторської заборгованості, тис. грн.	У11	5,00	5,00	-
16	Обмеження 11: мінімальне значення обсягу грошових коштів, тис. грн.	У12	12,60	12,60	-
17	Обмеження 12: мінімальне значення інших оборотних активів, тис. грн.	У13	1,00	1,00	-
18	Обмеження 13: максимальне значення дебіторської заборгованості, тис. грн.	У14	20,00	20,00	-
19	Обмеження 14: максимальне значення грошових коштів, тис. грн.	У15	31,00	31,00	-
20	Обмеження 15: максимальне значення обсягу інших оборотних активів, тис.грн.	У16	5,00	5,00	-
21	Питомі витрати, пов'язані з придбанням і продажем товарних запасів, долі одиниці	ВОТЗ	0,06	0,06	-
22	Альтернативна вартість дебіторської заборгованості, долі одиниці	Вдз	0,02	0,02	-
23	Альтернативна вартість грошових коштів, долі одиниці	Вгк	0,1	0,1	-
24	Альтернативна вартість інших оборотних активів, долі одиниці	Ві	0,07	0,07	-
25	Мінімальне значення коефіцієнта поточної ліквідності	Пот. лікв	1,1	1,1	-
26	Мінімальне значення коефіцієнта швидкої ліквідності	Шв. лікв	0,15	0,15	-
27	Мінімальне значення коефіцієнта покриття товарних запасів	Покр. ТЗ	0,4	0,4	-
28	Мінімальне значення коефіцієнта	Інф. за	0,4	0,4	-

Дебіторську заборгованість та інші оборотні активи можна залишити без змін. Витрати, які пов'язані з обслуговуванням зростаючих оборотних активів теж зростають, але нижчими темпами, крім останнього етапу (підвищення до 120 тис. грн.), що пояснюється стабілізацією обсягів товарних запасів збільшенням обсягів товарних запасів.

Таблиця 3.4 – Розрахунки оптимального складу оборотних активів АПК «Нестерянка» при зміні їх загальних обсягів

Найменування показника	Значення показників при різних обсягах оборотних активів				
	Оборотні активи, всього, тис. грн.	80,00	87,70	100,0	110,0
Товарні запаси, тис. грн.	44,70	44,70	44,70	44,70	51,70
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	16,40	16,40	16,40	16,40	16,40
Грошові кошти і їх еквіваленти, тис. грн.	13,90	21,60	33,90	43,90	46,90
Інші оборотні активи, тис. грн.	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Враховані витрати, тис. грн.	67,10	67,87	69,10	70,10	80,58
Поточна ліквідність, коеф.	0,96	1,05	1,19	1,31	1,43
Швидка ліквідність, коеф.	0,17	0,26	0,41	0,52	0,56
Покриття запасами поточної заборгованості, коеф.	0,53	0,53	0,53	0,53	0,62
Інфляційна захищеність, коеф.	0,62	0,57	0,50	0,45	0,47
Період обороту товарних запасів, дні	14,60	14,60	14,60	14,60	17,16
Період обороту дебіторської заборгованості, дні	4,36	4,36	4,36	4,36	4,36
Період обороту грошових коштів, дні	2,56	5,03	8,38	11,29	11,64

Оптимізація структури оборотних активів потребує ув'язки з джерелами їх авансування. І тільки при наявності оборотного капіталу для авансування оптимальних обсягів оборотних активів вони включаються в стратегію розвитку підприємства.

Як бачимо, табл. 3.5 ілюструє розміщення інформації в процесі реалізації моделі ДА. З розрахунків видно, що фактична структура джерел авансування оборотних активів далека від оптимальної, а тому потребує удосконалення.

Для оптимізації структури джерел авансування оборотних активів застосовано цільову модель ДА (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Оптимізація джерел авансування оборотних активів АПК «Нестерянка» за 2018 р.

№	Найменування показника	Умовні	Значення показника	Відхилення
---	------------------------	--------	--------------------	------------

		позначення	фактичне	оптимальне	фактичного значення від оптимального (+, -)
1	2	3	4	5	6
1	Власний оборотний капітал, тис. грн.	ВОК	0,00	13,92	-13,92
2	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	ДСЗ	4,00	0,00	4,00
3	Кредиторська заборгованість за товари, тис. грн.	ТК	80,10	68,14	11,96
4	Короткострокові кредити банків, тис. грн.	ККБ	0,00	0,00	0,00
5	Інша короткострокова кредиторська заборгованість, тис. грн.	ІКЗ	3,60	5,60	-2,00
6	Середньозважена вартість залучення капіталу за моделлю Б, долі одиниці	Z	0,039	0,066	-0,027
7	Загальний обсяг оборотних активів, тис. грн.	ОА	87,70	87,70	0,00
8	Обмеження 1: загальний обсяг оборотного капіталу, тис. грн.	У1	87,70	87,70	0,00
9	Обмеження 2: фінансова стійкість	У2	80,10	82,10	-2,00
10	Обмеження 3: маневреність капіталу	У3	0,00	0,15	-0,15
11	Обмеження 4: мінімум власного оборотного капіталу, тис. грн.	У4	10,52	10,52	0,00
12	Обмеження 5: мінімум довгострокових кредитів, тис. грн.	У5	0,00	0,00	0,00
13	Обмеження 6: мінімум кредиторської заборгованості за товари, тис. грн.	У6	63,72	50,40	-13,32
14	Обмеження 7: мінімум короткострокових кредитів банків,	У7	0,00	0,00	0,00
15	Обмеження 8: мінімум іншої короткострокової кредиторської заборгованості, тис. грн.	У8	1,08	1,68	-0,60
16	Вартість власного оборотного капіталу, долі одиниці	Ввок	0,35	0,35	-
17	Вартість довгострокових зобов'язань, долі одиниці	Вдсз	0,30	0,30	-
18	Вартість залучення товарного кредиту, долі одиниці	Втк	0,05	0,05	-

Продовження таблиці 3.5

1	2	3	4	5	6
19	Вартість короткострокових банківських кредитів, долі одиниці	Вккб	0,25	0,25	–
20	Вартість іншої короткострокової кредиторської заборгованості, долі одиниці	Вікз	0,02	0,02	–
21	Обсяг товарних запасів, тис. грн.	ТЗ	53,10	42,00	11,10
22	Обсяг власного капіталу, тис. грн.	ВК	69,60	69,60	0,00
23	Обмеження 9: максимум іншої короткострокової кредиторської заборгованості, тис. грн.	У9	8,20	5,60	2,60

Насамперед, для забезпечення оптимальної структури джерел формування оборотного капіталу дослідженому підприємству необхідно мати власний оборотний капітал в обсязі 140 тис. грн., якого фактично не було. Залучення довгострокових позик виявилось недоцільним, тому від нього слід відмовитись. Обсяги кредиторської заборгованості за товари слід скоротити майже на 120 тис. грн., тобто на 15%.

Збільшення загального обсягу оборотних активів, яке означає перехід до менш агресивної політики їх формування, також потребує удосконалення структури джерел залучення оборотного капіталу.

Проведені розрахунки (табл. 3.6) підтвердили, що оптимізація складу оборотного капіталу при переході до менш агресивної політики формування оборотних активів пов'язана з нарощуванням найперше власного оборотного капіталу і кредиторської заборгованості за товари.

Таблиця 3.6 – Визначення оптимального складу оборотного капіталу при зміні оборотних активів АПК «Нестерянка» за 2018 р.

Найменування показника	Оптимальний склад оборотного капіталу при різних обсягах оборотних активів, тис. грн.				
	1	2	3	4	5
Оборотні активи, всього	80,0	87,7	100,0	110,0	120,0
Джерела формування оборотного капіталу: власний капітал	9,6	10,5	12,0	13,2	14,4

товарний кредит	64,8	71,6	82,4	91,2	100,0
-----------------	------	------	------	------	-------

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4	5	6
інша короткострокова кредиторська заборгованість	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Середньозважена вартість	0,066	0,066	0,066	0,066	0,066

Оптимальний склад оборотних активів та структури оборотного капіталу впливає на підвищення показників ліквідності, хоча скорочує інфляційну захищеність і уповільнює обертання товарних запасів і грошових коштів. Це дає підстави стверджувати, що переходити до більш помірної політики формування оборотних активів при стабільному товарообігу АПК «Нестерянка» недоцільно. Тому головним механізмом розвитку цього підприємства є нарощування обсягів товарообігу на основі оптимізації оборотних активів і джерел їх авансування.

З урахуванням зміни товарообороту цільова функція і обмеження в математичній моделі оптимізації обсягу і структури оборотних активів ПАТ «АПК–Нестерянка» мають такий вигляд:

$$Z=(V_{T3}+2,15+0,0024*T)*T3+V_{ДЗ}*ДЗ + V_{ГК}* GK + V_i*I \Rightarrow \min ; \quad (3.7)$$

$$T3 + ДЗ + ГК + I = 34,08 + 0,029* T. \quad (3.8)$$

Отже, як показали розрахунки, підвищення товарообігу в діапазоні 2016–2018 рр. потребує поповнення товарних запасів, яке супроводжується зростанням витрат. Авансувати поповнення товарних запасів доцільно здійснювати за рахунок кредиторської заборгованості та короткострокових кредитів банку.

Вартість власного капіталу при розрахунках середньозваженої вартості залучення оборотного капіталу визначено, виходячи з коефіцієнтів рентабельності власного капіталу. Динаміка товарообігу, обсягів і структури оборотних активів, а також структура ДА оборотних активів за

2016–2018 рр. характеризується посиленням інтенсивності використання ОА.

Як показали дослідження, при зростанні товарообігу змінюються загальний обсяг і структура оборотних активів, склад джерел їх авансування, розміри витрат обігу та чистого прибутку підприємства, вартість залучення власного оборотного капіталу та інші показники, які визначають політику управління оборотними активами.

Висновки до 3 розділу

Обґрунтовано послідовність розробки напрямів управління оборотним капіталом в залежності від фінансової стратегії підприємства.

Сформовано багаторівневу систему цілей управління оборотним капіталом, пріоритетність яких визначається кожним підприємством окремо і зумовлюється головним чином обраною базовою та фінансовою стратегіями підприємства.

Визначено систему критеріїв оцінки ефективності управління оборотними активами торговельних підприємств. До таких критеріїв віднесені витрати обігу, пов'язані з придбанням і реалізацією товарів; оборотність оборотних активів; поточна і швидка ліквідність підприємства; участь матеріальних запасів у покритті короткострокових зобов'язань; питома вага матеріальних оборотних активів у загальній сумі оборотних активів; інфляційна захищеність оборотних активів; оборотність товарно-матеріальних запасів; оборотність дебіторської заборгованості;

Сформульовано задачу оптимізації загального обсягу і структури оборотних активів, розроблено математичну модель, її інформаційне забезпечення, обрано метод реалізації моделі. Розв'язання оптимізаційної задачі здійснюється з використанням програми Microsoft Excel. Результати вирішення задачі містять оптимальні значення загального обсягу оборотних

активів, товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів.

Розроблено принципову схему оптимізації параметрів на основі збалансованості оборотних активів і джерел їх авансування. Розроблено схему інформаційних потоків, які забезпечують збалансованість активів і пасивів в процесі реалізації оптимізаційних задач.

Оптимізаційні розрахунки показали, що АПК «Нестерянка» необхідно суттєво змінити структуру джерел авансування оборотних активів, що дозволить підвищити фінансову стійкість підприємства і ефективність управління оборотними активами.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведено теоретичне узагальнення та вирішення завдання, яке полягає у розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу підприємства в умовах підвищення нестабільності зовнішнього середовища. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, зводяться до наступного:

Встановлено, що оборотний капітал слід розглядати як грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші активи, авансовані у виробничі фонди та фонди обігу, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи дванадцятьох місяців з дати балансу, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції та забезпечують безперервність процесу виробництва та реалізації продукції.

Оборотний капітал безпосередньо бере участь у створенні нової вартості, функціонуючи в процесі кругообігу всього капіталу. Загалом достатність, структура та швидкість обертання оборотного капіталу забезпечують фінансове становище підприємства.

Встановлено, що управління оборотним капіталом - це складний процес. Формування достатнього обсягу оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі, ефективної структури оборотних активів, прискорення обороту оборотних активів і забезпечення постійної ліквідності та платоспроможності підприємства передбачає необхідність формування системи управління оборотними активами.

Виявлено, що система управління оборотними активами представляє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їх фінансування.

Визначено, що ефективність використання оборотного капіталу - це неодмінна умова існування підприємства в умовах конкурентної боротьби. Значною мірою вона залежить від досконалості методики аналізу ефективності його використання.

Встановлено, що дохід від реалізації продукції за 2018 рік склав 12000 тис. грн., що на 1000 тис. грн. більше, ніж у 2016 році. Чистий дохід від реалізації продукції у 2018 році збільшився на 833 тис. грн., що в динаміці складає 9,1 %. Собівартість реалізованої продукції збільшилась на 500 тис. грн. Валовий прибуток від реалізації склав 1500 тис. грн, що на 333 тис. грн. більше, ніж у 2016 році. Інші операційні доходи збільшилися на 30 тис. грн., що сприяло збільшенню валового доходу на 363 тис. грн., що на 7,8 % більше, ніж у 2016 році. Структура прибутку від звичайної діяльності збільшилася на 24,1 % у 2018 році. Цьому сприяло збільшення прибутку від операційної діяльності на 28,2 % за рахунок збільшення обсягів реалізації та відносного зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Визначено, що дані аналізу динаміки операційних витрат свідчать про матеріаломісткий характер виробництва. Темпи збільшення виручки від реалізації продукції перевищили темпи збільшення собівартості відповідно на 9,09 та 7,27 %.

Виявлено, що за 2018 рік якісно змінився тип фінансової стійкості підприємства: воно перейшло з нестійкого фінансового стану до нормального завдяки збільшенню власного капіталу на 8,1 % та одночасному зменшенню запасів на 13,4 %. Отже, можна зробити висновки про поліпшення фінансового стану підприємства впродовж 2018 року.

Виявлено, що узагальнюючий показник ліквідності АПК «Нестерянка» за 2018 рік збільшився на 47,6 %. Протягом всього періоду капітал підприємства вкладено переважно в ліквідні активи, що розширює його можливості щодо швидкого вилучення («розмороження») коштів у разі виникнення термінової потреби. У складі необоротних активів підприємства протягом всього періоду основну частку (100 %) займали основні засоби, забезпечуючи передусім господарську діяльність підприємства необхідним

устаткуванням та приміщеннями. Основну частку у складі оборотних активів підприємства протягом всього періоду займає дебіторська заборгованість (від 58 до 72 %),.

Встановлено, що на кінець періоду у складі капіталу підприємства переважають позичкові кошти, питома вага яких збільшується з 56 % на кінець 2016 р. до 82 % на кінець 2018 р., що говорить про підвищення залежності підприємства від зовнішніх джерел.

Визначено, що на кінець 2018 р. відбувається підвищення майже всіх показників рентабельності. Протягом останніх аналізованих років величина власного оборотного капіталу збільшилася на 12629 тис. грн., спостерігається тенденція щодо зростання величини власного оборотного капіталу. Протягом 2014-2018 років коефіцієнт оборотності оборотних активів зріс на 0,82, що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві за визначений період. У зв'язку з цим зменшилась тривалість одного обороту з 216,87 днів у 2014 році до 145,46 днів у 2018 році (на 71,71 днів). Коефіцієнт завантаження засобів також зменшився з 0,60 грн. у 2014 році до 0,40 грн. у 2018 році, тобто на 0,20 грн., що свідчить про підвищення ефективності використання оборотних коштів на підприємстві. Факторний аналіз оборотності оборотних коштів АПК «Нестерянка» за 2014-2018 рр. показав, що оборотність оборотних коштів за рік прискорилась на 71,71 дня. Це привело: до збільшення коефіцієнта оборотності оборотних коштів на 0,82; до зниження коефіцієнта завантаження коштів в обороті на 0,20 грн. Прискорення оборотності оборотних коштів на 71,71 днів вивільнило з обігу грошові кошти в сумі 8805,27 тис. грн. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості значно зменшився (на 53,16) в 2018 р. порівняно з 2014 р., що є негативним для підприємства, оскільки цей показник вказує на інтенсивність обертання заборгованості дебіторів перед підприємством.

Удосконалено методику управління використанням оборотного капіталу АПК «Нестерянка». Для промислових підприємств головними класифікаційними ознаками будь-якої загальної стратегії є динаміка товарообороту і рентабельності. Аналіз фінансово-господарської діяльності

підприємства АПК «Нестерянка» дозволив виявити, що в сучасних умовах найбільш поширеною є стратегія «обмеженого зростання». Вона характерна для прибуткових підприємств з невисокими темпами зростання товарообороту. Процес розробки напрямів удосконалення управління оборотним капіталом передбачає виконання таких основних етапів: визначення стратегічних цілей управління оборотним капіталом, формування задач управління, аналіз оборотного капіталу, розробка плану управління оборотним капіталом, контроль і коригування стратегічних рішень при реалізації задач поточного і оперативного рівнів управління.

В рамках удосконалення методики управління використанням оборотного капіталу запропоновано модель розробки стратегії управління оборотним капіталом. За результатами апробації моделі встановлено, що управління оборотним капіталом повинно забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю діяльності. Це зводиться до вирішення двох важливих завдань: забезпечення платоспроможності та забезпечення достатнього обсягу, структури і рентабельності оборотних активів, що потребує оптимізації цих показників.

Визначено, що для забезпечення ефективного управління оборотними активами промислових підприємств як основою формування оборотного капіталу розроблено модель їх оптимізації, сформовано інформаційну базу даних та обрано метод реалізації моделі. Результатами вирішення поставлених задач стали оптимальні значення обсягу оборотних активів і окремих їх елементів на досліджених підприємствах за умов мінімізації витрат обігу та альтернативної вартості їх авансування.

З метою удосконалення управління оборотним капіталом розроблено методику реалізації економіко-математичної моделі оптимізації структури джерел його формування на основі мінімізації середньозваженої вартості залучення капіталу.

Застосування запропонованої методики при оптимізації джерел формування і напрямків використання оборотного капіталу промислових

підприємств з різними базовими економічними стратегіями дозволило виявити загальні підходи до підвищення ефективності промислової діяльності і нарощування фінансових ресурсів.

Враховуючи загальні положення теорії і виявлені практичні підходи до застосування політики формування оборотного капіталу, в роботі приведено методичку обчислення оптимальних значень основних показників оцінки стану оборотного капіталу і загального фінансового стану підприємства. Запропонований алгоритм ґрунтується на нормативних показниках, установлених для кожного виду політики формування оборотного капіталу.

Запропоновано ряд заходів для пришвидшення оборотності оборотних активів підприємства, що досягається наступними шляхами. На стадії створення виробничих запасів - упровадження економічно обґрунтованих норм запасу; ліквідація наднормативних запасів матеріалів; налагодження роботи транспорту. На стадії незавершеного виробництва упровадження прогресивної техніки та технології; удосконалення системи економічного стимулювання, економічного використання сировинних та паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення використання основних фондів, насамперед їх активної частини. На стадії обігу це раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків; своєчасне оформлення документації та прискорення її руху; дотримання договірної та платіжної дисципліни. Зазначені заходи дозволять прискорити оборотність оборотних коштів, що в свою чергу надасть можливість збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових вливань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аранчій В. І., Фінанси підприємств. Київ: ВД «Професіонал», 2014. 304 с.
2. Андрійчук В. А, Галузинський С. В. Власний та позичковий капітал підприємств і критерії їх раціонального співвідношення. *Економіка України*. 2018. № 6. С.15–23.
3. Арутюнов Ю. А. Фінансовий менеджмент. Миколаїв: КНОРУС, 2017. 312 с.
4. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2018. 328 с.
5. Балабанюк Ж. М. Механізм управління організацією: сутність поняття та пропозиції щодо оцінки його ефективності. *Наука та економіка*. 2019. № 8. С. 31–34.
6. Березін О. В. Економіка підприємства: навч. посібн. Київ: Знання, 2012. 390 с.
7. Бернстайн Л. Аналіз фінансової звітності. Миколаїв: Фінанси та статистика, 2012. 624 с.
8. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств. Київ: Знання. 2019. 312 с.
9. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 352 с.
10. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Київ: Ніка – Центр. 2018. 528 с.
11. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: підручник; пер. з англ. Київ: Молодь. 2017. 1000 с.
12. Блонська В. І. Вдосконалення системи управління оборотними коштами промислового підприємства. *Наука та економіка*. 2019. № 3. С. 45–49.

13. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 40–44.
14. Буряковський В. В., Кармазін В. Я., Кламбет С. В. Фінанси підприємств. Дніпро: Пороги. 2018. 122 с.
15. Ватченко О. Б. Тахмазова І. Б. Управління оборотним капіталом підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 50. С. 193–200.
16. Ващенко Н. В. Максимович Ю. І. Чинники формування та ефективності використання потенціалу оборотних активів підприємства *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 330–335.
17. Власова Н. О. Круглова О. А., Безгінова Л. І. Фінанси підприємств. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 271 с.
18. Горбонос Ф. В., Черевко Г. В., Павленчик Н. Ф. Економіка підприємств: підручник. Київ: Знання. 2014. 463 с.
19. Голубева Т. С. Колос І. В. Методологічні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5 (59). С. 66–71.
20. Городня Т. А. Діагностика управління обіговим капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. С. 109–113.
21. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погрішук Б. В. Економіка підприємства: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури. 2016. 304 с.
22. Демченко Т. А. Оборотні активи та їх відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Актуальні проблеми економіки. Економічний простір*. 2018. № 9. 227 с.
23. Дроб Я. В. Організація управління оборотним капіталом промислових підприємств. Автореф. дис. канд. екон. наук: Львівськ. нац. ун-т. імені Івана Франка. Львів. 2016. 22с.
24. Дукаль Г. С. Управління обіговим капіталом та його вплив на фінансовий стан підприємств URL :http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem/nltu//19_1/181_Dukal_19_1.pdf. (дата звернення 13.10.2019).

25. Єпіфанов О. О., Козьменко С. Н. Менеджмент для магістрів : навч. посіб. Суми: ТД «Университетская книга». 2019. 762 с.
26. Зятковський І. В. Фінанси підприємств. К: Кондор. 2013. 364 с.
27. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр учбової літератури. 2019. 728 с.
28. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: підручник. Київ: Знання. 2018. 488 с.
29. Кірейцева Г. Г. Фінансовий менеджмент : Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2018. 496с.
30. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія. Львів: *Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2012. 396 с.
31. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник. К: Знання. 2018. 483 с.
32. Костырко Р. А. Финансовый анализ: учебное пособие. Харків: ИД Фактор, 2017. 772 с.
33. Кулішов В. В. Економіка підприємства: теорія і практика : монографія Київ:Ніка–Центр. 2014. 216 с.
34. Кустрич Л. О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 3. С. 103–106.
35. Лайко П. А., Мних М. В. Фінанси підприємств. Київ: Знання України. 2014. 428 с.
36. Мельничук К. С. Управління оборотними активами підприємств як необхідна складова забезпечення їх ефективної діяльності. *Наука й економіка*. 2019. № 4(16). Т.2. С. 108–112.
37. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій № 22 від 23.02.98 .Рекомендації Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>. (дата звернення 16.10.2019)

38. Москаленко В. П., Пластун О. Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 180–191.

39. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підручник. Київ: КНТЕУ. 2018. 513 с.

40. Моляков Д. С. Фінанси промисловості: Підручник: *Фінанси та статистика*, 2019. 224 с.

41. Монастирський Г. Л. Теорія організації : навчальний посібник. Київ: Знання. 2018. 319 с.

42. Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07. 02. 2013 р. «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_007. (дата звернення 17.10.2019).

43. Наказ Міністерства фінансів України № 628 від 27. 06. 2013 р. «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1223-13>. (дата звернення 17.10.2019).

44. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 81 від 27.06.1997 р. «Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово–господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0288-97>. (дата звернення 18.10.2019).

45. Нашкерська Г. В. Фінансовий облік: навч. посіб. Київ: Кондор. 2015. 503с.

46. Осовський Г. В. Менеджмент організацій : підручник. Київ: Кондор, 2019. 680 с.

47. Пархоменко О. П. Уточнення визначення сутності поняття оборотний капітал. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>. (дата звернення 18.10.2019)

48. Петрович Й. М. Економіка підприємства : підручник. Львів : Новий світ. 2014. 680 с.

49. Поддєрьогін А. М. , Білик М. Д., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств. Київ: КНЕУ. 2014. 546 с.
50. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник. Київ: КНЕУ. 2011. 528 с.
51. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник. Львів: Центр навчальної літератури. 2017. 488 с.
52. «Про доступ до публічної інформації» Закон України № 2939–VI від 13.01.2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-6>. (дата звернення 18.10.2019).
53. «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» Закон України № 996–XIV від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/996-14> (дата звернення 18.10.2019).
54. Приймак Т. О. Економіка підприємства. Київ: Вікар. 2016. 219 с.
55. Расних Є. Г. Основи фінансового менеджменту: навчальний посібник. Харків: Академвидав. 2018. 336 с.
56. Румянцева Є.Є. Нова економічна енциклопедія. Київ: ІНФРА–М. 2015. 724 с.
57. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: навч. посібник 3–тє вид. перероб. і доп. Київ: Знання. 2017. 668 с.
58. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навчальний посібник. Тернопіль: Центр учбової літератури. 2017. 416 с.
59. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств. Луцьк: Вежа. 2011. 204 с.
60. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія; за ред: *Національний гірничий університет*, 2019 . 239с.
61. Сухарський В. С. Економічний словник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2012. 328 с.
62. Федулова Л. І. Менеджмент організацій : підручник. Київ: Либідь. 2014. 448 с.

63. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: МАУП. 2012. 359 с.
64. Фурик В. Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ. 2016. 131 с.
65. Цал–Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: ЦУЛ. 2018. 565 с.
66. Puzentkilo PR Production efficiency in business structures. *APK economy*. – 2015. № 6. P. 51–57.
67. Rudiuk LV The evolution of the working capital category. *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Administration. Economy Series: Coll. Sciences. wash.* 2019. № 7. P. 148–152.
68. Ratushna OP Theoretical bases of break–even point calculation. *Bulletin of Zhytomyr State Technological University. Series: Economic Sciences.* 2018. № 3 (53).Part 3. P. 87–89.
69. Ratz OM Definition of the essence of the concept of "efficiency of enterprise functioning" *Economic space.* 2018. № 12. P. 275–286.
70. Turchinyak Yu. B. The working capital of the enterprise and factors that influence its development. *Scientific Bulletin.* 2018. P. 272–274.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Зміст, переваги та недоліки комплексних методів управління оборотними коштами підприємств

Автор, джерело	Зміст методики	Переваги	Недоліки
Лиса О. В. [24]	<p>1) оцінка складу, структури та динаміки оборотного капіталу підприємства;</p> <p>2) розрахунок узагальнюючих та індивідуальних показників оборотності (тривалості 1 обороту в днях) і їх зміни;</p> <p>3) детальний аналіз причин, що обумовили погіршення використання найважливіших елементів оборотного капіталу;</p> <p>4) оцінка впливу змін в оборотності капіталу на зміну рентабельності всього майна (капіталу) підприємства;</p> <p>5) визначення резервів підвищення ефективності використання оборотного капіталу підприємства</p>	<p>Узгодженість процесу управління оборотними коштами з досягненням ефективності діяльності підприємства</p>	<p>Для виявлення залежності показників та прогнозу використовується лінійно-регресійне моделювання, яке не може враховувати зовнішні фактори та особливості діяльності підприємств</p>
Василичев Д. В. [25]	<p>1) орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства, на виконання місії організації;</p> <p>2) забезпечення оптимальності структури оборотних коштів з позицій фінансової стійкості підприємства;</p> <p>3) планування потреби в оборотних коштах, виходячи з цілей, які вони забезпечують;</p> <p>4) визначення додаткової потреби в оборотних коштах; побудова показників оборотності оборотних коштів на основі забезпечення самокупності виробництва;</p> <p>5) дотримання взаємозв'язку і взаємообумовленості приватних показників ефективності роботи на рівні підприємства і показників оборотності оборотних коштів.</p>	<p>1. Врахування показників фінансової стійкості для обґрунтування структури оборотних коштів</p> <p>2. Дотримання узгодженості показників ефективності роботи на рівні підприємства і показників оборотності оборотних коштів</p>	<p>1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами</p> <p>2. Не дає уявлення про доцільність типу кредитної політики</p> <p>3. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства</p>

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Харченко Є. В. [72]	Управління оборотними коштами - формування достатнього обсягу та раціональної структури оборотних коштів; визначення потреби в власних оборотних коштах, що забезпечують платоспроможність підприємства; оптимізація структури джерел фінансування оборотних коштів; ефективне використання оборотних коштів.	Обґрунтування стратегії фінансування та політики формування оборотних коштів	1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами 2. Не враховує узгодженості між показниками оборотних активів та платоспроможністю, фінансовою стійкістю, рентабельністю 3. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства
Баришнікова Н. С. [11]	Процес управління оборотними коштами повинний бути спрямований на вирішення наступних завдань: забезпечення оптимальної структури балансу; забезпечення необхідного рівня ліквідності та платоспроможності; забезпечення раціональних характеристик надійності та стабільності діяльності.	Забезпечення оптимальної структури балансу в результаті управління оборотними коштами, тобто узгодженість процесу з досягненням фінансової стійкості та платоспроможності	Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства
Толопка Н. Б. [68]	1) аналіз обсягу, складу та структури оборотних активів; 2) дослідження динаміки оборотних активів; 3) порівняльний аналіз; 4) коефіцієнтний аналіз; 5) факторний аналіз; 6) декомпозиційний аналіз; 7) інтегральний аналіз.	1. Комплексна оцінка управління оборотними активами 2. Моделювання процесу управління оборотними активами 3. Врахування галузевих особливостей	1. Застосування до торговельних підприємств 2. Не дає уявлення про доцільність стратегії фінансування та політики формування оборотних коштів
Бланк І. О., Ситник Г. В. [18]	1) дослідження динаміки загального об'єму оборотних активів підприємства; 2) дослідження динаміки складу оборотних активів у розрізі її основних видів; 3) дослідження оборотності окремих видів активів; 4) дослідження рентабельності оборотних активів; 5) дослідження основних джерел фінансування оборотних активів	Сформована чітка послідовність етапів здійснення політики управління оборотними активами	1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами. 2. Не враховує узгодженості між показниками оборотних активів та платоспроможністю, фінансовою стійкістю, рентабельністю 3. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Пархоменко О. П. [53]	Управління оборотними коштами - оптимізації обсягу, структури оборотних коштів та джерел їх фінансування, прискорення їх оборотності для підвищення ефективності діяльності підприємства	1. Оптимізація оборотних активів за обсягом, структурою та джерелами фінансування 2. Галузева спрямованість 3. Прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства	Прогнозування потреби в оборотному капіталі пропонується проводити на основі методу екстраполяції, що не завжди повною мірою дає уявлення про майбутній стан показників
Вілкул О. Ю, Нусінов В. Я., Лобов С. П. [26]	1) аналіз забезпеченості оборотними коштами (балансовий метод, нормативний метод); 2) аналіз стану оборотних коштів (аналіз структури оборотних коштів, факторний аналіз зміни оборотних коштів, аналіз вивільнення оборотних коштів; 3) аналіз використання оборотних коштів (коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту, коефіцієнт закріплення оборотних коштів, оборотність власних, позичених коштів та їх складових)	Докладний аналіз забезпеченості та оборотності оборотних коштів	1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами 2. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства 3. Не дає уявлення про доцільність стратегії фінансування та політики формування оборотних коштів 4. Не враховує узгодженості між показниками оборотних активів та платоспроможністю, фінансовою стійкістю, рентабельністю
Мануйлович Ю. М. [48]	Під управлінням оборотними коштами пропонує розуміти комплекс заходів, спрямований на забезпечення умов оптимізації та безперервності процесу їх обороту, формування їх достатнього обсягу, раціональної структури організації їх використання	Дає чітке уявлення про мету та процес управління елементами оборотних коштів	1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами 2. Не дає уявлення про доцільність стратегії фінансування та політики формування оборотних коштів 3. Не враховує узгодженості між показниками оборотних активів та платоспроможністю, фінансовою стійкістю, рентабельністю.
Соляник Л. Г. [66]	Система управління оборотними засобами розглядається як система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом (елементами оборотних активів і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх використання) та суб'єктом	Обґрунтування та моделювання процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього	1. Багатоплановість та складність модельної реалізації процесу управління оборотними коштами 2. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
	<p>управління шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.</p>	<p>середовища.</p>	
<p>Штепа Н.П., Приходько Н. С., Думинець О. С. [108]</p>	<p>1) оцінка стану, структури та динаміки оборотних активів за період дослідження; 2) розрахунок та оцінка впливу факторів на зміну ефективності використання оборотних активів; 3) дослідження впливу ефективності використання оборотних активів на обсяги реалізації, величину прибутку підприємства, його платоспроможність та фінансовий стан; 4) виявлення резервів підвищення ефективності використання оборотних активів та шляхів їх мобілізації; 5) обґрунтування подальшої фінансової стратегії управління оборотними активами підприємства</p>	<p>1. Узгодженість процесу управління оборотними активами з досягненням фінансової стійкості та платоспроможності 2. Обґрунтування фінансової стратегії</p>	<p>1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами 2. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства</p>
<p>Ковальов В. В. [32]</p>	<p>Представляє чотири моделі управління оборотними активами, вказуючи при цьому, що частка короткострокових зобов'язань у складі джерел формування оборотних коштів зростає послідовно: «консервативна — компромісна — агресивна — ідеальна модель», а ризик порушення ліквідності змінюється в протилежному напрямі.</p>	<p>Дає уявлення про доцільність стратегії фінансування оборотних активів та її вплив на платоспроможність та фінансову стійкість</p>	<p>1. Відсутність обґрунтування галузевих особливостей управління оборотними коштами 2. Не дає уявлення про доцільність політики формування оборотних коштів</p>

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4
Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова Н. М. [103]	1) аналіз зміни в обсязі обігових коштів у фактичних та співставних цінах; 2) аналіз структури обігових активів за видами активів та оцінка змін, які відбулися; 3) кількісна оцінка найважливіших факторів, що впливають на розмір обігових активів; 4) аналіз джерел утворення та напрямків використання обігових коштів підприємства; 5) аналіз ефективності управління обіговими коштами	1. Комплексний характер управління оборотними активами 2. Обґрунтування стратегії фінансування оборотних активів 3. Оцінка ефективності управління	1. Застосування для торговельних підприємств 2. Відсутність прогнозування впливу управлінських рішень на фінансовий стан підприємства

Таблиця А.2 – Система обмежень моделі оптимізації оборотних активів промислових підприємств

№ п/п	Найменування обмеження	Математичний вигляд обмеження	Номер обмеження
1	2	3	4
1	Норматив коефіцієнта поточної ліквідності	$1 \leq \frac{OA}{ПЗ} \leq k$, де OA – обсяг оборотних активів, тис. грн.; $ПЗ$ – обсяг поточних зобов'язань, тис. грн.; k – ідентифіковане для кожного підприємства максимальне значення коефіцієнта поточної ліквідності	3.3
2	Оптимальний рівень коефіцієнта швидкої ліквідності	$0,1 \leq \frac{ГК}{ПЗ} \leq 1$, де $ГК$ – запас грошових коштів, тис. грн.	3.4
3	Стабільне значення коефіцієнта покриття поточних зобов'язань товарними запасами	$K_{ТЗ}^{\min} \leq \frac{TЗ}{ПЗ} \leq K_{ТЗ}^{\max}$, де $K_{ТЗ}^{\min}, K_{ТЗ}^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі значення коефіцієнта покриття поточних зобов'язань товарними запасами, долі одиниці; $TЗ$ – обсяг товарних запасів, тис. грн.	3.5
4	Стабільне значення коефіцієнта інфляційної захищеності оборотних активів	$K_{ІЗ}^{\min} \leq \frac{OA_{ІЗ}}{OA} \leq K_{ІЗ}^{\max}$, де $K_{ІЗ}^{\min}, K_{ІЗ}^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі значення коефіцієнта інфляційної захищеності оборотних активів, долі одиниці; $OA_{ІЗ}$ – обсяг інфляційно захищених оборотних активів, тис. грн.	3.6
5	Дотримання нормативу оборотності товарних запасів	$O_{ТЗ}^H \leq \frac{OT_{CB}}{TЗ}$, де $O_{ТЗ}^H$ – нормативна для кожного підприємства оборотності товарних запасів, рази; OT_{CB} – обсяг товарообороту за собівартістю, тис.грн.	3.7
6	Норматив оборотності дебіторської заборгованості	$O_{ДЗ}^H \leq \frac{OT_{ДЗ}}{ДЗ}$, де $O_{ДЗ}^H$ – нормативна для кожного підприємства оборотність дебіторської заборгованості, рази; $OT_{ДЗ}$ – обсяг товарообороту, який реалізується з відстрочкою платежу, тис.грн. $ДЗ$ – обсяг дебіторської заборгованості, тис.грн.	3.8

Продовження таблиці А.2

1	2	3	4
7	Норматив оборотності грошових коштів	$O_{ГК}^H \leq \frac{ПО_{ГК}}{ГК}$, де $O_{ГК}^H$ – нормативна для кожного підприємства оборотність грошових коштів, рази; $ПО_{ГК}$ – обсяг платіжного обороту, тис. грн.;	3.9
8	Обсяг товарних запасів, необхідний для нормальної діяльності	$ТЗ_i^{\min} \leq ТЗ \leq ТЗ_j^{\max}$, де $ТЗ_i^{\min}, ТЗ_j^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі обсяги товарних запасів, тис. грн.	3.10
9	Обсяг дебіторської заборгованості, необхідний для нормальної діяльності	$ДЗ_i^{\min} \leq ДЗ \leq ДЗ_j^{\max}$, де $ДЗ_i^{\min}, ДЗ_j^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі обсяги дебіторської заборгованості, тис. грн.	3.11
10	Обсяг грошових коштів, необхідний для нормальної діяльності	$ГК_i^{\min} \leq ГК \leq ГК_j^{\max}$, де $ГК_i^{\min}, ГК_j^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі обсяги грошових коштів, тис. грн.	3.12
11	Обсяг інших оборотних активів, необхідний для нормальної діяльності	$I_i^{\min} \leq I \leq I_j^{\max}$, де $I_i^{\min}, I_j^{\max}$ – ідентифіковані для кожного підприємства мінімально і максимально можливі обсяги інших оборотних активів, тис. грн.; I – обсяг інших оборотних активів, тис. грн.	3.13

ДОДАТОК Б

			К о д и
			2019 1 1
Підприємство:	ПАТ «АПК–Нестерянка»	за ЄДРПОУ	31549155
Територія:	Запорізька обл., м.Запоріжжя	за КОАТУУ	
Форма власності:		за КФВ	20
Орган державного управління:	немає	за СПОДУ	06414
Галузь:		за ЗКГНГ	71130
Вид економічної діяльності:		за КВЕД	51.0, 51.52.3,
Одиниця виміру: тис. грн.		Контрольна сума	
Адреса:	69002, м.Запоріжжя, вулиця Глісерна, 14.		

БАЛАНС

на	" 01 " січня	2019 р.
----	--------------	---------

Форма №1	Код за ДКУД		1801001
Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи:			
Нематеріальні активи:			
Залишкова вартість	010	100	150
Первинна вартість	011	100	150
Знос	012	–	–
Незавершене будівництво	020	1000	700
Основні засоби:			
Залишкова вартість	030	2400	2900
Первинна вартість	031	2600	3300
Знос	032	200	400
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі ін. підприємств	040	–	–
інші фінансові інвестиції	045	500	600
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	–	–
Відстрочені податкові активи	060	–	40
Інші необоротні активи	070	–	–
Усього за розділом I	080	4000	4390
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100	900	710
тварини на вирощуванні та відгодівлі	110	–	–
незавершене виробництво	120	1000	1220
готова продукція	130	1200	370
Товари	140	–	–
Векселі одержані	150	–	–
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	200	850
первинна вартість	161	200	850
резерв сумнівних боргів	162	–	–
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170	–	–
за виданими авансами	180	–	–
з нарахованих доходів	190	–	–
із внутрішніх розрахунків	200	–	–
Інша поточна заборгованість	210	–	–
Поточні фінансові інвестиції	220	250	1050

Продовження Додатку Б

1	2	3	4
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	400	90
в іноземній валюті	240	–	–
Інші оборотні активи	250	–	–
<i>Усього за розділом II</i>	260	3950	4290
III. Витрати майбутніх періодів	270	50	50
<i>Баланс</i>	280	8000	8730

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	3500	4000
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320		
Інший додатковий капітал	330		
Резервний капітал	340		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	1000	1600
Неоплачений капітал	360	(–)	(–)
Вилучений капітал	370	(–)	(–)
<i>Усього за розділом I</i>	380	4500	5600
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Забезпечення витрат персоналу	400	50	30
Інші забезпечення	410	–	–
Цільове фінансування	420	100	120
<i>Усього за розділом II</i>	430	150	150
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	950	550
Довгострокові фінансові зобов'язання	450		
Відстрочені податкові зобов'язання	460		
Інші довгострокові зобов'язання	470	400	400
<i>Усього за розділом III</i>	480	1350	950
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	700	900
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510		
Векселі видані	520		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	950	800
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів	540		
з бюджетом	550	130	130
з позабюджетних платежів	560		
зі страхування	570		
з оплати праці	580	180	160
з учасниками	590		
із внутрішніх розрахунків	600		
Інші поточні зобов'язання	610		
<i>Усього за розділом IV</i>	620	1960	1990
V. Доходи майбутніх періодів	630	40	40
<i>Баланс</i>	640	8000	8730

ДОДАТОК В

		Дата (рік, місяць, число)	К о д и
			2019 1 1
Підприємство:	ПАТ «АПК–Нестерянка»	за ЄДРПОУ	31549155
Територія:	Запорізька обл., м.Запоріжжя	за КОАТУУ	
Форма власності:		за КФВ	20
Орган державного управління:	немає	за СПОДУ	06414
Галузь:		за ЗКГНГ	71130
Вид економічної діяльності:		за КВЕД	51.0, 51.52.3, 51.5
Одиниця виміру: тис. грн.		Контрольна сума	
Адреса:	69002, м.Запоріжжя, вулиця Глісерна, 14.		

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

на " 01 " січня 2019 р.

Форма №2	Код за ДКУД	1801003
----------	-------------	---------

І. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	12000	11000
Податок на додану вартість	015	2000	1833
Акцизний збір	020		
Інші вирахування з доходу	030		
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	10000	9167
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	8500	8000
Валовий:			
– прибуток	050	1500	1167
– збиток	055		
Інші операційні доходи	060	150	120
Адміністративні витрати	070	350	270
Витрати на збут	080	150	120
Інші операційні витрати	090		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
– прибуток	100	1150	897
– збиток	105		
Доход від участі в капіталі	110	30	40
Інші фінансові доходи	120	20	30
Інші доходи	130		
Фінансові витрати	140		
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
– прибуток	170	1200	967
– збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	360	290
Фінансові результати від звичайної діяльності: – прибуток	190	840	677
– збиток	195		
Надзвичайні: – доходи	200		
– витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий: – прибуток	220	840	677
– збиток	225		

Продовження Додатку В

II. Елементи операційних витрат

Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Матеріальні затрати	230	4500	4030
Витрати на оплату праці	240	2975	2925
Відрахування на соціальні заходи	250	1145	1125
Амортизація	260	200	150
Інші операційні витрати	270	180	160
Разом	280	9000	8390

III. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	300	40000	35000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310		
Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	320	21,0	19,3
Скоригований чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	330		
Дивіденди на одну просту акцію	340	6,0	5,1

ДОДАТОК Д

			К о д и		
			Дата (рік, місяць, число)		
			2019	1	1
Підприємство:	ПАТ «АПК-Нестерянка»	за ЄДРПОУ	31549155		
Територія:	Запорізька обл., м. Запоріжжя	за КОАТУУ			
Форма власності:		за КФВ	20		
Орган державного управління:	немає	за СПОДУ	06414		
Галузь:		за ЗКГНГ	71130		
Вид економічної діяльності:		за КВЕД	51.0, 51.52.3, 51.5		
Одиниця виміру: тис. грн.		Контрольна сума			
Адреса:	69002, м. Запоріжжя, вулиця Глісерна, 14.				

ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ

на " 01 " січня 2019 р.

	Форма №3	Код за ДКУД		180100 4	
Стаття	Код рядка	За звітний період		За попередній період	
		надходження	видаток	надходження	видаток
1	2	3	4	5	6
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності					
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	010	1200			
Коригування на:					
амортизацію необоротних активів	020	200	X		X
збільшення (зменшення) забезпечень	030	20	20		
збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	040				
збиток (прибуток) від коопераційної діяльності	050				
Витрати на сплату відсотків	060		X		X
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	070	1420	20		
Зменшення (збільшення):					
оборотних активів	080	800	650		
Збільшення (зменшення):					
поточних зобов'язань	100		20		
доходів майбутніх періодів	110				
Грошові кошти від операційної діяльності	120	2220	690		
Сплачені:					
відсотки	130	X		X	
податки на прибуток	140	X	400	X	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150	1130	1130		
Рух коштів від надзвичайних подій	160				
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170	1130			
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
фінансових інвестицій	180		X		X
необоротних активів	190	300	X		X
майнових комплексів	200				
Отримані:					
відсотки	210		X		X
дивіденди	220		X		X
Інші надходження	230		X		X
фінансових інвестицій	240	X	900	X	
необоротних активів	250	X	750	X	

Продовження Додатку Д

1	2	3	4	5	6
майнових комплексів	260	X		X	
Інші платежі	270	X		X	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	280		1350		
Рух коштів від надзвичайних подій	290				
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	300		1350		
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Надходження власного капіталу	310	500	X		X
Отримані позики	320	200	X		X
Інші надходження	330		X		X
Погашення позик	340	X	550	X	
Сплачені дивіденди	350	X	240	X	
Інші платежі	360	X		X	
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	370		90		
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	390		90		
Чистий рух коштів за звітний період	400		310		
Залишок коштів на початок року	410	400	X		X
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	420				
Залишок коштів на кінець року	430	90	X		X

ДОДАТОК Е

			Код
Дата (рік, місяць, число)			2019 1 1
Підприємство:	ПАТ «АПК-Нестерянка»		за ЄДРПОУ 31549155
Територія:	Запорізька обл., м.Запоріжжя		за КОАТУУ
Форма власності:			за КФВ 20
Орган державного управління:	немає		за СПОДУ 06414
Галузь:			за ЗКГНГ 71130
Вид економічної діяльності:			за КВЕД 51.0, 51.52.3, 51.5
Одиниця виміру: тис. грн.	Контрольна сума		
Адреса:	69002, м.Запоріжжя, вулиця Глісерна, 14.		

ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ

на " 01 " січня 2019 р.

		Форма №4				Код за ДКУД				1801005	
Стаття	Код	Ста- тут- ний капі- тал	Пайо- вий Капі- тал	Додат- ковий вкла- дений капі- тал	Інший додат- ковий капі- тал	Резер- вний капі- тал	Нероз- поділе- ний прибу- ток	Не- опла- чений капі- тал	Вилу- чений капітал	Разом	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Залишок на початок року	010	3500					1000			4500	
Коригування:											
Зміна облікової політики	020										
Виправлення	030										
Інші зміни	040										
Скоригований залишок на початок року	050	3500					1000			4500	
Переоцінка активів:											
дооцінка основних засобів	060										
уцінка основних засобів	070										
дооцінка нематеріальних активів	100										
уцінка нематеріальних активів	110										
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	130						+ 840				
Розподіл прибутку:											
виплати власникам (дивіденди)	140						-240				

Продовження Додатку Е

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
спрямування прибутку до статутного капіталу	150									
відрахування до резервного капіталу	160									
Внески учасників:										
внески до капіталу	180	+ 500								+ 500
погашення заборгованості з капіталу	190									
Вилучення капіталу:										
викуп акцій (часток)	210									
перепродаж викуплених акцій (часток)	220									
анулювання викуплених акцій (часток)	230									
вилучення частки в капіталі	240									
зменшення номінальної вартості акцій	250									
списання невідшкодованих збитків	260									
безкоштовно отримані активи	270									
Разом змін у капіталі	290	500					600			1100
Залишок на кінець року	300	4000					1600			5600

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.1 – Основні аналітичні показники фінансового стану підприємства

№ п/п	Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Джерела інформації (форми фінансової звітності)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5	6	7
1. Показники майнового стану						
1.1.	Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	Ч.о.в.ф.	$\frac{\text{Оборотні виробничі фонди}}{\text{Оборотні активи}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.100+р.120+270}}{\text{Ф.№1,р.260+р.270}}$	Частка обігових коштів у виробничій сфері	Збільшення, особливо в умовах інфляції
1.2.	Частка основних засобів в активах	Ч.о.з.	$\frac{\text{Залишкова вартість ОЗ}}{\text{активи}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.030}}{\text{Ф.№1,р.280}}$	Частка коштів, інвестованих в ОЗ у валюті балансу	Зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації
1.3.	Коефіцієнт зносу основних засобів	Кзн	$\frac{\text{Знос ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.032}}{\text{Ф.№1,р.031}}$	Рівень фізичного та морального зносу ОЗ	Зменшення
1.4.	Коефіцієнт зносу основних засобів	Кон	$\frac{\text{Збільшення за звіт. період первісної вартості ОЗ}}{\text{Первісна вартість ОЗ}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Збільшення по р.031}}{\text{Ф.№1,р.031}}$	Рівень фізичного та морального оновлення ОЗ	Збільшення, за умов виключення інфляції
1.5.	Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	Чд.ф.	$\frac{\text{Довгострокові фінансові інвестиції}}{\text{активи}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.040+р.045}}{\text{Ф.№1,р.280}}$	Частка фінансових портфельних інвестицій у валюті балансу; зменшення диверсифікаційного ризику	Збільшення за умов доходів від фінансових інвестицій

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
1.6.	Частка оборотних виробничих активів	Чо.в.а.	Оборотні виробничі фонди активи	$\frac{\text{Ф.№1, Р.100+p.120+p.270}}{\text{Ф.№1,р.280}}$	Частка мобільних виробничих активів у валюті балансу	Збільшення
1.7.	Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	Чо.в.ф.	$\frac{\text{Оборотні виробничі фонди}}{\text{Оборотні активи}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.100+p.120+p.270}}{\text{Ф.№1,р.270}}$	Частка обігових коштів у виробничий сфері	Збільшення
1.8.	Коефіцієнт мобільності активів	Кмоб	$\frac{\text{Мобільні активи}}{\text{немобільні активи}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.260+p.270}}{\text{Ф.№1,р080}}$	Скільки обігових коштів припадає на 1–цю необігових; потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення: рекомендований рівень Кмоб=0,5
2. Показники ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу, трансформації активів)						
2.1.	Оборотність активів (обороті), ресурсовіддача, трансформація	Кт	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації продукції (далі – ЧВ)}}{\text{Активи}}$	$\frac{\text{Ф.№2, Р.035}}{\text{Ф.№1,р280}}$	Скільки отримано ЧВ на 1–цю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
2.2.	Фондовіддача	Фо.ф.	$\frac{\text{ЧВ}}{\text{Основні виробничі фонди}}$	$\frac{\text{Ф.№2, Р.035}}{\text{Ф.№1,р030}}$	Скільки ЧВ припадає на 1–цю Основних виробничих фондів	Збільшення
2.3.	Коефіцієнт оборотності обігових коштів (обороті)	Ко	$\frac{\text{ЧВ}}{\text{Обігові кошти}}$	$\frac{\text{Ф.№2, Р.035}}{\text{Ф.№1,р.260+p.270}}$	Кількість оборотів обігових коштів за період; Скільки ЧВ припадає на 1–цю обігових коштів	Збільшення

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
2.4.	Період одного обороту обігових коштів	Чо	$\frac{360}{\mathbf{Ko}}$		Середній період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію	Зменшення
2.5.	Коефіцієнт оборотності запасів	Ко.з.	$\frac{\text{Собівартість реалізації}}{\text{Середні запаси}}$	$\frac{\text{Ф.№2, Р.040}}{\mathbf{\text{Ф.№1, р100+р.120+р.130+р.140}}}$	Скільки оборотів коштів, інвестованих в запаси	Збільшення
2.6.	Період одного обороту запасів (днів)	Чз	$\frac{360}{\text{Ко.з.}}$		Період, протягом якого запаси трансформуються у кошти	Зменшення, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва, не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів
2.7.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (обороту)	Кд.з.	$\frac{\text{ЧВ}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}}$	$\frac{\text{Ф.№2, Р.035}}{\mathbf{\text{Ф.№1, р.050+р.170+р.180+р.190+р.200+р.210}}}$	У скільки разів ЧВ перевищує середню дебіторську заборгованість	Збільшення
2.8.	Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	Чд.з.	$\frac{360}{\mathbf{Кд.з.}}$		Середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення	Зменшення, особливо в умовах інфляції; збільшення, якщо додаткова вартість коштів компенсується додатковим прибутком від збільшення обсягів реалізації

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
2.9.	Коефіцієнт оборотності продукції (оборотів)	К.г.п.	$\frac{\text{ЧВ}}{\text{Готова продукція}}$	$\frac{\text{Ф.21,Р.035}}{\text{Ф.№1,р.130}}$	У скільки разів виручка перевищує середні запаси готової продукції	Збільшення
2.10.	Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	Ч.к.з.	$\frac{\text{Середня кредиторська заборгованість} \times 360}{\text{Собівартість реалізації}}$	$\frac{\text{Ф.№1,Р500+р.520+р.530+р.550+р.580}}{\text{Ф.№2,р.040}}$	Середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості	Зменшення
2.11.	Період операційного циклу (днів)	Ч о.ц.	Сума періодів запасу і дебіторської заборгованості $\text{Ч о.ц.} = \text{Чз} + \text{Чд.з.}$		Тривалість перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти	Зменшення
2.12	Період фінансового циклу (днів)	Ч ф.ц.	$\text{Ч ф.ц.} = \text{Ч о.ц.} - \text{Ч.к.з.}$		Період обороту коштів	Зменшення, але від'ємне значення показника свідчить вже про нестачу коштів (підприємство живе "в борг")
2.13.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (оборотність)	К в.к.	$\frac{\text{ЧВ}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{Ф.№2,р.035}}{\text{Ф.№1,р.380+р.430+р.630}}$	Скільки виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу	Збільшення
3. Показники рентабельності						
3.1.	Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	Р зв	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Активи}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.190}}{\text{Ф.№1,р.280}}$	Скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на 1-цю коштів, інвестованих в активи	Збільшення

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
3.2.	Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	R a	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{активи}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.280}}$	Скільки чистого прибутку припадає на 1-цю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
3.3	Рентабельність власного капіталу	R в.к.	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.380}}$	Скільки чистого прибутку припадає на 1-цю власного капіталу	Збільшення; добуток 3-х показників: 2,1;3,7;4,8 (за цим переліком)
3.4.	Рентабельність виробничих фондів	R в.ф.	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виробничі фонди}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№1,р.030+р.100+р.120}}$	Скільки чистого прибутку припадає на 1-цю вартості виробничих фондів	Збільшення
3.5	Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	R q	$\frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{Виручка}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.050-р.070-р.080}}{\text{Ф.№2,р.035}}$	Скільки припадає прибутку від реалізації на одиницю виручки	Збільшення
3.6.	Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	R on q	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Виручка}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.100}}{\text{Ф.№2,р.035}}$	Скільки прибутку від операційної діяльності припадає на 1-цю виручки	Збільшення
3.7.	Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	R ч q	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка}}$	$\frac{\text{Ф.№2,Р.220}}{\text{Ф.№2,р.035}}$	Скільки чистого прибутку припадає на 1-цю виручки	Збільшення

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
3.8	Коефіцієнт реінвестування	Кр	$\frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Чистий прибуток}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Збільшення по (р.340+р.350)}}{\text{Ф.№2, р.220}}$	Скільки чистого прибутку капіталізовано і спрямовано на збільшення власного капіталу	Збільшення в межах, що не суперечить бажанню акціонерів отримувати підвищенні дивіденди
3.9.	Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Кс.е.з.	$\frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Збільшення по (р.340+р.350)}}{\text{Ф.№1, р.380}}$	Темп збільшення власного капіталу за рахунок чистого прибутку	Збільшення
3.10	Співвідношення сплачених відсотків и прибутку	К%/п	$\frac{\text{Витрати на оплату відсотків}}{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}$	$\frac{\text{Ф.№3, Р.060}}{\text{Ф.№3, р.010}}$	Скільки припадає сплачених відсотків за кредити та позики на 1–цю прибутку; яку частину ефекту “з’їдає кредит”	Зменшення свідчить про ефективність використання позик. У зарубіжній практиці до 38,8% – нормальне значення, понад 88,6%– тривожне
3.11.	Період окупності капіталу	Тк	$\frac{\text{Активи}}{\text{Чистий прибуток}}$	$\frac{\text{Ф.№1, Р.280}}{\text{Ф.№2, р.220}}$	За який період кошти, що інвестовані в активи, будуть компенсовані чистим прибутком	Зменшення
3.12.	Період окупності власного капіталу	Тв.к.	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Чистий прибуток}}$	$\frac{\text{Ф.№1, р.380}}{\text{Ф.№2, р.220}}$	За який період власний капітал буде компенсований чистим прибутком	Зменшення

4. Показники фінансової стійкості						
4.1.	Власні обігові кошти (робочий функціонуючий капітал)	Рк	(Власний капітал+довгострокові зобов'язання– позаоборотні активи) або (оборотні активи– короткострокові зобов'язання)	Ф.№1,р.380+р.430+р.480–р.080 або Ф.№1,р.260+р.270–р.620–р.630	Оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань.Наявність Рк означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво	Збільшення
4.2.	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	Кз.в.к.	Власні обігові кошти <hr/> оборотні активи	Ф.№1,р.380+р.430+р.130–р.080 <hr/> Ф.№1,р.260+р.270	Абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення; рекомендується значення Кз.в.к.>0,1;=0,2.
4.3.	Маневреність робочого капіталу	Мр.к.	Запаси <hr/> Робочий капітал	Ф.№1,р.100+р.120+р.130+р.140 <hr/> Ф.№1,р.260+р.270–р.620–р.630	Частка запасів, матеріальних активів у власних обігових коштах; обмежує свободу маневру власними коштами	Зменшення; збільшення запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, в умовах інфляції – до залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
4.4.	Маневреність власних обігових коштів	Мв.о.к.	$\frac{\text{Кошти}}{\text{Власні обігові кошти}}$	$\frac{\text{Ф.№1, р.230+р.240}}{\text{Ф.№1, р.380+р.430-р.080}}$	Частка абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах; забезпечує свободу фінансового маневру	Збільшення
4.5.	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	Кзап	$\frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Запаси}}$	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430-р.080}}{\text{Ф.№1, р.100+р.120-р.130+р.140}}$	Наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування	Збільшення
4.6.	Коефіцієнт покриття запасів	К п.з.	$\frac{\text{“Нормальні” джерела покриття запасів}}{\text{Запаси}}$	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.480-р.080+р.500+р.520+р.530+р.540}}{\text{Ф.№1, р.100+р.120+р.130+р.140}}$	Скільки на одиницю коштів, що вкладені у запаси, припадає у сукупності власних коштів, довго- та короткострокових зобов'язань	Збільшення
4.7.	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Кавт	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви}}$	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630}}{\text{Ф.№1, р.640}}$	Хар-ує мож-ть підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	Збільшення; Кавт $\geq 0,5$

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
4.8.	Коефіцієнт фінансової залежності	К ф.з.	<u>Пасиви</u> Власний капітал	$\frac{\text{Ф.№1, р.640}}{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630}}$	Скільки одиниць сукупних джерел припадає на 1-цю власного капіталу	Зменшення; показник, обернений до К авт; нормативне значення К ф.з.=2
4.9.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Км	<u>Власні обігові кошти</u> Власний капітал	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630-р.080}}{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630}}$	Частка власних обігових коштів у власному капіталі	Збільшення; Км.>0,1
4.10.	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	К п.к.	<u>Позиковий капітал</u> Пасиви	$\frac{\text{Ф.№1, р.480+р.620}}{\text{Ф.№1, р.640}}$	Скільки припадає позикового капіталу на 1-цю сукупних джерел	Зменшення; Кавт критичне значення Кп.к.≤0,5
4.11.	Коефіцієнт фінансової стабільності (фінансування)	К ф.с.	<u>Власні кошти</u> Позикові кошти	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630}}{\text{Ф.№1, р.480+р.620}}$	Забезпеченість заборгованості власними коштами; їх перевищення над позиковими – фінансова стійкість	Кф.с.>1
4.12.	Показник фінансового лівереджу	Фл	<u>Довгострокові зобов'язання</u> Власні кошти	$\frac{\text{Ф.№1, р.480}}{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.630}}$	Залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Збільшення Фл – підвищення фінансового ризику	Зменшення; Фл ≤0,25
4.13.	Коефіцієнт фінансової стійкості	К ф.с.	<u>Власний капітал+ довгострокові зобов'язання</u> Пасиви	$\frac{\text{Ф.№1, р.380+р.430+р.480+р.630}}{\text{Ф.№1, р.640}}$	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	Кф.с.=0,85–0,90

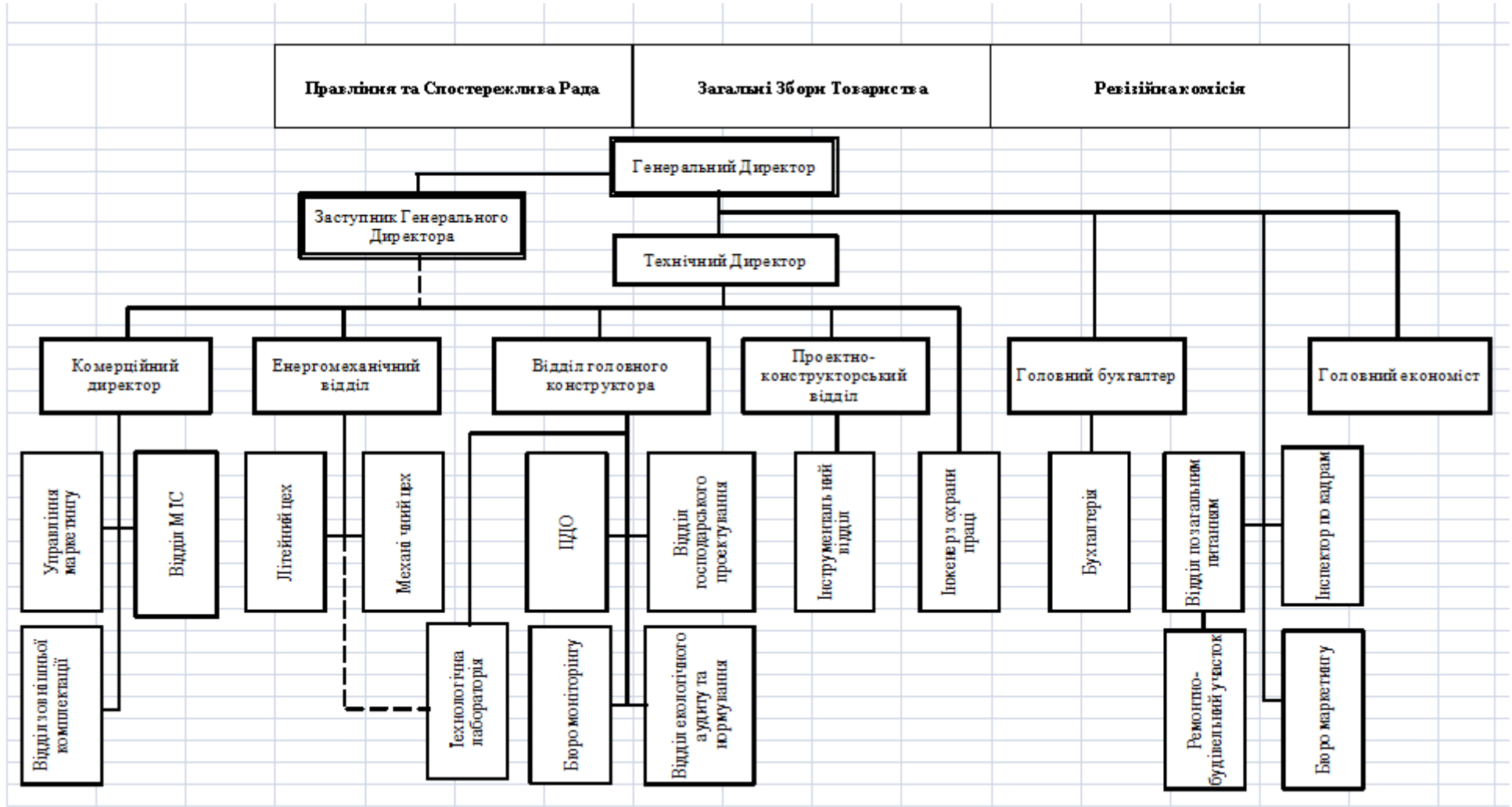
5. Показники ліквідності (платоспроможності)						
5.1.	Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	К л.п.	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні пасиви}}$	$\frac{\text{Ф.№1,р.260}}{\text{Ф.№1,р.620}}$	Достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	Збільшення; рекомендується значення Кл.п.=1; при Кл.п.<1–неліквідний баланс; якщо Кл.п.=1–0,5–своєчасна ліквідація боргів
5.2.	Коефіцієнт ліквідності швидкої	К л.ш.	$\frac{\text{Поточні активи–запаси}}{\text{Поточні пасиви}}$	$\frac{\text{Ф.№1,р.260–(р.100+р.110+р.120+р.130+р.140)}}{\text{Ф.№1,р.620}}$	Скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів	Збільшення; Кл.ш. ≥ 1 ; у міжнародній практиці Кл.ш.=0,7–0,8
5.3.	Коефіцієнт ліквідності абсолютної	К л.а.	$\frac{\text{Кошти}}{\text{Поточні пасиви}}$	$\frac{\text{Ф.№1,р.230+р.240}}{\text{Ф.№1,р.620}}$	Готовність негайно ліквідувати короткостроковий борг	Збільшення; Кл.а.=0,2–0,35
6. Позиція підприємства на ринку цінних паперів						
6.1.	Дохід на акцію	Д ак		Ф.№2,р.320	Скільки чистого прибутку припадає на 1 акцію	Збільшення
6.2.	Дивіденд на акцію	Д а		Ф.№2,р.340	Сума оголошених дивідендів, що припадає на 1 акцію	Збільшення за умов достатнього реінвестування прибутку
6.3.	Дивідендний вихід	Д в	$\frac{\text{Показник 6.2}}{\text{Показник 6.1}}$	$\frac{\text{Ф.№2,р.340}}{\text{Ф.2,р.320}}$	Частка дивідендів до сплати у чистому прибутку	Залежить від дивідендної політики підприємства

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7
6.4.	Коефіцієнт котирування акцій	К ка	$\frac{\text{Ринкова ціна акції}}{\text{Номінальна ціна акції}}$	$\frac{\text{Дані ринку цінних паперів}}{\text{Дані структури статутного фонду (кількість акцій за номіналом)}}$	Відхилення ринкової ціни від номінальної	Збільшення
6.5.	Ціна акції	Ц а	$\frac{\text{Ринкова ціна акції}}{\text{Дохід на акцію}}$	$\frac{\text{Дані ринку цінних паперів}}{\text{Ф.№2, р. 320}}$	Інвестиційна привабливість акції; умовний термін окупності поточної вартості акції	Темпи підвищення ринкової ціни мають випереджати темпи збільшення дохідності
6.6.	Дивідендна доходність акції	Д д	$\frac{\text{Дивіденд на акцію}}{\text{Ринкова ціна акції}}$	$\frac{\text{Ф.№2,р.340}}{\text{Дані ринку цінних паперів}}$	Поточна рентабельність інвестованого в акцію капіталу	Збільшення за умов одночасного збільшення ціни акції
6.7.	Зміни у добробуті акціонерів	Д акц	Дивідендний дохід+потенційний дохід за рахунок збільшення власного капіталу та ринкової ціни акції	$\frac{100 \times \text{Ф.№2,р.340} + \text{Ф.№1,р.380} \times \text{індекс ринкової ціни акцій}}{\text{Ф№1,р.300}}$	Зміни у добробуті акціонерів, що складається: з поточних дивідендів; із різниці між ринковою і первісною вартістю акцій	Збільшення

ДОДАТОК 3

Організаційна структура АПК «Нестерянка»

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я **Оберемко Євген Віталійович**, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування, освітньої програми «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти **kongor15@ukr.net**,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Управління ефективністю розміщення та використання оборотного капіталу АПК «Нестерянка»»

- відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи*, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) Оберемко Є.В.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (науковий керівник) Швець Ю. О.